

Ekonomik **EŞİTSİZLİK**

Eamonn Butler

Çeviren: Yunus Furkan Arıcan

Ben,
bu kitabı
...../...../..... tarihinde,
.....'den aldım.

katkılarıyla

Ekonomik **EŞİTSİZLİK**

Eamonn Butler

 facebook.com/SerbestKitaplar

 twitter.com/SerbestKitaplar

 instagram.com/serbest_kitaplar

 pinterest.com/SerbestKitaplar

 issuu.com/serbestkitaplar

 goodreads.com

Çeviren: Yunus Furkan Arıcan
Editör: Prof. Dr. Bican Şahin

Eamonn Butler

Ekonomik Eşitsizlik

Bir Giriş

An Introduction to Economic Inequality

Çeviren: Yunus Furkan Arıcan

Editör: Prof. Dr. Bican Şahin

Serbest Kitaplar: 27

ISBN 13: 978-605-73897-4-9

1. Baskı: Şubat, 2023

Copyright © 2023, Serbest Kitaplar

Copyright ©2022, Institute of Economic Affairs (IEA)

Türkçe çeviri Copyright © 2023, Furkan Arıcan

Bu eser Institute of Economic Affairs'in izniyle yayınlanmıştır.

This translation is published with the permission from the Institute of Economic Affairs.

Bu eser Institute of Economic Affairs'in desteği br Özgürlük Araştırmaları Derneği'nin katkılarıyla hazırlanmıştır. Bu çalışmadaki görüşler yazara aittir. Özgürlük Araştırmaları Derneği ve Institute of Economic Affairs'in görüşlerini yansıtmaz.

Kapak Tasarımı: Feyza Yangın

Sayfa Tasarımı: Serbest Kitaplar

Baskı: Tarcan Matbaası

Adres: İvedik Cad. No: 253, Yenimahalle, Ankara
Telefon: (312) 384 34 35-36 • Sertifika No: 47663

EAMONN BUTLER

Eamonn Butler, dünyanın önde gelen politika düşünce kuruluşlarından biri olan Adam Smith Enstitüsü'nün Direktörüdür. Ekonomi ve psikoloji derecelerine, felsefe alanında doktora derecesine ve fahri DLitt derecesine sahiptir. Adam Smith Enstitüsü'nün kurucu ortağı olmak için Birleşik Krallık'a dönmeden önce 1970'lerde Washington'da ABD Temsilciler Meclisi için çalışmış ve Hillsdale College'da felsefe dersleri vermiştir. Butler, Valley Forge'da Özgürlükler Vakfı'nın Özgürlük Madalyası'nı ve Birleşik Krallık Ulusal Özgür Girişim Ödülü'nü kazanmış; Anthem Film Festivali'nde *Magna Carta'nın Sırları* adlı filmi ödül almış ve *Foundations of a Free Society* adlı kitabı ise Fisher Ödülü'ne layık görülmüştür.

Eamonn'un diğer kitapları, öncü iktisatçılar Adam Smith, Milton Friedman, F. A. Hayek ve Ludwig von Mises'e giriş niteliğindedir. Ayrıca klasik liberalizm, kamu tercihi, kapitalizm, demokrasi, ticaret, Avusturya Ekonomi Okulu ve büyük liberal düşünürlerin yanı sıra *The Condensed Wealth of Nations* ve *The Best Book on the Market* hakkında da kitapçıklar yayınladı. *Forty Centuries of Wage* ve *Price Controls* kitaplarının da yazarı olmakla beraber IQ üzerine bir dizi kitabın ortak yazarıdır. Yazar ayrıca yazılı basın, yayıncılık ve sosyal medyada sık sık katkıda bulunmaktadır.

YUNUS FURKAN ARICAN

2015 yılında lisans derecesini Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümünden alan Yunus Furkan Arıcan, 2017 yılında Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika bölümünden yüksek lisans mezunu olmuştur. Yüksek lisans tezi "The Contesting Roles of the Trade Union Confederation Hak-Is: Class and Political Identities" olan Arıcan 2017 yılında Central European University Siyaset Bilimi yüksek lisans programını kazanmıştır. Arıcan, 2018 yılından itibaren European University Institute bünyesinde "Neoliberalism in Hard Times: Comparative Responses of Turkey and Hungary to the 2008 Financial Crisis" isimli doktora çalışmalarını sürdürmektedir.

İÇİNDEKİLER

1. EŞİTSİZLİK TARTIŞMASI	13
Eşitsizlik Üzerine Mutabakat	13
Eşitsizlik Anlatısı	14
Eşitsizlik Anlatısını Sorgulamak	17
2. TANIMLAMALAR, ÖLÇÜMLER, AÇIKLAMALAR	20
Anlam ve Uygulamalar	20
Ekonomik Eşitsizlik	22
Teorik Açıklamalar	23
Gelir Eşitsizliğini Ölçmek	24
3. GELİR ÖLÇÜMLERİNİN SORGULANMASI	29
Veri Eksiklikleri	29
İstatistiksel Hatalar ve İhmaller	31
Kimleri Karşılaştırıyoruz?	32

Güven Vermeyen Bir Manzara	33
4. SERVET ÖLÇÜMÜNÜN SORGULANMASI	36
Veri Eksiklikleri	36
Diğer Çelişen Faktörler	39
Kimleri Karşılaştırıyoruz?	39
Gerçeğin Çarpıtılması	40
5. ULUSLARARASI KARŞILAŞTIRMALAR	42
Küresel Eşitsizlik Anlatısı	42
Diğer Açıklamalar	44
Eşitlik, Yoksulluk ve Büyüme	46
6. ZENGİNLER DAHA ZENGİN OLMALI MI?	49
Servet İstikrarsızdır	50
Servetin Diğer Formları	51
Eşitlik Olmadan Zenginlik	51
7. AHLAKİ BOYUTU SORGULAMAK	53
Evrensel İnsanlık Argümanı	53
John Rawls: Eşitlik ve Adalet	55
8. PRATİK İDDİALARI SORGULAMAK	58
Su Terazisinin Hataları	58
Odağımızı Yanlış Yönlendiriyoruz	61
9. EŞİT İŞE EŞİT ÜCRET	63
Eşit Ücret Çelişkileri	63

Toplumsal Cinsiyete Dayalı Ücret Farkı	65
CEO'lar Ücretlerinin Karşılığını Veriyor mu?	68
10. EŞİTLİKÇİ POLİTİKANIN KÖKENLERİ	70
Ahlaktan Politikaya	70
Eşit Sonuç Elde Etmenin İmkansızlığı Üzerine	71
Kötü Şansı Tazmin Etmek	73
11. EŞİTLİĞE YÖNELİK SİYASAL YAKLAŞIMLAR	75
Eşitlikten Hakkaniyete	75
İnsanların İhtiyaçlarını Gidermek	76
Farklılıkları Azaltmak	78
12. FIRSAT EŞİTLİĞİ	79
Fırsat Eşitliğinin Anlamı	80
Miras Hakkında Endişelenmeli miyiz?	82
13. YENİDEN DAĞITIMCI POLİTİKALAR	85
Artan Oranlı Vergiler	85
Servet Vergileri	87
Asgari Ücretler	90
Farklı Gruplar için Farklı Standartlar	91
Ekonomik Büyüme	92
14. DEMOKRASİ VE EŞİTLİK	95
Koalisyon Politikası	95
Yeniden Dağıtımçı Politikaların Sınırları	97
Eşitlikçi Politikayı Kim Eşitleyecek?	101

15. EŞİTLİK ÖNÜNDEKİ ENGELLER **102**

Yasal ve Sivil Eşitlik	102
Eşitlik ve Mobilizasyon	103
Mobilizasyonun Önündeki Engeller	104

16. EŞİTSİZLİĞİN ROLÜ ÜZERİNE **106**

İnsanlar Eşitlik İstiyor mu?	106
Eşit ve Eşitsiz Toplular	107
Servet ve Statü	108
Pastayı Büyütmek	109

SONUÇ **112**

KAYNAKÇA **116**

ŞEKİLLER

Şekil 1: Lorenz Eğrisi	25
Şekil 2: Mutlak Yoksulluk Sınırındaki Dünya Nüfusu	47

TEŞEKKÜRLER

Önerileri ve kaynaklarla ilgili yardımları için birçok arkadaşına ve özellikle de gerçekleri ve referansları araştırmadaki çalışmalarını için Adam Smith Enstitüsü'nden Fiona Townsley'e teşekkür ederiz.

1

EŞİTSİZLİK TARTIŞMASI

EŞİTSİZLİK ÜZERİNE MUTABAKAT

EKONOMİK EŞİTSİZLİK, EKONOMİSTLERİN, AKADEMİSYENLERİN ve araştırmacıların konu üzerinde artan bir şekilde yazdıkları kitaplarla akademik ve siyasi tartışmaların merkezi haline geldi.

Bu kitaplar arasında, ekonomist J. K. Galbraith'in refah toplumunun aşırılıklarının zararları üzerine yazdığı *Zengin Toplum* (1958); filozof John Rawls'un eşitsizliğin hem adaletsiz hem de irrasyonel doğasına dikkat çektiği *Adalet Teorisi* (1971) eseri; Kate Pickett ve Richard Wilkinson'ın eşitsizliğin birçok toplumsal problemle ilintili olduğuna dair *Su Terazisi: Neden Eşitlik Herkes İçin Daha İyi* (2010) çalışması; ve son olarak da Nobel ödüllü ekonomist Joseph Stiglitz'in eşitsizliğin toplumları çatışmaya sürüklediğine dair iddiasını kaleme aldığı *Eşitsizliğin Bedeli* (2013) eseri ve Thomas Piketty'nin zenginlerin uluslararası ölçekte refah vergisine tabi tutulmadıkça daha da zenginleşeceği iddiasının yer aldığı *Sermaye* (2017) adlı çalışması, kayda değer çalışmalar

olarak göze çarpmaktadır. Bu çalışmalara ek olarak, politikacıların da eşitsizlik üzerine yürütülen bu kampanyaya asgari ücret politikaları, artan kamu harcamaları, oranı kimi zaman yüzde yüzlere vuran marjinal gelir vergisi politikaları ve servet vergisiyle dahil olduğu görülmektedir.

Anlaşılan o ki, eşitsizliğin kötücül yanları üzerinde sarsılmaz bir mutabakat gözükmemektedir. Fakat, daha az tartışılmalı da birçok ekonomist, filozof ve araştırmacı eşitsizlik üzerinde oluşmuş bu mutabakatı ciddi bir biçimde sorgulamakta ve eşitlik adına ortaya konan politikaların bedelinin çok ağır olacağını savunmaktadır.

EŞİTSİZLİK ANLATISI

Sarsıcı İstatistikler. İlk bakışta, eşitsizlik üzerine istatistiklerin şok edici olduğu söylenebilir. Buna göre, Avrupa'da, en zengin yüzde 10'un toplam geliri, en alttaki yüzde 50'nin kazandığının 10 katıdır. Doğu Asya, Rusya ve Kuzey Amerika'da ise bu sayı 15 katın üzerinde; Latin Amerika, Güney ve Güneydoğu Asya'da 20 katın üzerinde ve Afrika ve Orta Doğu'da, en tepedeki yüzde 10'luk kesimin alttaki yüzde 50'den 30 kat daha fazla kazandığı göze çarpmaktadır.

İstatistikler *servet* eşitsizliğinde ise çok daha keskin. Avrupa'da en zengin yüzde 10, toplam servetin yüzde 60'ından fazlasına sahip görünüyor. Kuzey Amerika, Güney ve Güneydoğu Asya'da neredeyse yüzde 70; Rusya, Orta Asya, Orta Doğu, Afrika ve Latin Amerika'da yüzde 70'in üzerindedir. Özetle, dünyanın en zengin yüzde 10'u görünüşte dünya servetinin yüzde 76'sına sahip ve (BM'ye göre) en zengin yüzde 1, bunun yüzde 40'ına sahip. Oxfam ise yaklaşık iki bin dolar milyarderinin dünyanın en yoksul 5 milyarından daha fazlasına sahip olduğunu iddia ediyor.

Tüm bu istatistiklere bakınca, zenginler daha da zenginleşiyor gözüküyor. Gelişmiş ülkelerde, en tepedeki yüzde 1'in elde ettiği gelir payı 1920'ler ve 1970'ler arasında çok ciddi ölçüde düştü. Ancak 1970leri müteakip elli yılda, yeniden yükseldi: En zengin yüzde 1'lik Amerikalılar servetlerini yedi kat artırırken, en zengin yüzde 10'luk Amerikalılar servetlerini beş katına çıkardı. Küresel olarak, Dünya Eşitsizlik Raporu, ortalama servetin 1995'ten bu yana yaklaşık yüzde 3 oranında büyümesine rağmen, dünyanın en zenginlerinin servetinin bu oranın iki veya üç katı arttığını gösteriyor. Aynı şekilde, o zamandan bugüne kadar en zengin yüzde 1'lik kesim tüm servet artışlarının neredeyse beşte ikisine sahip olurken, dünyanın en yoksul yüzde 50'si ise bunun sadece yüzde 2'siyle yetindi.

Eşitsizlik Üzerine Endişeler. Anlaşılabileceği üzere, eşitsizlik büyük ölçüde adaletsiz olarak görülebileceği gibi kendi kendini derinleştirebilen bir olgu olarak da düşünülebilir: Zenginlerin çocuklarının mirastan faydalanabilmeleri ve çok daha refah bir ortamda yetiştirilme koşulları onlara hayatta ayrıcalıklı imkanlar sağladığı gibi onlara daha kolay para kazanabilme ve ayrıcalıklarının sürdürme olanağı verir. Eşitsizliği eleştiren bazılarının göre, zenginler servetlerini, siyasal partilere seçimleri satın alma gayesiyle kendilerine yönelik vergilerin düşürülmesi ve diğerlerine yönelik kamu harcamalarının kesilmesi için akıtmaktadır. Böylesi bir durum ise, halihazırda var olan eşitsizliği, yine bir eşitsizlik dolayısıyla –zengini zengin fakiri ise fakir olarak– yeniden üretmektedir. Yine aynı şekilde bu eleştirmenlere göre, sanayi toplumlarında, fakir aileler sahip oldukları işlerinin fason aracılığıyla dış ülkelere kaydığına şahit olurken, zenginler herhangi bir vergilendirmenin yokluğunda finansal yatırımlarının giderek arttığına şahit olmuşlardır.

Su Terazi'sinin yazarları daha da ileri giderek, eşitsizliğin daha düşük yaşam beklentisi, daha kötü eğitim, daha az güven, daha fazla akıl hastalığı, intihar, obezite, cinayet ve siyasi istikrarsızlık ile bağlantılı olduğunu iddia etmektedir. Birleşik Krallık'ta bulunan Equality Trust ise, daha fazla eşitlikle "cinayet oranları yarı yarıya düşebilir, akıl hastalıkları üçte iki oranında azalabilir, obezite yarı yarıya azalabilir, hapis cezası yüzde 80, genç doğumlar yüzde 80 azalabilir, güven seviyeleri yüzde 85 oranında artabilir" iddiasında bulunuyor.

Yeniden Dağıtım Çağrısı. Eşitliğin ispata ihtiyacı duymaksızın iyi bir şey olduğu düşünülmektedir: o sadece hakkaniyetli ve adil değil (kendinde iyi) fakat sağlık, barış ve güven gibi değerleri üreten bir şeydir. Eşitliğin ayrıca insanların eşit doğduğu, eşit şanslara sahip olduğu ve toplam üretimden eşit paylara sahip olduğu gibi temel insani değerlerden doğduğu düşünülmektedir. Kanıt yükü ise, eşitliğe karşı çıkanların omuzlarına bırakılmıştır: her kim eşitlik gibi oldukça sarıh bir değeri bir kenara bırakacaksa, eşitsizliğin ne tür faydalar sağlayabileceğini ispatla yükümlüdür.

Bu arada, ön kabul bizim eşitliği arttırmayı hedeflememiz yönündedir. Eşitlik savunucularına göre, hayırseverlik asla yeterli değildir; ancak ve ancak toplumsal bir devrim ve artan oranlı vergiler, servet vergisi, daha büyük bir refah devleti, sağlık, barınma ve eğitim gibi temel kamu ihtiyaçlarına eşit olanak hakkı, asgari ücret, güçlü sendikalar, ayrımcılık karşıtı yasalar ve istihdama erişimi artıran politikalar eşitliği tam anlamıyla sağlayabilir.

Ya da çok daha büyük bir ekonomik devrim daha fazla eşitlik için elzemdir. Öyle ki, bazı eşitsizlik karşıtları, eşitsizliğin kapitalizme içkin olduğunu ve yalnızca tamamen farklı bir ekonomik sistemin onu sona erdirebileceğini savunuyorlar.

EŞİTSİZLİK ANLATISINI SORGULAMAK

Bu eşitsizlik anlatısı artık o kadar tanıdık ve o kadar yaygın olarak kabul edildi ki, daha fazla ana hatlarını çizmeye pek gerek yok. Bunun yerine, bu kitap bu anlatıyı bir perspektife oturtmaya ve anlatıya yapılan eleştirilere –önemli ve yaygın ancak aynı dikkati çekmek için mücadele eden eleştirilere– odaklanarak iddialarını test etmeye çalışacaktır.

Ölçüme İlişkin Problemler. Örneğin, eşitlik anlatısının eleştirenler, gelir eşitsizliğinin ölçülmesinin zor olduğuna dikkat çekiyor. Buna göre, para her şey değildir: insanlar ayrıca tatmin edici, teşvik edici ve keyifli işlerden "psikolojik bir gelir" elde ederler; ancak bu ölçülemez. Üstelik vergi öncesi gelirler çok eşitsiz görünse de vergi sonrası eşitsizliğin çok daha az olduğu bir gerçektir. Sosyal yardım ve emekli maaşı gibi devlet yardımları da esas olarak yoksullara yöneliktir. Sonuçta, hepimizin *tükettiklerimiz* kıyaslandığında çok daha eşit bir konumda olduğu görülmektedir.

Ek olarak, insanların kazançlarının genellikle yaşamları boyunca artması gerçeği var ki (zenginlik söz konusu olduğunda bu durumun yüksek gelirli yaşlıların daha fazla tasarruf edebildiğinden çok daha doğru olduğu da söz konusu), istatistiklerin farklı yaşam aşamalarındaki insanları karşılaştırarak eşitsizliği olduğundan çok daha fazla gösterdiği sonucunu bize gösteriyor.

Dahası, hükümetler veya şirketler tarafından sahip olunan servetin bu tür istatistikler tutulurken hesaplamalara yansımadağı göz önüne alındığında çoğu servetin birkaç zengin kişi tarafından kontrol edildiğine dair yanlış bir izlenim ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, insanların servetlerinin, varlıklarının (hisse senetleri, tahviller, mülkler veya arabalar gibi) fiyatları yükseldikçe veya azaldıkça dalgalandığının da altını çizmek gerekir. Gerçekten de bir finansal

çöküş durumunda, herkesin serveti küçülecek ancak zenginlerin varlıkları daha da küçülecektir. Herkesin durumunun daha da kötüleştiği bir durumda, çok savunulan eşitlik ise artmış olacaktır. Peki, gerçekten istediğimiz bu mu?

Eşitsiz Muamele. Eşitlik savunucularına göre, “eşitlik” ve “gelir dağılımı” eylemlilik gerektiren değer yüklü terimlerdir: bizim eşitlikten anladığımız ise, kimsenin farkında olarak *dağıtmadığı*, iyi ya da kötü sebeple gerçekleşmiş sonuçlar içerisindeki farklılıklardır. Eşitlik adına yeniden dağıtım ise, bunun tam karşıtı olarak, insanlara farklı muamele etmemizi –birinden alıp diğerine vermek gibi– gerektirdiğinden kendisiyle çelişir. Ayrıca, insanlar aile geçmişi veya doğal yetenekler gibi finansal olmayan sayısız yönden farklılık gösterirler. Tüm bunlar insanların gelir elde edebilmelerini etkileyebileceği gibi bunların ölçümleri de imkânsızdır. Ayrıca, insanların kaderinin de kendi seçimlerine bağlı olduğunu unutmamak gerekir: İnsanları kötü seçimlerinin sonuçları için tazmin etmek, doğal olarak daha fazla kötü seçimi teşvik edebilir.

Politikaya İlişkin Sorunlar. Artan oranlı vergiler ve daha yüksek devlet yardımları gibi eşitsizliği azaltmak için önerilen politikaların teşvikleri azaltacağı, çalışmayı, tasarrufu, girişimi, inovasyonu, ilerlemeyi ve refahı caydıracağı bu kitabın iddiaları arasında yer alıyor. Zaten, eşitlik adına ortaya konulacak politikaların temel zaafı, kaynakların yoksullara verimli bir şekilde ulaştırılamayacağı ve kaynak dağıtımının toplumdaki grupların siyasi gücüne göre şekilleneceğidir. Her halükârda, devlet programları tam olarak adil değildir. Örneğin, okuldan yararlanacak çocuğunuz yoksa, eğitime ulaşımın tüm topluma eşit bir biçimde sağlanmasının eşitlikle bağdaşabilir pek bir yanı yoktur. Ayrıca, yeniden dağıtımdan sorumlu politikacılar

ve yetkililer bu durumu kötüye kullanılabilecek geniş yetkilere de ihtiyaç duyacaktır.

Diğer Sorunlar. Anketler, insanların adaletsizliğe itiraz ettiğini, ancak diğer sorunları eşitsizlikten daha önemli bulduğunu gösteriyor. Birçok insan sadece çok çalışmak ve hayatta daha iyi bir konuma sahip olmak isterken, eşit bir toplumda yaşamak ideali bu amaçlar arasında bulunmuyor. Gerçekten de insanlar eşitlik değil, özgürlük ve servet peşinde başka ülkelere göç etmek için hayatlarını riske atıyorlar.

Bu kitap, imkânsız bir servet eşitliği yaratmanın beyhudeliği yerine, daha fazla servet yaratmaya odaklanılmasının gerekliliğini vurguluyor. Aynı zamanda, eşit yasal ve siyasi hakları ve bunun dışında insanların kendilerini geliştirmelerinin önündeki engellerin kaldırılmasını savunuyor. İnsanları özgür ve çeşitli bireyler olarak ele alıyor. Tüm bu savunular, gelir ve servette büyük farklılıklar yaratılabilir, ancak herkesi daha iyi duruma getirir ve yoksulluğu sona erdirirse, hangi vicdanlı insan bunu tercih etmez?

TANIMLAMALAR, ÖLÇÜMLER, AÇIKLAMALAR

ANLAM VE UYGULAMALAR

Yaygın olan kanı, servet ve gelirlerde daha fazla eşitliğin aşikâr bir şekilde iyi olduğunu, buna yalnızca zenginlerin itiraz edeceğini ve eşitlik için hükümet eyleminin gerekli olduğunu ileri sürer. Eşitliğin ise toplumların mihenk taşı olduğu iddiasından hareketle, onun diğer tüm siyasal amaç ve değerlerden aşkın konumunu vurgular. Fakat, bizce, gerçek o kadar basit değil.

Çok az insan eşitliğin anlamı ve uygulamaları üzerine ciddi bir biçimde düşünür. Daha önce de belirttiğimiz gibi, insanlar birçok doğal özelliklerinden dolayı eşit değillerdir. Tam olarak ne kadar etkilediğini ölçemesek de insanların yaşı, gücü, yetenekleri ve kişilikleri gelir elde etme potansiyellerini etkiler. Bu özellikleri eşitlemek bir yana ölçmek de bir o kadar imkansızdır. Bu nedenle eşitsizliğin zararlarına dikkat çeken anlatılar iddialarını gelir ve servet gibi ölçülebilir ve manipüle edilebilir olgulara dayandırmışlardır.

Fakat, insanları gelir ve servet açısından eşitlemek mümkün olsa dahi insanlar, yukarıda da bahsettiğimiz, birçok finansal olmayan yönden eşit olmayacaklardır.

Tüm bunlara baktığımızda, insanları gelir ve servet yönünden eşit hale getirmek neden adil olsun? Eğer bazı insanlar çalışkan, üretken ve tutumlu olduklarından dolayı daha fazla kazanırken neden bu ahlaki farklılıkları bir kenara bırakarak onları kendileri gibi olmayanlarla ekonomik açıdan eşit hale getirmeliyiz? Böyle yapmak, kanaatimizce, sorumluluk ve ihtiyatla bağdaşmayacaktır.

Değer Yüklü Terimler Eşitsizlik ve eşitlik kavramlarının değer yüklü olması tartışmaya aslında pek yardımcı olmuyor. Bu terimler salt bir biçimde farklılık ve benzerlik anlamına gelmez; benzerliğin iyi, farklılığın kötü olduğunu öne sürerler. Bu, insanları sadece bu farklılıkları anlamaya değil fakat farklılıkları değiştirmeye teşvik eder. Bunun akıllıca olduğu ise şüphelidir.

Gelir dağılımı ve servet dağılımı tabirleri de yanıltıcıdır. İstatistiksel bir terim olarak dağılım, yalnızca her yaş grubunda kaç kişi olduğu gibi bazı özelliklerin görülme sıklığı anlamına gelir. Ancak günlük kullanımda dağıtım, gelir veya servetin kazanılmadığını, ancak “toplum” gibi bazı kişi veya organların kasıtlı olarak bunları tahsis ettiğini gösterir.

Farklı grupların sahip olduğu gelir payından bahsettiğimizde ise kafa karışıklığı daha da artar. Yine, pay terimi –ve insanların adil payından bahsetmek– eşit olarak pay edilmiş kaynakların tek ahlaki sonuç olduğunu gösterir.

Bu nedenle, eşitlik tartışmasının dili, ahlaki açıdan da bizi gelir ve servet farklılıklarını değiştirebileceğimize ve değiştirmemiz gerektiğine inandırıyor. Bu terimleri bir kenara bırakıp sadece ekonomik *farklılıklar* ve gelirlerin ve

servetin yayılması hakkında konuşsaydık, tartışma daha açık bir şekilde ilerleyebilirdi. Ne yazık ki, böylesi bir tartışma için konu çok fazla çetrefilleşti. Açık bir şekilde vurgulamalıyız ki, *eşitsizlik ve dağıtım* gibi terimleri kullandığımızda bunların yalnızca tanımlar olduğunu ve buyruklar olmadığını hatırlamamız gerekiyor.

EKONOMİK EŞİTSİZLİK

Bu kitabın da ana teması olan *ekonomik eşitsizlik*, gelir veya servet farklılıklarıdır. *Gelir*, birinin bir işten, ticaretten veya mülkten kira veya yatırımlardan temettü olarak kazandığı faydaların (genellikle para) akışıdır. (Kira veya temettüleri bazen kazanılmamış gelir olarak tarif edilse de mülkün ve varlıkların genellikle çalışılması ve biriktirilmesi gerektiğini ve dolayısıyla gerçekten kazanıldığının belirtilmesi gerekir.)

Servet, birinin arazi, konut veya araba gibi edindiği varlık stokunun yanı sıra hisse senetleri ve tahviller gibi finansal varlıkların değeridir. Gelir ve servet arasında geri bildirimler vardır: Bir kişinin ne kadar çok geliri varsa, o kadar çok mülk edinebilir ve ne kadar çok mülke sahip olursa, ondan o kadar çok gelir elde edebilir.

Ancak *eşitsizlik* yoksullukla aynı şey değildir. Toplumlarda eşit ama fakir veya eşitsiz ama zengin olabilir. Örneğin, ABD diğer birçok ülkeden daha az eşittir, ancak çoğundan daha zengindir. Myanmar, diğerlerinden daha eşittir, ancak diğerlerinden daha fakirdir. Burundi'deki iki tane geçimlik tarım işçisi eşit olabilir, ancak yoksulluklarında eşittirler.

Ancak *yoksulluk* terimini dikkatli kullanmamız gerekiyor. Yoksulluk *mutlak* yoksulluk anlamına gelebilir ki, kavram bazı kişi veya grupların yaşadığı belirli yoksunluk düzeyidir (Burada bile, yoksunluk kavramımız zamanla değişiyor –bugün için elzem olarak görülen sıcak kullanım

suyu gibi günlük ihtiyaçlar bir yüzyıl önce lüks olarak görülmekteydi). Yoksulluk ayrıca insanların ulusal ortalamadan daha az kazandığı –genellikle medyan gelirin yüzde 60'ından azı olarak tanımlanan– *görelî* yoksulluğu da ifade edebilir. Ancak bu tür kavramları kullanırken her zaman daha dikkatli olmalıyız: Zengin bir ülkede görelî yoksulluk sınırının altında olan insanlar hala çok iyi durumda olabilirken, yoksul bir ülkede görelî yoksulluk sınırının üzerinde olan insanlar hiç iyi durumda olmayabilir.

Şunu da unutmayın ki, ekonomik patlama dönemlerinde dahi herkesin geliri ikiye katlansa bile, görelî yoksulluk oranı aynı kalabilir.

Eşitlik hakkaniyetle de aynı şey değildir. Ekonomik eşitlik, aynı zenginlik veya gelir düzeyi gibi objektif bir duruma işaret ederken, hakkaniyet kabul edilebilir gelir veya servet dağılımına ilişkin öznel bir kavramdır.

TEORİK AÇIKLAMALAR

Ekonomik eşitsizliği açıklamak için birçok teori geliştirilmiştir. Karl Marx'a göre ekonomik eşitsizlik, zenginlerin ekonomik gücünün ve işçilerin sömürsünün tarihsel bir sonucudur. Sosyolog Max Weber'e göre gelir eşitsizliği toplumsal statü, mülkiyet ilişkileri ve siyasal güç farklılıklarından meydana gelir. Modern feministlere göre ise ekonomik eşitsizlik patriarşi ve kadınların toplum içerisinde yükselmelerine olanak tanımayan görünmez engellerden (*glass ceiling*) kaynaklanır. Neoliberaler ise ekonomik eşitsizliği gayri-şahsi piyasa ilişkilerinin kaçınılmaz sonucu olarak görürler ve ekonomik ve siyasal güç temerküzüne yol açan hükümet müdahalelerinin yokluğunda çok daha az olacağını savunurlar. Belirtmeliyiz ki, bu konuya ilişkin teorik açıklamalar azımsanamayacak kadar çoktur.

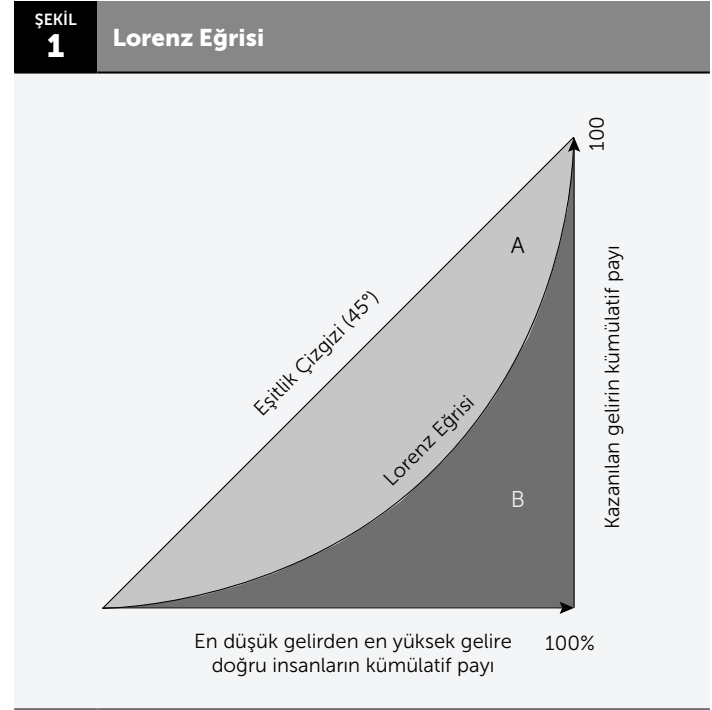
Pratikte, piyasa koşullarının eşitsizlik üzerinde etkileri vardır. Örneğin küreselleşme, sanayileşmiş ülkelerdeki üreticileri imalat işlerini daha ucuza yabancı ülkelerde yaptırmaya sevk ettirmiş, dolayısıyla bu ülkelerde finans ve bilişim teknolojileri alanlarında yüksek vasıflı işçilere olan talebi artırarak mevcut gelir farklılıklarını genişletmiştir.

Hükümetler de istemeden de olsa eşitsizliği artırabilir. Konut, yakıt ve giyim gibi yoksul hane halkı tüketim sepetinin büyük kısmını oluşturan temel ihtiyaçlar üzerindeki azalan oranlı vergiler yoksul insanlar için dezavantajlıdır. Devlet yoluyla refahın sağlanması daha fazla insanın iş aramak yerine nispeten düşük sosyal yardımlara bağımlı hale gelmesine neden olabilir.

Toplumsal değişimler de keza, ekonomik eşitsizliğe neden olabilir. Örneğin, düşük eğitim veya beceri düzeyine sahip büyük bir göçmen akını, halihazırda düşük ücretler üzerinde aşağı yönlü bir baskı oluşturabilir. Pek çoğu (daha az ücretli) esnek veya yarı zamanlı çalışmayı tercih eden çalışan kadınların sayısındaki artış da benzer bir etkiyi yaratabilir. Tek kişilik veya tek ebeveynli hanelerdeki ve iki gelirlili hanelerdeki artış da hane halkı gelir farklılıklarını artırabilir. Aynı şekilde, yaşlanan bir nüfus, artık kazanmayan, ancak daha fazla biriktirilmiş servete sahip olan daha fazla insan olduğu anlamına gelebilir.

GELİR EŞİTSİZLİĞİNİ ÖLÇMEK

Gelir eşitsizliğini ölçmenin en standart yolu, ABD’li ekonomist Max Lorenz tarafından geliştirilen Lorenz eğrisi ile başlar. Yatay ekseninde, en fakirden en zengine kadar kümülatif gelir elde edenlerin sayısı, dikeyde ise elde ettikleri toplam gelirin kümülatif yüzdesi yer almaktadır. Lorenz eğrisine göre, mutlak eşitlik durumunda, nüfusun her x

yüzdeler dilimi aynı x yüzdeler geliri alırsa, bu grafikte düz 45°'lik bir çizgi oluşturacaktır. Eşitsizlik ne kadar fazlaysa, eğri o kadar çok 45° çizgisinin altına doğru çıkıntı yapar.

Lorenz Eğrisi, eşitsizlik ölçümlerinde sıkça kullanılan ve İtalyan istatistikçi Corrado Gini'nin adını taşıyan Gini katsayısı türetilmesine olanak sağlamıştır. Gini katsayısı eğri ile 45° çizgisi arasındaki alanın (A), 45° çizgisinin altındaki toplam alana (B) oranıdır. Oran ne kadar yüksek olursa, eşitsizlik o kadar fazla olur. 0'lık bir Gini katsayısı mutlak eşitlik anlamına gelir; 1 katsayısı, tüm gelirin tek bir kişiye gittiği mutlak eşitsizlik anlamına gelir.

Bu hesaplama gerçekten de bazı ilginç sonuçlar ortaya çıkarıyor. World Population Review tarafından yapılan yıllık hesaplamalar, pek çok Afrika ülkesinin (örneğin Güney Afrika, Namibya) oldukça eşitsiz görüldüğünü ve birkaç Latin Amerika ülkesinin (örneğin Kolombiya, Venezuela) çok geride olmadığını gösteriyor. Birçok eski Sovyet devleti (örneğin Ukrayna, Slovenya) çok daha eşit görünürken, İskandinav ülkeleri (örneğin Finlandiya, İzlanda) arkadan geliyor. ABD, yaygın olarak son derece eşitsiz olarak etiketlenmesine rağmen, bu hesaplama ABD'yi ülkelerin en eşitsiz üçte birine sokarken, Birleşik Krallık ülkelerin en eşit üçte birine dahil görünüyor.

Eksiklikler. Ne yazık ki, Gini katsayısına dayanan ekonomik eşitsizlik ölçümlerinin en büyük zaafı “aykırı değerlere” karşı çok hassas olmasıdır. Buna göre, çok zengin birkaç kişi, büyük bir popülasyonda bile sayıyı büyük ölçüde değiştirebilir. Palma oranı (en yüksek kazanan yüzde 10 tarafından kazanılan gayri safi milli hasılanın en düşük kazanan yüzde 40'a bölünmesiyle bulunan oran) ve Kuznets oranı (aynı işlemin en yüksek kazanan yüzde 20 ve en düşük kazanan yüzde 40'lık gelire bölünmesiyle bulunan oran) bu soruna karşı daha az hassastır. Lakin, bu yöntemlerden hiçbirisi bir ülkede eşitsizliğin gerçek doğasına ilişkin ya da eşitsizliğin nasıl oluştuğuna dair pek bir şey söylememektedir.

Uzun Dönemli Eğilimler. Gini katsayısı oldukça inceleksiz ve potansiyel olarak yanıltıcı olsa da eşitsizlik tartışmalarında hala en çok referans verilen ölçüm olarak karşımızda durmaktadır. Buna rağmen eşitsizlik konusunda uzun dönemli trendleri ortaya koyması açısından faydalı olabilir. Öyle ki, 1920'ler ve 1980'ler arasında gelişmiş ülkelerdeki eşitsizliğin refaha eğitime evrensel erişimin art-

masına paralel olarak düştüğünü göstermektedir. 1990'dan bu yana ise ABD gibi bazı gelişmiş ülkelerde, küreselleşme, ekonomik büyüme, zenginlere pozitif katkı yapan geniş çaplı vergi indirimleri, göç ve güçsüz sendikalara bağlı olarak eşitsizliğin arttığını ileri sürmüştür. Fakat Birleşik Krallık ve Avrupa Birliği gibi başka yerlerde eşitsizlik artışı çok daha az gözlemlenmektedir.

Son on yıllarda görülen hem yukarı hem de aşağı yönlü eğilimler elbette birçok nedenin sonucudur. Gerçek şu ki, bunlardan herhangi birinin etkisini ölçmek oldukça zordur. Küreselleşme pekâlâ güçlü bir faktör olabilir, zira (zaten iyi ücretli) üst düzey yetenekli işgücüne talebi artırmış ve (daha az ücretli) imalat işlerinin gelişmekte olan ülkelere kaymasının yolunu açmıştır. Aynı şekilde vergi indirimleri de toplumun gelir dağılımı açısından üst kısmında yer alanları ekonomik açıdan daha iyi bir duruma getirmiş olabilir. Vergi indirimlerinin daha güçlü bir etkisi ise, eski vergi kaçaklarını ülkelere dönmeye ve diğer ülkelere daha zengin insanları çekmeye teşvik etmesi olabilir.

Bununla birlikte, belirtmeliyiz ki, göçmenler daha yoksul olma eğilimindedir. Uluslararası Para Fonu'na (IMF) göre 1990'da göçmenlerin gelişmiş ülkelerin nüfuslarının yüzde 7'den yüzde 12'ye gelmesi eşitsizliğin artmasındaki önemli nedenlerden biri olarak gösterilmektedir. Ayrıca, birçok ülkede devlet tekelindeki endüstrilerin özelleştirilmesinden bu yana sendikaların zayıflamış olması artan eşitsizliğin bir diğer nedeni olarak sıklıkla gösterilir. Ancak biliyoruz ki, modern ekonomi daha küçük, rekabetçi firmalara dayanmaktadır. Bu nedenle ücret pazarlığı daha yerel olsa da bu sendikaların zayıflamış olduğu anlamına gelmez. Ve yine, ekonomik büyümedeki sıçramalar genellikle artan eşitsizlikle ilişkilendirilir. Ancak büyüme gelişmekte olan ülkelerde

daha zengin sanayi toplumlarına göre çok daha güçlü olmuştur. Tam da bu nedenle ekonomik büyümenin de artan eşitsizlikte güçlü bir faktör olmayacağını söyleyebiliriz.

Zararsız Eşitsizlik? Ekonomik eşitsizliğin arkasındaki olası faktörlere bakıldığında, eşitsizliğin bazı nedenlerinin istenmeyen, bazılarının ise zorunlu olarak zararlı olmayabileceğini anlamak önemlidir. Örneğin büyüme ve küreselleşme, Gini katsayıları üzerindeki etkisinden bağımsız olarak genel refah üzerinde olumlu etkilere sahiptir. Daha zayıf sendikalar, onları zayıflatmayı hedef alan herhangi bir siyasal ajandadan ziyade hızlı ekonomik değişim ve ilerlemeden kaynaklanıyor olabilir. Daha düşük vergiler, bir ülkenin dış ülkelere kaçan sermayesini geri almasına ve gelecek yıllarda gelişmesine yardımcı olacak yeni yatırımları çekmesine yardımcı olabilir. Başka bir deyişle, eşitsizlik, en yoksullara da fayda sağlayan olumlu değişikliklerin bir sonucu olabilir.

3

GELİR ÖLÇÜMLERİNİN SORGULANMASI

VERİ EKSİKLİKLERİ

Gini katsayısı bize anlattıklarıyla sınırlı olmasının yanı sıra sınırlı ve şüpheli bilgilere de dayanır. Farklı ülkeler, gelir verilerini farklı şekillerde ve farklı doğruluk dereceleriyle ölçerek uluslararası karşılaştırmaları aslında güvenilmez hale getirir. Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu gibi uluslararası kuruluşlar bu farklılıkları telafi etmeye çalışıyor olsa da mutlak güvenilir uluslararası karşılaştırmalara rastlamak pek mümkün değildir.

Ülkeler içinde dahi gelir bilgileri eksiktir. Örneğin, hane halkı gelirlerine ilişkin ABD Mevcut Nüfus Anketi, sermaye gelirlerini değil, yalnızca para makbuzlarına dayanan gelirleri gösterir. Ayrıca gizlilik nedeniyle en yüksek gelirler rapor edilmez. ABD Hazine Gelir İstatistikleri, en çok kazananlar için daha güvenilir veriler sunsa da daha az kazananlar için veriler eksiktir. Ayrıca Hazine'nin istatistikleri yaş, eğitim nitelikleri ve gelir eşitsizliklerinin kapsamını ve

doğasını anlamamıza yardımcı olabilecek diğer faktörleri kapsamamaktadır.

Uzun dönemli eğilimlere ilişkin veriler ise gelir olarak bildirilenleri değiştiren vergi kodlarındaki yıllık değişiklikler ve ayrıca ticari kâr ve zararlarıdaki istikrarsızlık nedeniyle güvenilir veri setleri sunamamaktadır. Gini katsayısı ayrıca devletin non-finansal yani aynı yardımları olarak kabul edilebilecek –Amerika Birleşik Devletleri’ndeki Medicare ya da Birleşik Krallık’taki ulusal sağlık hizmeti gibi– sosyal yardımlarını da istatistiksel olarak hesaba katmaz.

Vergiler ve Faydalar. Gini sonuçları büyük ölçüde gelirin vergiden önce mi sonra mı değerlendirildiğine bağlıdır. Örneğin İngiltere’de, Mali Araştırmalar Enstitüsü’ne göre, gelir elde edenlerin en tepedeki yüzde 1’i tüm gelir vergisi makbuzlarının üçte birinden fazlasını ödüyor. Birleşik Krallık’ta gelir elde edenlerin en üstteki yüzde 20’si, en alttaki yüzde 20’nin on iki katı gelire sahip; ancak Ulusal İstatistik Ofisi’ne (2021) göre vergi ve devlet yardımları dahil edildikten sonra, bu sadece dört kata iniyor. Aynı şekilde, Kongre Bütçe Ofisi (2021), gelir testi yapılan yardımların ABD’deki en düşük gelirli beşte birin gelirini yüzde 68 oranında artırırken, vergilerin en üstteki beşte birin gelirini yüzde 24 oranında azalttığını bildirmektedir.

Ayrıca, evrensel eğitim, sağlık ve sübvansiyonlu ulaşım gibi aynı kamu yardımları tıpkı parklar, denetim, spor tesisleri, yaşlı bakımı, yollar ve çöp toplama gibi yerel tesislerin sağlanmasında olduğu gibi çok eşit bir şekilde dağıtılsa da istatistiklere dahil değillerdir.

Diğer bir deyişle, halihazırda amaçlandığı gibi çalışan bir eşitleme sisteminin varlığından söz etmek mümkündür. Ekonomistler genellikle vergi sonrası ve sosyal yardım sonrası “harcanabilir” gelirlere dayalı Gini katsayılarına re-

ferans verirler. Ancak, insanların gerçek yaşam standardı açısından gerçek eşitsizliği büyük ölçüde abartan, vergi ve yardımlar dahil edilmeden sadece ham gelir verilerini kullanan bu tür iddialara karşı dikkatli olmalıyız.

İSTATİSTİKSEL HATALAR VE İHMALLER

En güvenilir finansal istatistikler dahi sorgulamaya açıktır. Öncelikle, gelir dağılımının en tepesinde çok az sayıda gelir sahibinin olduğunu hatırlamak gerek. Ardından, bunların çoğunun düzensiz gelirlere sahip olduğunun ve kimi zaman yüksek karlar elde edebildikleri gibi kimi zaman büyük zararlara uğradıklarının altının çizilmesi gerekiyor.

Kayıt dışı Ekonomi. İstatistiklerde gözden kaçan bir diğer faktör de beyan edilmemiş gelirdir. Biz buna – gölge ya da “kayıt dışı ekonomi” diyoruz. Marjinal vergi oranları ne kadar yüksekse, bunun o kadar büyük olması muhtemeldir. 2018’de yayımlanan bir IMF çalışma belgesine göre, Birleşik Krallık’ın kayıt dışı ekonomisi Gayri Safi Yurtiçi Hasıla’nın yüzde 6’sının üzerinde ve bu Avrupa standartlarına göre oldukça düşük bir oran olarak göze çarpıyor. Bu oran, İspanya’da yüzde 11’in üzerinde, Yunanistan’da yüzde 14’ün üzerinde ve Bulgaristan’da hayret verici bir şekilde yüzde 19’dur.

Vergilendirilmemiş “kayıt dışı ekonomi” geliri tahmin edileceği üzere toplumun düşük gelirli kısmına yarar sağlar ve resmi rakamlara dahil edilememesi eşitsizlik rakamlarını şişirir. Ayrıca gelir dağılımının tepesinde yer alan gelir sahiplerinin rapor edilen gelirlerini en aza indirmek için vergi kurallarını manipüle ettiği de bilinen bir gerçektir. Bu da raporlanan gelirlerin daha eşit görünmesine neden olabilir; ancak çok daha yaygın olan kayıt dışı ekonomi kesinlikle bu etkiyi daha az görünür hale getirmektedir.

Yaşam Standartları. Vergiler, sosyal ve aynı yardımlar ve beyan edilmeyen gelirler istatistiklerde yer almasa da yaşam herkesin standartlarını temel ihtiyaçlara ulaşım anlamında büyük ölçüde eşitler. Bu arada, günümüzde internet, televizyon, telefon ve mutfak aletleri gibi önemli mal ve hizmetlere neredeyse evrensel olan erişim, bir başka harika ancak ölçülemeyen bir diğer eşitleyicidir. İşveren tarafından ödenen sağlık sigortası (ABD’de son derece önemlidir) veya emekli maaşları (özellikle Hollanda, İzlanda, İsviçre, Avustralya ve Birleşik Krallık’ta önemlidir) gibi “işçi tazminatları” da gerçek eşitsizliği yine görünür eşitsizliğin çok daha altında hale getirir.

KİMLERİ KARŞILAŞTIRIYORUZ?

Çoğu gelir istatistikleri *hane halkı* gelirlerine odaklanır. Bu tarz *bireysel* gelirleri kullanmak ise eşitsizliğin boyutunu çok daha fazla göstermektedir. Örneğin, bir yüksek gelirli, bir işsiz eş ve iki öğrenci çocuktan oluşan bir hane, dördü de aynı yaşam standardını paylaşırsa bile, gelir açısından çok eşitsiz görünecektir. Buna karşılık, dördünün de çalıştığı benzer bir hane, gelir eşitsizliğinin aslında hiç olmadığını gösterecektir.

Ancak haneler o kadar çeşitlidir ki onları karşılaştırmak pek öyle kolay gözükmemektedir. Örneğin, geliri olmayan öğrencilerin ve bakıcıların sayısındaki artış, yoksulluk içerisinde yaşamıyor olsalar dahi, eşitlikteki belirgin artışın bir kısmını açıklayabilir. Benzer şekilde hem tek kişilik hanelerdeki hem de çok gelirli hanelerdeki artış, eşitsizlik rakamlarını şişirme eğilimindedir.

Diğer Toplumsal Faktörler. Yoksul insanların daha zengin ülkelere göçünden daha önce söz etmiştik. Ve Londra ve New York gibi birkaç yerde, süper zengin göç-

menlerin girişi halihazırdaki eşitsizliği haliyle daha da artıracaktır. Fakat bunlar uzun dönemli eşitsizliğin nedeni olmaktan ziyade geçici artışlar olarak ele alınmalıdır.

Eşitsizlik konusunda en önemli faktör yaştır. İnsanların gelirleri yaşamları boyunca artma eğilimindedir. Tipik olarak, insanlar bir meslek için eğitim veya öğretim görüyorlarsa hiçbir şey kazanamayabilirler ya da çok düşük ücretlerle çalışmaya başlarlar. Daha sonra daha fazla deneyim, beceri, bağlantı, statü ve güven kazandıkça gelirleri artar. Emekli olduklarında ise gelirleri düşer ve tasarruf oranları artar. Eğer her bir kişi yaşamları boyunca *tam olarak aynı toplam geliri kazanmış* olsa bile istatistikler hem düşük gelirli genç hem de yüksek gelirli yaşlılar da dahil olmak üzere herkesi bir arada ele aldığından yine de belirgin eşitsizliklere işaret edecektir.

Sorun Olmayan Eşitsizlik. Gini ölçümleri yukarıda sözünü ettiğimiz yaş etkisi gibi faktörleri gizlediği ölçüde, aslında çok fazla endişelenmeyi gerektirmiyor. Ne de olsa, bugünün en çok kazanan yüzde 20’si, 40 yıl önce gelir dağılımının en altında yüzde 20’de olan kişilerle aynı olabilir ve bugünün yoksul göçmenleri yarımın milyoner girişimcileri olabilir. Bunun yerine, eşitsizlik istatistiklerinin çoğu insanın sorunsuz olarak kabul edeceği fenomenleri yansıtabileceğini hatırlamalıyız. Yüksek eşitsizlik istatistikleri zorunlu olarak bir şeylerin yolunda olmadığını göstermez.

GÜVEN VERMEYEN BİR MANZARA

Hane halklarının gelir elde etme bakımından kompozisyonu, işgücünün doğası, nüfusun yaşı, devlet yardımlarının değeri ve enflasyonu nasıl ölçtüğümüz gibi faktörlerin tümü Gini katsayısı için kritik öneme sahiptir. Bu tür faktörleri ölçümlere dahil etmek kamuoyundaki tartışmalara

hâkim olan eşitsizliğin tek yönlü anlatısına tam tersi bir tablo yaratabilir.

Ölçülemeyeni İhmal Etmek. Bir diğer sorun ise gelir istatistiklerinin sadece parayı ölçmesidir. Ancak işten elde ettiğimiz faydanın çoğu finansal değildir. Bazı insanlar, ruhen daha tatmin edici bir işte çalışmak için *isteyerek* daha düşük ücret alabilirler. Diğerleri, hoş olmayan koşullarda nahoş veya tehlikeli işler yapmak için daha fazla paraya sahip olmayı tercih edebilir. Bazıları bilinçli olarak düşük ücretli ancak esnek veya yarı zamanlı çalışmayı aile sorumluluklarına zaman ayırmak için tercih edebilir, bazıları ise tercih etmeyebilir. Bazıları daha iyi bir iş için eğitim almak için mevcut kazançlarından vazgeçebilir, bazıları ise vazgeçemez.

Bu tür seçimler, insanların fedakarlıklarının değerine biçtiği önem ve kişisel değerlendirmelerine bağlıdır. Bu bizim ölçebileceğimiz bir şey olmamakla birlikte eşitsizlik hesaplamaları için çok büyük sonuçlara haizdir. İnsanların seçimleri onları finansal olarak eşitsiz bırakabilir, ancak elde ettikleri finansal olmayan faydaları ölçebilirsek, muhtemelen bu fark çok daha az olacaktır.

Tüketim. Her durumda, paradan elde edilen gelirler hikâyenin sadece yarısıdır: Asıl soru, bu gelirlerin insanlar için ne satın aldıklarıdır. Eşitsizlik anlatısı, 1970'lerin sonlarından bu yana, en yüksek gelirli insanların gelirlerinin yükselirken, en düşük gelirli insanların gelirlerinin “durağanlaştığını” ve eşitsizliğin derinleştiğini öne sürüyor.

Bu oldukça özensiz ve nüansları dikkate almayan bir genellemeden fazlası değildir. Son yıllarda, ölçülen eşitsizlik gerçekten de bazı gelişmiş ülkelerde (ABD gibi) arttı, ancak hepsinde değil. Örneğin, Marc Morgan ve Theresa Neef (2020) tarafından Dünya Eşitsizlik Laboratuvarı için

yapılan araştırma, Avrupa'daki eşitsizliğin 1980'lerin ortasından 1990'ların ortalarına kadar artmasına rağmen, o zamandan beri oldukça sabit kaldığını ve gelir dağılımının tepesindeki yüzde 10'luk kesimin vergi sonrası gelirinin, en alttaki yüzde 50'ninkine doğru giderek yaklaşmakta olduğunu göstermektedir.

Ayrıca, “derinleşen eşitsizlik” iddiası, devlet yararları ile kamu hizmetlerinin eşitleyici faktörlerini göz ardı etmektedir. Ayrıca, artan üretkenlik, teknoloji ve küreselleşme sayesinde satın aldığımız ürünlerdeki büyük fiyat düşüşlerini (ve kalite iyileştirmelerini) de görmezden gelmektedir. Birkaçını saymak gerekirse: arabalar, ilaçlar, ev aletleri ve elektronik eşyaların hepsi artık çok daha ucuz hale geldi. Bu, özellikle yoksul ailelere fayda sağlarken daha yüksek gelirli insanların kullanabileceği telefon veya bulaşık makinesi sayısında sınırlamalar getirdi. Bu gelişmeler göz önüne alındığında, daha iyi ve daha ucuz gıda, sağlık, ulaşım ve giyim, yoksulların yaşam standartlarını herkesten daha fazla yükseltmiştir.

Aynı zamanda, yaşam beklentisi önemli ölçüde arttı ve bebek ölümleri artık nadir görülmekte. İnsanlar daha az saat çalışıyor ve daha uzun tatiller yapıyor. Bu, “durgunluk” değil, daha düşük gelirli insanlara en çok fayda sağlandığının belirgin bir göstergesidir. Bu tür gelişmeler yaşam standartlarındaki gerçek eşitsizlikleri azaltmasına rağmen istatistikler bunları hesaba katmamaktadırlar. Yaşam standartlarının iyileşip iyileşmediğinin bir göstergesi olarak, Gini, Palma ve Kuznets gelir eşitsizliği ölçümleri mükemmel olmaktan uzak ve son derece yetersiz kalmaktadırlar.

4

SERVET ÖLÇÜMÜNÜN
SORGULANMASI

VERİ EKSİKLİKLERİ

Serveti ölçmek, aynı nedenlerden dolayı, gelirleri ölçmekten bile daha zordur. Öncelikle servetleri güvenilir istatistiklere dayandırılarak ölçülebilecek çok az milyarder var. İkinci olarak ise, mülkler veya şirket hisseleri gibi varlıkların değeri yıldan yıla, hatta günden güne değişir ve bu nedenle bir kişinin “servetini” belirli rakamsal değerler atayarak ölçmeyi zorlaştırır. Daha sonra, hükümetler vergi amaçları için gelirleri monitör etse dahi varlıklar genellikle yalnızca satıldıklarında vergilendirilir, bu nedenle kaç kişinin ne kadar servete sahip olduğuna dair ortada net bir veri bulunması oldukça güçtür. Bu saydığımız nedenlerden ötürü, servetin ölçülmesinin net bir yolu olmadığı aşıkardır.

Mülklerden Edinilen Veriler. Servet farklılıklarını değerlendirmenin klasik yolu, vergi amacıyla kaydedilen ölümlerin mülklerini incelemektir. Ancak bu yöntem yalnızca

çok çarpık bir tablo sunabilir. Örneğin, arabalar, mücevherler, nakit para ve taşınmaz eşyalar gibi varlıklar, emlak vergilerinden kaçınmaya çalışan aileler tarafından genellikle düşük değerlenir (veya beyan edilmez) ve bunlar çok yaygın varlıklar olduğundan ve daha küçük mülklerin büyük bir bölümünü oluşturduğundan, etki, küçük mülklerin daha da küçük görünmesi ve görünen eşitsizliğin artmasıdır.

Ayrıca, ölen insanlar ortalamadan daha yaşlı ve (yaşam döngüsü etkisi göz önüne alındığında) daha zengin olma eğilimindedir. Bu nedenle, genel nüfusta olup bitenleri tam olarak temsil etmemektedirler. Bu grup, toplam nüfusun sadece küçük bir örneğini teşkil ettiğinden, bunlara dayalı istatistikler aykırı değerlere karşı hassastır; yani tek bir milyarderin ölümü, herhangi bir yılda kaydedilen görünür eşitsizliği doğal olarak artıracaktır.

Kamu Hakları. Yaygın olarak sahip olunan ancak göz ardı edilen bir başka refah biçimi, devlet yardımlarının ve hizmetlerinin değeridir. Sosyal yardım ve emekli maaşı gibi devlet yardımları, alıcılarına uzun yıllar sürebilecek bir nakit gelir sağlar. Bu gelir akışına bir sermaye değeri koyabiliriz- bunu, faiz ödemesi akışı üretmek için bir tasarruf hesabına koymamız gereken para miktarı olarak düşünün. Devlet tarafından garanti edilen bu düzenli gelir, dolayısıyla, bir servet biçimidir. Bu servet refah ölçümlerine dahil edilmemekle birlikte sonucu etkileyecek kadar önem teşkil etmektedir. Öyle ki, Lindsay Jacobs ve meslektaşlarının (2021) Boston Federal Rezerv Bankası için yaptıkları araştırmaya göre, ABD’deki emekli maaşlarının ve sosyal güvenliğin değeri tüm servetin yarısına tekabül etmektedir. Bu verileri hesaba katmak servet eşitsizliği açısından oldukça düşük bir değer ortaya çıkmasına yol açar.

Okullar ve hastaneler gibi devlet hizmetleri de insanlara finansal olmayan bir dizi fayda sağlar. Onlar da sermaye değeri olan bir servet biçimidir: Devam eden bu hizmetleri karşılamak için ne kadar para yatırmanız gerektiğini düşünün. Ama tüm bu gerçeğe rağmen, kamu hizmetleri bir refah biçimi olarak değerlendirilmemektedir. Oldukça gelişmiş refah devletlerine sahip bazı ülkelerde, bu devlet yardımlarının ve hizmetlerinin sermaye değeri, diğer tüm kişisel servet biçimlerinin değerini önemli ölçüde aşabilir. Ve kamu hizmetleri tüm kamunun kullanımına açık olduğundan, güçlü, ancak ölçümlere dahil edilmeyen, eşitleyici bir etkiye sahiptirler.

Böylesi baştan savma ve yarım yamalak ölçüm özelliği ABD istatistikleri özel emekli maaşlarını içerip kamu emekli maaşlarını içermediğinde ve aynı şekilde ev sahipliğini içerip konut sübvansiyonlarını içermediğinde özellikle yanıltıcıdır. Bu ihmaller eşitsizliği abartmakla birlikte çok az meşruluk içerir.

Negatif Servet. Yukarıda saydığımız istatistiksel budamanın bir örneği birçok insanın mutlaka fakir olmaları da “negatif servete” sahip olarak kaydedilmeleridir. Zenginlerin dahi ipotekleri ve borçları vardır. Amerikan ve Avrupa tıp fakültelerinin yeni mezunlarının, birçoğu zengin hanelerden gelse ve gelecekte ortalamasının çok üzerinde kazanç elde etmeyi dört gözle bekleseler de öğrenci kredilerinin omuzlarında bir yük olduğu gerçek. Bu tür vakaları istatistiklere dahil etmek (Oxfam’ın yıllık eşitsizlik derecelendirmelerinde, eleştiriyi kabul etmeden önce yaptığı gibi) görünürdeki servet eşitsizliklerini şişiriyor.

İnsan Sermayesi. Servet istatistiklerinin belki de en önemli ihmali, insan sermayesidir. İnsan sermayesi, insanların kendi deneyim ve becerileriyle oluşturdukları ekonomik

değerdir. Bu, onları işverenler için daha üretken ve yararlı kılan eğitim, öğretim, beceriler ve sağlık gibi varlıkları içerir. Bu zenginlik biçimini ölçmek imkansızdır, ancak bir dereceye kadar hepimizin sahip olduğu bir şey olduğundan nüfus içinde maddi zenginlikten çok daha eşit bir şekilde temsil edilir. Yine de bu gerçeğin de ihmal edilmesi, servet eşitsizliğinin olduğundan daha derin görünmesine neden olur.

DİĞER ÇELİŞEN FAKTÖRLER

Servet eşitsizliği ölçümlerinde göze çarpan bir tuhaflık, ancak önemli olan bir diğer husus ise eğer zengin insanların varlıklarının değeri düşerse (2008-9 finansal çöküşü sırasında olduğu gibi), o zaman ölçülen eşitliğin artmasıdır. Bu durum, kimsenin ekonomik açıdan daha iyi durumda olmadığı ancak yatırımcıların durumunun çok daha kötü olduğu bir duruma işaret etmektedir. Bir hatırlatma yapmamız gerekirse, eşitlik ile refahı karıştırmamalıyız.

Vergilendirme ise başka bir sorun olarak karşımıza çıkıyor. Farklı varlıklar farklı şekillerde vergilendirilir, bu da onların fiyatlarını etkiler. Finansal varlıkların vergilendirilmesi ise sık sık değişir. Bu durum ise kaçınılmaz olarak servet (ve dolayısıyla eşitlik) istatistiklerini bozar. Enflasyon dahi farklı varlıkların değerini değiştirir. Bazılarının değerini (nakit tasarrufları gibi) aşındırırken, diğerlerine (altın veya mülk gibi) olan talebi artırır.

KİMLERİ KARŞILAŞTIRIYORUZ?

Gelirde olduğu gibi, bir insanın yaşam döngüsü de istatistikleri daha az güvenilir hale getirebilir. İnsanların gelirleri genellikle yaşamları boyunca arttığından, yaşlılar gençlerden daha fazla tasarruf ederler. Böylece servetleri, gelirlerinden daha da önemli ölçüde artar. Eğer tam bir yaşam

boyu eşitlik olsa bile, yani *her bir kişi tam olarak aynı toplam tasarrufla emekli olsa*, istatistikler yine de daha genç ve fakir bireyleri daha yaşlı ve zengin olanlarla karşılaştıracağından eşitsizlik yine de oldukça fazla çıkacaktır. Yaşam süresinin de giderek arttığı düşünüldüğünde bu durum yaşlı ve varlıklı insanların sayısını artıracak ve eşitsizlik yine olduğundan daha fazla olarak istatistiklere yansiyacaktır.

Kişisel servetin büyük bir kısmı, yaygın olarak, arazi ve konutta sahipliği olduğu için, mülk değerlerindeki artışlar servet eşitsizliğini artırma etkisine sahiptir. Birleşik Krallık gibi bazı ülkelerde, konut fiyatlarındaki önemli artışlar, servet eşitsizliğindeki belirgin artışın başlıca itici gücü olmuştur. Mülk sahibi olanlar (çoğunlukla yaşlı insanlar) mülk varlıklarının değerinin arttığına şahit olurken, olmayanlar ise (çoğunlukla genç insanlar) bu artıştan faydalanamadılar.

Gerçekten de Birleşik Krallık örneğinde, bu konut eşitsizliği devlet eliyle hafifletilmek şöyle dursun daha da *artırıldı*. Yeni evlerin inşasını ve eskilerin dönüştürülmesini kısıtlayan planlama kontrolleri, mevcut ev arzını azaltırken, bazı ev alıcıları için sübvansiyonlar da dahil olmak üzere göçmenlik ve sosyal yardım politikaları talebi artırarak mülk değerlerinin yükselmesine neden oldu. Tam bu noktada hatırlamalıyız ki devlet müdahalesi eşitsizliğin panzehiri değil, çoğu zaman nedenidir.

GERÇEĞİN ÇARPITILMASI

Tüm bu saydığımız nedenlerden dolayı Gini katsayısı hem gelirden çok daha büyük bir servet eşitsizliğine işaret ederken hem de kullanılan verilerin eksikliğinden dolayı güvenilir olmayan bir rehber olarak hala kullanılıyor.

Hatırlamak gerekir ki, var olan servetin çok büyük bir

bölümünün bireyler tarafından değil, yasama organları tarafından kontrol edilen hükümetler ve hissedarlar tarafından kontrol edilen şirketler tarafından tutulduğu su götürmez bir gerçektir. Birkaç milyarderin dünya servetinin çoğunu kontrol ettiği fikri ipe sapa gelmeyecek derecede bir abartıdan ibaret. İnsanlar çok çalışarak, ihtiyatlı bir şekilde tasarruf ederek ve akıllıca yatırım yaparak servet biriktiriyorsa, bu da ekonomik büyümeye ve genel refaha katkıda bulunuyorsa, bu kınanmak yerine alkışlanacak bir şey değil mi?

ULUSLARARASI KARŞILAŞTIRMALAR

KÜRESEL EŞİTSİZLİK ANLATISI

Küresel eşitsizlik hakkındaki anlatı artık yaygın olarak bilinmektedir: eşitsizlik on yıllardır büyüyor; milyarlar trilyonlar kazanırken işçilerin kazançları trilyonlarca düşüyor; en zengin yüzde 1, dünya servetinin beşte ikisine sahip; ilk on milyarlar, aralarında birkaç ülkeden daha fazla servete sahip; en zenginler daha da zenginleşirken en fakirler borç batağına düşüyor; en tepedeki yüzde 1, dünyanın ekonomik büyümesinin en alttaki yüzde 50'sinin iki katı kadarını yakaladı; ve bu eşitsizlikler, yoksulluk ve sağlık, barınma, temizlik, eğitim ve fırsatlara yetersiz erişimde en çok kendini hissettiriyor.

Veriye İlişkin Sorunlar. Yukarıda tartışılan veri toplama sorunları göz önüne alındığında bu iddialara şüpheyle yaklaşmalıyız. Gelir ve servet verileri farklı şekillerde ve farklı doğrulukta toplandığında, ülkeler arası karşılaştırmalar yapmak şöyle dursun tek bir ülke içinde doğru ölçümler yapmak bile yeterince zordur. Bir de buna döviz

kurları gibi dalgalanmaları da eklediğimizde veriler iyice karışmaktadır: zira, fakir ülkelerdeki genel fiyatlar seviyesi düşük olduğu için bu ülkeler para birimleri uluslararası para hiyerarşisinde daha yukarıda yer alan ülkelere göre daha da fakir görünebilirler. Karşılaştırmaya ilişkin bu zorluk elbette ham fiyatlar yerine satın alma gücü paritesi kullanılarak telafi edilebilir; ancak kamuoyu tartışmalarında ortaya atılan rakamların bunu yansıtmayı yansıtmadığını kontrol etmek her zaman akıllıca olacaktır.

Güven Vermeyen Açıklamalar. Küresel eşitsizliğin geleneksel açıklamaları da hem artık hepimize tanıdık hem de yeterince sorgulanabilir vaziyettedir. Sömürgecilik ve kölelik öncelikli olarak küresel eşitsizliğin ilk nedenleri olarak ortaya atılsa da özellikle sömürgeci işgalci güçlere maliyetler yüklese de onlara fayda da sağlamıştır. Adam Smith'in de belirttiği gibi kölelik, yalnızca ahlaki açıdan problemli değil, aynı zamanda kötü bir ekonomi modeliydi.

Hong Kong ve Singapur gibi yerler doğal kaynaklara sahip olmadan da gelişmeyi ve refaha kavuşmayı becerebilmiştir. Daha da önemlisi, muhtemelen potansiyel zenginliğin yöneticiler, ahablar veya oligarklar tarafından yağmalanmasına izin veren bir hukukun üstünlüğünün olup olmaması da küresel eşitsizliğin boyutları açısından önemlidir.

Kıtlık ve doğal afetler (deprem gibi) de küresel eşitsizliğin artmasında belirtilirken önemli bir nokta gözden kaçırılıyor. Bu da piyasaların işlemesine izin verildiği yerlerde kıtlık büyük ölçüde ortadan kalkmışken aynı şekilde uluslararası işbirliği de doğal afetlerden kaynaklanan can kaybını büyük ölçüde azaltmıştır.

Diğer bir görüş ise, daha fakir ülkeler genellikle talebin sınırlı olduğu hammaddeleri ihraç etmeye bağımlı olduklarından, talebin sonsuz olduğu mamul malları üreten ülke-

lerin gerisinde kalacaklardır. Ancak birkaç yoksul ülke, bu iddiayı çürütecek biçimde üretimde ileri teknolojiye geçmeyi başarabilmiştir.

Son bir açıklama, küreselleşme, kesinlikle bazı yoksul ülke üreticilerinin daha verimli yapılan ithalatlar nedeniyle güçlerini kaybetmelerine neden oldu. Öte yandan, Bangladeş, Vietnam ve Filipinler gibi ülkelerdeki gelirler, daha zengin ülkeler üretimi bu ülkelerde yaptıkları için muazzam bir ekonomik büyüme göstermişlerdir.

DİĞER AÇIKLAMALAR

Aşağıda bu konuya ilişkin oldukça ikna edici açıklamalar ve argümanlar sayacağız.

Kültürel Faktörler. Bazı yerlerde kadınların ev dışında çalışmasına izin verilmemesi veya düşük statülü grupların meslek edinmelerine izin verilmesi gibi kültürel farklılıklar küresel eşitsizlik açısından önemlidir. Genellikle farklı dini veya etnik gruplar arasındaki savaşlar ve iç savaşlar yatırım ve büyümeyi kesintiye uğratar. Bazen bu tür şiddet, bir ülkenin demokratik rıza yerine zorbalıkla yönetildiği için başlar; ya da bir başka deyişle sivil kurumlar küresel eşitsizlik açısından kilit noktadır.

Kurumlar ve Politikalara İlişkin Farklar. İthal ikameci anlayış, yani yurtdışından daha ucuza satın alınabilecek mal ve hizmetleri yurtiçinde daha pahalıya üretmeye yönelik ekonomik model yanlış politikalara örnek oluşturmaktadır. Benzer şekilde, merkezileştirilmiş ekonomik planlama ve üretim, özel yatırımların ve girişimlerin önünü keser ve derin siyasi eşitsizlikleri besleyebilir.

Tartışılabilir de olsa uluslararası eşitliğe yönelik en büyük tehdit genellikle hükümetlerin kendisidir. Örneğin, küçük işletmelere yönelik keyfi ve aşırı düzenlemeler, kötü

performans gösteren devlet okulları, teşvikleri azaltan yüksek vergiler, kamu borcu ve patronaj ilişkileri, tüm ülkeleri potansiyellerinin oldukça gerisinde tutabilir. Bu ülkelere yabancı hükümetlerin de yardımı pekâlâ sınırlıdır: şeker veya kahve gibi tek mahsule bağımlı olan birçok yoksul ülke, yüksek korumacı ticaret engelleri nedeniyle mallarının Amerika ve Avrupa Birliği gibi zengin pazarlarda rekabetçi fiyatı koruyamadığına tanık olmuşlardır.

Sermaye Birikimi. Fabrikalar ve makineler gibi sermaye malları, ülkelerin, aksi takdirde yapabileceklerinden çok daha az çaba kullanarak çok daha fazla çıktı üretmelerini sağlar. Bilindiği gibi, yaklaşık 250 yıl önce, Sanayi Devrimi bu basit fikir üzerine inşa edildi ve gelişmiş ülkelerde kendi kendini güçlendiren bir refah döngüsünü ateşledi.

Günümüzün gelişmekte olan ülkeleri çoğunlukla benzer bir strateji izliyor olsa da servetlerini ve sermayelerini çok daha az bir sürede gerçekleştirmek durumundalar. Bazıları, örneğin birkaç Sahra altı ülkesi, devlet sosyalizmi gibi başka stratejiler izleyerek verimsiz bir şekilde zaman kaybederler de şimdilerde verimli ve doğru bir yola girmiş gözüküyorlar.

Ancak sermaye oluşturmak uzun ve meşakkatli bir süreçtir; ne de olsa gelişmiş ülkelerin şu an buldukları yere gelmeleri yaklaşık 250 yıl aldı (ve muhtemelen süreç bundan önce, hukukun üstünlüğü, medeni ve siyasi haklar, eğitim ve sosyal hakların gelişmesini sağlayan liberal kurumların ortaya çıkmasıyla başladı). Bu nedenle ülkeleri eşitlemeye çalışmaktan daha iyi bir uzun vadeli strateji bu ülkelerin sermaye birikim sürecini hızlandırmalarına yardımcı olmak olabilir.

Gençlerin Dünyası. Daha önce de defaatle belirttiğimiz gibi insanlar yaşam döngüleri boyunca servet biriktir-

me eğilimindedir. İlginç bir gerçek ise dünya nüfusunun yarısının 30 yaşın altında olmasıdır. Sahra altı Afrika'nın çoğunda, nüfusun yarısı 20 yaşın altında. Buna karşın gelişmiş ülkelerin çoğunda yarısı 40 yaşın üzerindedir. Dolayısıyla gelişmiş ülkelerin bireysel vatandaşları kendi beşerî ve fizikî sermayelerini oluşturmak için daha fazla zamana sahip olduklarından, yaşlı ve zengin ülkeler ile genç ve fakir ülkeler arasındaki eşitsizliği açıklayıcı bir konumdadır. Ancak zamanla sağlık, eğitim, sermaye birikimi bu ülkeler arasındaki eşitsizliği iyileştirmelidir.

EŞİTLİK, YOKSULLUK VE BÜYÜME

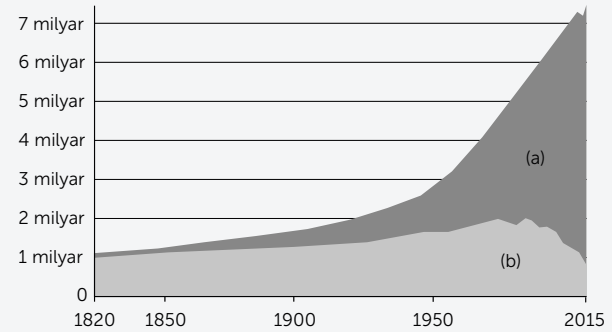
Politika araştırmacısı Tim Worstall'ın 2019'da belirttiği gibi, IMF Gini'nin bir "faydalı noktası" olduğuna inanıyor – belirli seviyedeki eşitsizlikler ülkelerin daha zengin olmasına yardımcı olurken, fazlası ekonomik büyümelerini kötü etkiliyor. Bu kulağa makul geliyor olsa da IMF'nin faydalı noktası, şu anda (sözde çok eşitsiz) ABD'de var olandan sadece biraz daha fazla, İngiltere'de olduğu kadar ve Fransa ve İsveç'ten çok daha az eşitliği temsil ediyor. Bu, yoksul ülkelerin yeniden dağıtımdan kazançlı çıkacağını, ancak daha zengin ülkelerin bundan kendilerine zarar vereceğini gösteriyor.

Ancak bu halde, IMF'nin sebep sonuç ilişkisini yanlış ve hatta tersinden kurduğunu söyleyebiliriz. Daha fazla eşitliğin ekonomik büyümeyi neden ve hangi yollarla artırabileceğini anlamak gerçekten çok büyük çaba gerektiriyor. Bunun aksine, hızlı büyümenin ise neden eşitsizliği artırabileceğini kavramak çok daha kolay: Basitçe, girişimcilerin gelirleri, ortaya çıkan yeni fırsatları değerlendirdikçe rakiplerinin önüne geçer ve bu da toplum içerisinde eşitsizliğin derinleşmesine neden olur.

Yoksulluk Konusunda İlerleme. En kötü yoksulluk

ŞEKİL
2

Mutlak Yoksulluk Sınırındaki Dünya Nüfusu,
1820-2015)

Notlar: (a) Mutlak Yoksulluk Sınırında Yaşamayan İnsan Sayısı

(b) Mutlak Yoksulluk Sınırında Yaşayan İnsan Sayısı

Bu verilerin güçlü yanları ve sınırlılıklarına ve tarihcilerin bu verileri izlerken uyguladığı metoda ilişkin Hasell ve Roser (2019)

formu (günde 1,90 dolar veya daha azıyla yaşamak zorunda olduğu kabul edilir) bu kadar hızlı küçülürken, dünyadaki yoksulların daha da yoksullaştığına dair iddialara inanmak oldukça zor gözüküyor. Johan Norberg'in 2016 tarihli *Progress* kitabında belirttiği gibi, son 25 yılda ortalama olarak haftada yaklaşık bir milyon insan günde 1,90 dolarlık yoksulluktan kurtuldu. 1950'de, dünya nüfusunun kabaca üçte ikisi günde 1,90 dolarla ya da daha azıyla yaşıyordu. 1980'de, küreselleşme ve ticaret hızla genişlemeye başladığında bu oran beşte ikisi civarındaydı. 1990'a gelindiğinde, bu üçte birin biraz üzerine düşmüştü. Şimdi ise bu oran onda bir (ayrıca belirtmek gerekir ki tüm rakamlar enflasyona göre ayarlanmıştır).

Unutmamalıyız ki yukarıdaki veriler artan dünya nüfusuna rağmen gerçekleşiyor: 1990'daki 1,90 dolarlık yoksulluk rakamı yaklaşık 1,9 milyar insanı temsil ediyordu. Ve dünya nüfusu o zamandan beri üçte bir oranında büyüdüğü için, günde 1,90 dolara çalışan kesimin şimdiye kadar 2,5 milyar insanın biraz üzerinde olmasını bekleyebiliriz. Aslında, çoğunlukla Sahra altı Afrika'da bu sayı 700 milyona kadar düştü. Bu durumda dahi mutlak yoksulluk çoğunlukla dünya ticaret sistemine iyi entegre edilmemiş Nijerya, Kongo, Ekvator Ginesi, Güney Sudan, Tanzanya, Etiyopya ve Madagaskar gibi sosyalist ülkelerde yoğunlaşıyor.

Aslında, liberal demokratik kurumlarla güçlendirilmiş ticaret ve küreselleşme hem yoksulluğun hem de eşitsizliğin en iyi panzehiri gibi görünüyor. Piyasa odaklı ekonomilerde yaratılan ve yayılan zenginliği ve sosyalist otokrasilerde yaratılan yoksulluk, eşitsizlik ve hiyerarşileri daha iyi anlamak için savaş sonrası Doğu ve Batı Almanya'ya veya bugün Kuzey ve Güney Kore'ye bakmak yeterlidir. Profesör Philip Booth ve Ben Southwood'un 2017'de belirttiği gibi, 1980'lerin başında Vietnam'daki ortalama ücret, küreselleşme olgusu bu miktarı 20 katına çıkarmadan önce yılda sadece 100 dolardı; aynı şekilde artık büyük bir ihracatçı olan Çin'de bu oran ortalama 35 kat daha fazla arttı. Bu veriler de şunu açıkça gösteriyor ki, küreselleşme ile ülkeler arası iş birliği ve bağlılık ilişkileri güçlendikçe dünyamız hem daha eşit hem de daha zengin hale geliyor.

ZENGİNLER DAHA ZENGİN OLMALI MI?

FRANSIZ İKTİSATÇI THOMAS PIKETTY (2017), *Yirmi Birinci Yüzyılda Kapital*'de, servetten elde edilen getirilerin her zaman genel ekonomik büyüme oranından (veya kendi ifadesiyle $r > g$) daha büyük olduğunu iddia eder. Buna göre, sermaye sahipleri, sıradan işçilerden daha hızlı servet biriktirir. Bunun, zengin-fakir ayrımını derinleştirdiğini ve sürdürdüğünü, toplam servetin artan payına sahip olan bir rantiyeci aristokrasisi yarattığını söylüyor.

Öyleyse, 300 yıllık serbest piyasa ekonomisinden sonra, bu sermaye sahibi aristokrasi neden dünyanın tüm servetini biriktirmedi? Piketty, sermayenin periyodik olarak savaşlar tarafından tüketildiğini ve sürecin tekrar ve tekrar baştan başladığını iddia ediyor. Bu nedenle, sermayeye dayalı servet birikimini kontrol etmek için, daha yüksek miras vergileriyle birlikte en zenginlere uygulanacak yüzde 80'e varan kademeli bir küresel servet vergisi önermektedir.

SERVET İSTİKRARSIZDIR

Piketty'yi eleştirenler, savaşın, sermayenin birikiminin –ve alikoyulmasının– altını oyan birçok faktörden yalnızca biri olduğundan şikâyet ediyor. Herhangi bir getiri elde etmek için sermaye yaratılmalı, büyütülmeli, yönetilmeli, sürdürülmeli ve akıllıca uygulanmalıdır. Sermaye sahipleri, bu aşamaların herhangi birinde başarısız olabilir ve çoğu zaman da gerçekleşen budur. İnsanlar bir servet yaratmayı başarsalar bile, hatalar, yanlış hesaplamalar ve talihsizlikler yoluyla kendileri veya mirasçıları kolayca bu serveti kaybedebilirler. Gerçekten de Robert Arnott ve meslektaşları tarafından 2015 yılında yapılan bir araştırma, miras yoluyla aktarılan aile servetinin yarısının yaklaşık on yıl içinde kaybolduğunu öne sürüyor. *Sunday Times* Zenginler Listesi'nde veya *Forbes* Milyarderler Listesi'nde çok az kişi çok uzun süre kalır.

Servet, sürekli yeniden yatırım yapmak yerine onu tüketerek –başka bir deyişle harcayarak– kaybedilebilir. Ve ayrıca (Jamsetji Tata, Bill Gates, George Soros, Andrew Carnegie ve Sainsbury ve Weston aileleri gibi) hayırseverlik ile de servet eriyebilir. Yine de Piketty, sermayenin, hiçbir zaman sulamaya, budamaya, haşere kontrolüne veya üremeye ihtiyaç duymayan bir ağaçtan düşen meyve gibi, sahiplerini zenginleştiren, ekonomik büyümeye set çeken getiriler üretmeye devam edeceğini savunuyor.

Her sermaye yatırımı risk taşır –bu, Piketty'nin kitabında pek bahsedilmeyen ve sadece geçiştirilen bir kelimedir. Ürünler ve şirketler başarısız olabilir veya hızla büyüyen rakiplere yenik düşebilir, bu da servet sahiplerini düşük getirili veya değersiz yatırımlarla karşı karşıya bırakabilir. Risk faktörü, yüz yılı boşverin, on yıl sonrası için dahi sermaye getirilerini tahmin etmeyi zorlaştırır ve küçük

bir risk bile Piketty'nin $r > g$ 'sinin çok da sağlam temellere oturmadığını gösterir. Batı ekonomilerinde, sermaye getirileri 1980'lerin başından beri düşüyor ve risk, getirileri daha da istikrarsız hale getiriyor.

SERVETİN DİĞER FORMLARI

Sermaye sahipleri ve işçilerin ayrı gruplar olmadığını da unutmamalıyız. İşçiler emeklilik ve tasarruf planlarına yatırım yaparak kendi sermayelerine sahip olabilirler. Piketty, sermayenin en önemli ve yaygın olarak paylaşılan biçimini, yani insan sermayesini gözden geçiriyor. Bu, daha önce de açıklandığı gibi, hepimizin sahip olduğu ve yatırım yaptığı bir şeydir; beceri kazanmak, üniversiteye gitmek, dil öğrenmek, daha iyi işlere geçmek vb. Getirileri açısından, muhtemelen herhangi birimizin yapabileceği en iyi yatırım beşerî sermayeye yapılındır. İnsan sermayesi, zengin bir azınlığın kontrolünde değil hepimizde var olan ve elde edebileceğimiz bir yatırımdır.

Fiziksel veya finansal sermayesi olmayan, ancak insan sermayesine yatırım yapmaya hazır olan insanların nasıl başarılı olabileceğini görmek için yoksul göçmen gruplarının başarısına bakmak yeterlidir. İngiltere'nin en yüksek gelirli yüzde 1'inin dörtte biri ve FTSE üst düzey yöneticilerinin üçte birinden fazlası göçmen; Amerika'nın en büyük *Fortune* 500 şirketlerinin beşte biri göçmenler tarafından kuruldu. Bu göçmenlerden bazılarının ülkeler arasında hareket edebilen zenginler olduğu da doğrudur. Ancak finansal olarak zengin olmak için yeterli sayıda yoksulluktan refaha uzanan hikayelerin olduğunu da unutmamak gerekir.

EŞİTLİK OLMADAN ZENGİNLİK

Piketty, 19. Yüzyıl'da gelirlerin hızlandığı "Altın Çağ"dan

övgüyle söz ediyor –oysa o zamanlar sendikaları koruyan yasalar, asgari ücret, refah devleti ya da eşitliği desteklediği yaygın olarak tasavvur edilen diğer pek çok politika tasavvur edilmiyordu. Ancak daha sonra elektrik, telgraf, daktilo ve dikiş makineleri gibi icatların endüstriyel üretkenliği artırması ücret artışları, daha kısa çalışma saatleri ve daha fazla harcama gücüne yol açtı. Bu durum ise tüm ekonomik grupların, özellikle en yoksulların yararlandığı gelişmeler oldu. “Bugün nüfusun daha yoksul yarısının geçmişte olduğu kadar yoksul olduğu” iddiası –yani bu yoksul kesimlerin 2010’da toplam servetin ancak yüzde 5’ini elinde bulundurmasının 1910’da da aynı oranda olduğu– artan üretkenliğin herkesi çok daha zengin kıldığı gerçeğini tamamen göz ardı ediyor. Aynı şekilde, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra özellikle Amerika’da ücretlerin “Büyük Baskılanması”, yani yüksek ve düşük ücretliler arasındaki farkın kapanması, sendika yanlısı yasaların veya genişleyen bir refah devletinin değil, savaş sonrası artan ticaretin ürünüydü.

Belirtmeliyiz ki, bir ülkeyi fakirleştirmek istiyorsanız, Piketty’nin yeniden dağıtımcı politikaları iyi bir stratejidir. Sermaye sahiplerini cezalandıran ülkeler, kaçınılmaz olarak insanların sermaye yaratmasını, biriktirmesini, korumasını ve yatırım yapmasını daha maliyetli hale getirir. Bu tür ülkelerin daha az yerli ve yabancı yatırımları ve üretim projelerini finanse etmek için daha az tasarrufları olduğu göz önüne alındığında, ekonomik büyüme yerine dağıtım odaklanmaları, daha düşük büyüme, üretkenlik ve refah ile sonuçlanır ve bu da en çok yoksullara zarar vermektedir.

AHLAKİ BOYUTU SORGULAMAK

EŞİTLİK İÇİN EKONOMİK ARGÜMANLARIN YANI SIRA ahlaki argümanlar da var. Eşitlik ilkesinin evrensel insanlık gibi daha yüksek değerlerden kaynaklandığı ya da eşitliğin doğru ya da adil olduğu için başlı başına bir iyi olduğu ya da güven ve sosyal uyum gibi diğer değerleri sağladığı gibi ahlaki argümanlar vardır. Şimdi bunların her birine bakalım.

EVRENSEL İNSANLIK ARGÜMANI

Eşitliğin *evrensel insanlığın* bir gereği olduğu iddiası insanların birbirine benzemesine dayanır. İnsanlar, benzer bir *kimliğe* sahiptirler. Bu da temelde eşit olduklarını ve dolayısıyla eşit muamele görmeleri gerektiğini ima eder.

Bu öneriyle ilgili sorunlar var. Başlangıç olarak, benzer kimlik iddiasından eşitlik çıkarımı yapamayız. Örneğin, 3 ve 5 sayıları her ikisinin de tam sayı olduğu kimliğini paylaşır. Ama bu sayılar eşit değillerdir ve onları eşitlemeye çalışmak beyhude ve imkânsız bir çabadır. İnsanların “eşit olarak doğduklarından” açıkça söz edilse de su götürmez

bir gerçek şu ki, insanlar eşit doğmazlar. Fiziksel, entelektüel ve ahlaki olmak üzere birçok yönden doğal olarak farklılık gösterirler. Herhangi bir farklılığın eşitlenmesini haklı çıkarmak adına evrensel insanlığa başvurmak öncelikle eşitliğin neden diğer farklı kimlik özelliklerinden ahlaki açıdan daha üstün olduğunun ispatlanmasını gerektirir. Bu ise servet veya gelirin eşitlenmesiyle ispatlanabilecek bir durum değildir.

Bazı eleştirmenler ayrıca, eşitliğin insanların doğal bir koşulu olduğunu iddia etseler dahi bunun ahlaki, arzu edilmiş veya sürdürülebilir olmadığını iddia eder. Filozof Thomas Hobbes'un (1651) dediği gibi eşitlik keza hayatın "yalnız, fakir, iğrenç, vahşi ve kısa" olduğu bir duruma da işaret edebilir. Bu tür eleştirmenler, eşitsiz bir toplumun daha iyi sonuçlar üretebileceğini iddia edeceklerdir. Yine, doğuştan gelen eşitlik argümanının ahlaki üstünlüğe sahip olduğunu iddia etmeden önce bu argümanın kanıtlanması gerekir.

İnsanlığın Diğer Formları. Gelir veya servette gördüğümüz farklılıkların kimsenin bilinçli seçimlerinin sonucu olmadığını hatırlamalıyız. Bunlar yalnızca kişisel olmayan ekonomik süreçlerin sonucudur. Ve eğer bilinçli olarak dahi evrensel insanlığımıza dayalı olarak gelirleri tahsis etmeye çalışıyor olsaydık yine de eşitlik bizim hırslımız olur muydu? Belki de insanlığımızın daha iyi bir göstergesi, başkalarına asgari düzeyde muamele etmemiz örneğin, başkalarına zarar vermememiz ve en talihsizler için finansal bir "sigorta" sağlamamız olabilir. Bu, diğer insanlara salt insan oldukları için gerekli ilgiyi ve saygıyı göstermek anlamına gelebilir ancak mutlaka eşit derecede dikkat ve saygı gösterilmesi anlamına gelmez.

Aslında, eşit olmayan toplumlarda insanlara daha fazla ilgi ve saygının gösterildiği durumlar da vardır.

Uzmanlaşma üzerine kurulu ekonomilerde, insanlara sosyal konumları, dostlukları veya cesaretleri gibi becerilerinde ekonomik olarak değer verilir. İnsanlara gücü elde tutanlar tarafından tek bir ölçünün ahlaki üstünlüğüne göre değer verilmesinden bu çeşitli ölçütler üzerinden akranları tarafından değer verilmesi muhtemelen daha iyidir. Evrensel insanlık, insanlar arasındaki farklılıkları da tanımamızı ve insanlara gelir veya servet gibi tek bir soyutlama temelinde değil farklı bireyler olarak muamele etmemiz gerektiğini vurgular. Özgür bireylerin finansal olmayan farklı hırsları olduğu da düşünüldüğünde aralarında gelir ve servet eşitsizliklerinin ortaya çıkması kaçınılmazdır. Ancak bu farklılıklar insanlığı tanımlayan nihai özellikler değildir.

JOHN RAWLS: EŞİTLİK VE ADALET

Ekonomik eşitliğe rasyonel ve ahlaki bir meşrulaştırma-yaya yönelik belki de en başarılı girişim, John Rawls'un *Bir Adalet Teorisi* adlı eseridir. Rawls'un yöntemi bir düşünce deneyidir: Bir "cehalet perdesinin" arkasından toplum tasarlamak zorunda olsaydık ve dolayısıyla o toplum içinde yerimizin ne olacağını bilmiyor olsaydık nasıl bir dağılım tasarlardık? Cevabı, dikkatli davranacağımız ve dezavantajlıları desteklemek için güçlü bir güvenlik ağına sahip nispeten eşit bir toplum seçeceğimizdir.

Eşitlik Değil, Beklentiler. Bu bir akademisyen için doğal bir seçim olabilir; ancak akademisyenler herkesin bildiği gibi riskten kaçınırlar. Fakat, diğerlerinin riske karşı farklı tepkileri olabilir ve böylesi sonuçlarının bilinmediği bir kumarda farklı bahisler oynayabilirler. Birçoğu bu kumarda büyük oynayabilir ve daha az eşit bir toplumda daha iyi bir duruma gelme şansını deneyebilir.

Matematiksel olarak, rasyonel bir kumarbaz eşitlikten

ziyade asgari bir güvenlik ağına sahip olmayı seçer. Farklı toplumlar, kumarbazlara seçimlerinin aynı matematiksel *beklenen değerini* verebileceğinden eşitlik opsiyonu diğer opsiyonlardan daha rasyonel değildir.

Ancak kumarbazlar, sadece servetin ve gelirin dağılımına değil de toplumun sahip olacağı servet ve gelir miktarına da karar verebilirlerse fakir, durağan ama daha eşit bir toplum yerine zengin, büyüyen ama daha az eşit bir topluma sahip olmaya karar verebilirler. Veya bunun teşvikleri artıracığına ve ilerlemeyi ve refahı artıracığına inanarak daha az eşit ancak mobilizasyonu yüksek bir toplum seçebilirler ya da ekonomik olarak eşit olmayan ama sosyal statü gibi başka açılardan eşit olan bir toplumu seçebilirler. Ne yazık ki, Rawls'un senaryosu bu tür olasılıklara izin vermemekte ve ekonomik eşitlik dışında her şeyi etkin bir şekilde dışlamaktadır.

Peşin Hükümlü Yargılar. Rawls aynı zamanda insanların “doğal bir eşitliği” paylaştıklarını, bu nedenle seçimlerini kendilerinin belirli güçlerini veya yeteneklerini kullanabilecekleri bir toplum beklentisinden ziyade rasyonel gerekçelerle yapmaları gerektiğini varsaymaktadır. Rawls, insanların ancak herkes bundan faydalandığı takdirde eşitsiz bir toplumu seçeceklerini iddia ediyor. Ancak bu sözde “doğal eşitlik”, gerçekte toplumları şekillendiren insani farklılıkları otomatik olarak ortadan kaldırır. Örneğin, yetenekli ve hırslı insanların zirveye çıkabilecekleri eşitsiz bir toplum yerine eşitliği seçmek için hiçbir nedenleri yoktur.

Kumarbazlar, tıpkı cehalet perdesinin arkasından bir toplum tasarlamaya çalışanlar gibi, ne üzerine bahis yaptıklarını bilmek için toplumların nasıl işlediğine aşina olmalıdır. Ancak bu aşinalık zorunlu olarak diğerlerinden daha iyi durumda olacaklarından emin olacak kadar bilgiye

sahip olmayı gerektirmez. Rawls tüm insanların *adalet* ilkesini anladıklarını varsayar, ancak bunu *adil* olarak tanımladığı için insanların seçimlerinin kaçınılmaz olarak eşitlik olacağını vurgular. Bu bakış açısı toplum içerisindeki farklılıkları kesin bir şekilde göz ardı eder. Başka bir deyişle, Rawls bir toplumu eşitlik davasını zorunlu olarak destekleyecek şekilde tasarlar. Gerçekten de *Bir Adalet Teorisi*'nde özgürlükten çok az bahsedilir. Aile ve yetiştirilme tarzı eşitsizliğin ana kaynaklarından olsa da Rawls bunları daha eşit bir toplum tasarlamak adına görmemeyi tercih ediyor.

Hak Etmek mi ya da Bahşedilmek mi. Zenginlik ve gelirleri ne kadar eşitlersek eşitleyelim, diğer insani farklılıkların bizi birçok farklı şekilde eşitsiz bıraktığı gerçeğiyle karşı karşıyayız. Eşitliği yeniden sağlamak için Rawls, doğal yeteneklere sahip olanların bunları kendi ilerlemeleri için değil, yalnızca ortak yarar için kullanmaları gerektiğini önermektedir. Ancak bu tür doğal yetenekler bir şans meselesi olsa da, bu onların “hak edilmedikleri” ve dolayısıyla vazgeçilmeleri gerektiği anlamına gelmez. Kişisel başarı, neredeyse her zaman, fit olmak veya beceri gibi bazı doğal niteliklere dayanır. Dolayısıyla biz sporcuların madalyalarını “hak ettiğini” düşünüyoruz ve diğer insanların bu başarılarında herhangi bir hakkı olduğunu düşünmüyoruz.

Özetle, Rawls'un argümanı oldukça etkili olsa da tatmin edici değildir. Adalet sadece adil olmak demek değildir. Aynı şekilde, eşitlik anlamına da geldiği söylenemez. Adil bir toplum, insanlara birey olarak saygı duyan, farklılıklarına göz yummayan, özgürlüklerini güvence altına alan, haklarını koruyan ve onlara baskıyı en aza indiren bir toplumdur. Önyargılı bir şekilde eşitlik idealiyle bir toplum tasarlamaya çalışırsak bu sonuçların hiçbirini garanti edemeyiz.

PRATİK İDDİALARI SORGULAMAK

YUKARIDA DA AÇIKLADIĞIMIZ GİBİ, O HALDE, EŞİTLİĞİN ne kadar kendi içinde ahlaki bir iyilik olarak veya adalet gibi temel değerlerden kaynaklanan üstün bir değer olarak değerlendirilebileceği sorgulanabilir. Ayrıca eşitliğin diğer değerlere ulaşmamıza ne kadar yardımcı olduğu konusunda da şüpheler vardır.

SU TERAZİSİNİN HATALARI

Kate Pickett ve Richard G. Wilkinson'ın (2010) *Su Terazisi* adlı kitabının temel tezi, mutsuzluktan obeziteye, akıl hastalığına, bebek ölümlerine, kötü okullara ve cinayet oranlarına kadar neredeyse tüm sosyal sorunların gelir eşitsizliği ile bağlantılı olduğudur. Yazarlar, bu sorunların kıskançlık, güvensizlik ve açgözlülük gibi eşitsizliğin yol açtığı psikolojik zararların bir sonucu olabileceğini öne sürüyorlar. Tezlerini kanıtlamak için, farklı ülkeleri eşitsizliklerine göre sıralıyorlar ve sonra hemen her durumda bir korelasyon bularak çeşitli ölçülerde derecelendiriyorlar. Korelasyon ve nedensellik iki farklı şey olsa da kanıtları binlerce okuyucu-

yu eşitsizliğin gerçekten çok çeşitli sosyal sorunlara neden olduğuna ikna etmekte oldukça başarılı gözükmemekte.

Bununla birlikte, birçok eleştirmen kitabın tezi, yöntemi ve bulgularını ve ayrıca bunlara dayanan popüler sonuçları güçlü bir şekilde tartışıyor. Örneğin, önde gelen Birleşik Krallık ekonomisti John Kay, iddia edilen korelasyonların çoğunun üzerinden “eğilim çizgisi” çizilen dağılım çizgeleri olarak sunulduğuna dikkat çekiyor. Ancak hemen hemen her durumda, o kadar çok “aykırı” ülke (ve genellikle çok az “duruma uygun”) var ki eğilim çizgisi olmasa eğer verilerin tamamen rastgele bir dağılım gibi görüneceği aşıkardır.

Tarafli Seçilen Veriler. *Su Terazisi Yanılgısı* kitabında Christopher Snowdon (2010), hangi ülkelerin dahil edileceği veya hariç tutulacağı seçiminin bulgularda büyük bir fark yarattığını ve varsayılan korelasyonları etkisiz hale getirebileceğini ve hatta tersine çevirebileceğini savunuyor. *Su Terazisi* yazarları, seçimleri için iyi nedenler olduğunu ve kendilerini büyük ülkelerle sınırlamak zorunda olduklarını iddia ediyorlar. Ancak Snowdon bazı bağımlı değişkenlerin (yaşam beklentisi gibi) hangi ülkelerin dahil edildiğine oldukça hassas olduğunu belirtiyor. Daha da vahim olan ise Singapur, Güney Kore, Hong Kong ve Çek Cumhuriyeti'nin ve kitabın temel tezine uymayabilecek diğer ülkelerin analizden hariç tutulmasının “tarafli veri seçimi” ne işaret ettiği de Snowdon'ın kitaba yönelik eleştirileri arasında yer alıyor.

Karmaşık Sebepler. Snowdon, sağlık, suç veya diğer konularda ülkeler arasındaki farklılıkların yalnızca eşitsizlikten kaynaklanmasının olası olmadığını söylüyor. Örneğin, kötü sağlığın yoksulluğa, kötü konutlara, kötü eğitime, uzun saatler manuel veya tarım işçiliğine ve hatta ilgili ülkenin yaş profiline bağlı olması daha muhtemeldir. Aynı şekilde, bebek ölüm oranları, eşitsizlikten ziyade ev-

lenme yaşları, ilaçlar ve veri toplamadaki farklılıklarla daha makul bir şekilde bağlantılı olabilir ve bebek ölümleri artık gelişmiş ülkelerde o kadar nadirdir ki herhangi bir fark önemini yitirmiştir (Bu konuda Singapur gibi oldukça eşitsiz bir toplumda bebek ölüm oranlarının dünyanın en düşük oranlarına sahip olması da dikkat çekici bir örnektir).

Kitapta yer alan bir başka sözde korelasyon olan obezitenin, eşitsizlikten ziyade farklı ülkelerin beslenme ve yaşam tarzı geleneklerini yansıtması daha olasıdır. Tütün ve alkol tüketiminin farklı oranları, bu ürünlere uygulanan vergilerin büyüklüğünden etkilenebilir. Akıl hastalığı oranlarının da eşitsizliğin neden olmasından başka birçok nedeni olabilir. Daha yoksul ülkelerin çoğunda ruhsal bozukluklarla ilgili veri bile yokken zengin ülkelerde insanların psikiyatriye daha çok başvurması verilere doğal olarak daha çok yansımaktadır.

Sözünü ettiğimiz korelasyonların başka benzerlerini kitapta bulmak mümkün. Yazarlar, ABD gibi nispeten eşitsiz toplumların daha fazla insanı hapse gönderdiğini ve eşitsizliğin suçu kışkırttığını öne sürüyorlar. Ancak Snowdon görece eşit bazı ülkelerde yüksek suç oranlarına sahip olmasına rağmen daha az insanın cezaevine gönderilmesinin ceza kültürleri ile ilgili olduğunu söylüyor. Yine, Japonya ve İsveç'teki yüksek geri dönüşüm oranları eşit toplumların daha fazla sosyal duyarlılığa sahip olduğunu gösteremeyebilir. Bu basitçe geri dönüşümün bu ülkelerde zorunlu bir kamu politikası olduğunu ihmal etmektir. Daha iyi bir sosyal duyarlılık endeksi aslında Amerika'nın dünya çapındaki hayırsever bağışlar konusunda zirvede olduğunu gösterir.

Ölçümü İmkânsız Durumlar. Belki de tespit edilmesi en zor fenomen, herkesin bildiği gibi ölçülmesi zor (ve muhtemelen imkânsız) olan eşitlik ve mutluluk arasında-

ki sözde korelasyondur. Örneğin Finlandiya, komşu ülke Rusya ile ilgili sürekli endişelerine rağmen dünyanın en mutlu ülkesi olarak derecelendiriliyor. Ancak bu, muhtemelen güven ve güveni artıran küçük bir ülke olmasının ve homojenliğinin bir sonucu olabilir. Hatta bu mutluluğun nedeni nüfusun üçte ikisinin kişinin kaderiyle yetinmesini öğreten Lutherci kilise anlayışına bağlı olması bile olabilir. Mutluluk ölçümleri bize bir şey söylüyorsa, o da zengin ülkelerdeki insanların, gelir eşitsizlikleri ne olursa olsun, fakir ülkelerdekilerden daha mutlu olduğudur. Gerçekten de araştırmacılar Jonathan Kelley ve Mariah Evans (2017) tarafından yapılan kapsamlı anket, eşitsizliğin mutluluğu engellediği popüler fikrini çürütüyor. Öyle ki, gelişmekte olan ülkelerde eşitsizlik, fırsat ve yukarı doğru hareketliliğin bir göstergesi olarak görülürken gelişmiş ülkelerde ise bu iki fenomen arasında hiçbir ilişki yok gibi görünüyor.

Eşitsizliğin kıskançlığı ve toplumsal gerilimi beslediği iddiası da tartışmalıdır. Yine, her iki kavramı da ölçmek zordur. Nelerin toplumsal gerilimin göstergesi sayıldığı- iç savaşlar, darbeler, ayaklanmalar, saldırgan sosyal medya paylaşımları? -öncelikle bir fikir meselesidir. Tarih boyunca, savaşlar ve ayaklanmalar, sadece iç toplumsal gerilimlerden dolayı değil birçok farklı nedenden dolayı meydana gelmiştir. Muhtemelen yüzyıllar önce eşitsizlik çok daha büyüktü ancak çok daha az kıskançlık vardı. Hatta eşitsizliğin normal bir toplumsal durum olduğu da kabul ediliyordu.

ODAĞIMIZI YANLIŞ YÖNLENDİRİYORUZ

Su Terazisi kitabı, verilerinin güvenilir olmamasına, ölçümlerinin sorgulanabilir olmasına ve gerçekliğin çok karmaşık olmasına rağmen, çok sayıda sosyal fenomeni eşitsizlik ile ilişkilendirerek bizi dar kapsamlı bir biçimde düşünmeye zorlamaktadır.

Kitaptaki veriler, farklı nüfuslara ve farklı değerlere, kültürlere, dinlere, etnik kökenlere, geçmişlere, geleneklere, beslenme biçimlerine, eğitim standartlarına, refah devletlerine ve aile yapılarına sahip geniş bir ülke grubundan gelmektedir. Norveç, Güney Kore, İsrail, İsviçre veya Brunei, hepsinin zengin olmaları dışında çok az ortak noktası olan ülkelerdir. Gelir eşitsizliği, Asya'nın düşük genç doğum oranını, Amerikalıların obezite ve hayırseverliğini, Japonya'nın yüksek intihar oranını veya İskandinavya'nın yüksek güven seviyelerini açıklamaz. Eşitsizliğin toplumda istenmeyen her türlü olguyla ilişkisi olduğuna dair güvenilir bir kanıt ya da akademik bir anlaşmanın olmadığını da altını çizmek gerekir.

9

EŞİT İŞE EŞİT ÜCRET

EŞİT ÜCRET ÇELİŞKİLERİ

İşyerinde eşit ama adil ücretin nasıl tesis edileceği sorunu, eşitlik fikrini uygulamaya ilişkin daha geniş sorunları kristalize ediyor.

Eşit Ücret Çelişkileri. İşverenlerin işçilerine eşit ücret vermek zorunda olduğu radikal bir örnekle başlayalım. Çalışanlar, belki hastalık veya aile sorumlulukları veya hatta bazılarının zamanı verimsiz kullanmaları nedeniyle farklı saatlerde çalışırsa bu gruplar diğerlerine göre saat başına daha fazla çalışacaktır. Gönüllü olarak eşit ücret politikalarını deneyen CEO'ların (İngiltere psikoterapi şirketi Spill'den Simon Benton gibi) keşfettiği gibi bu kaçınılmaz olarak işgücü arasında çatışmalara yol açar. Sonuç mutsuz işyerleri ve düşen üretkenliktir.

Belki de sosyalist ülkelerin bile eşit ücret oranlarına sahip olmamasının ve eşit ücret savunucularının genellikle basitçe "eşitlik" yerine "daha fazla eşitlik" –yüksek ve düşük kazananlar arasındaki maksimum oranlar, asgari ve

azami ücretler vb.– talep etmelerinin nedeni budur. Ancak, daha az biçimde de olsa bu tür politikalarda da aynı sorunlar ortaya çıkmaktadır.

Parasal Olmayan Faktörler. Ayrıca, eşit ücret politikasının farklı işler arasındaki pek çok farklılığa gözü kapalıdır. Bazı işler gayet keyifli olabilirken bazıları değildir; bazıları “avantajlar” ile gelirken diğerleri bunları sağlamaz; bazı işler ise eğitim ve çaba yatırımı gerektirir. Neden birileri, herkesin doğrudan girebileceği bir işle aynı ücret karşılığında önemli miktarda yatırım gerektiren bir işi yapmayı kabul etsin?

“Eşit ücret”in anlamının sınırlarını zorlayacak ve insanlara işlerdeki bu farklılıkları telafi etmeye çalışacak olsaydık, bu işlerin değerini nasıl hesaplayabilirdik? Bu sadece ilgili kişilerin zihninde var olan bir şeydir. Eğer insanları zor işleri yaptıkları için tazmin etmek istiyorsak, bu, vasıflı işçilere iş piyasasında daha kolay iş bulabilecekleri için daha az ödeme yapacağımız anlamına mı geliyor?

Eşit Olmayan Aileler. Diğer bir sorun ise çalışanların farklı büyüklükte ailelere sahip olabilmesidir. Eşit ücretle, tek kişilik bir hane, iki kişi ama yalnızca bir kazanan olan bir haneden daha iyi ve dört ya da beş kişilik bir aileden çok daha iyi durumda olacaktır. Bu nedenle, insanlara eşit ödeme yapmak, yine de herkesin eşit derecede iyi duruma geleceği anlamına gelmez.

Ücreti Farklı Değerlendirmek. İşçilere eşit ücret elbette verilebilir ancak bazıları diğerlerinden daha fazla tasarruf etmeyi ve yatırım yapmayı veya ailelerine para aktarmayı seçebilir. Burada herhangi bir adaletsizlik yoktur ve aslında bu tür bir sağduyu ve sorumluluğu genellikle övgüye değer buluruz. Ancak bu bazı ailelerin ve bireylerin diğerlerinden çok daha iyi durumda olduğu anlamına gelir.

Aynı şey, insanlar eşit gelire sahip olduğunda, ancak tüketim seviyeleri farklı olduğunda da olur. Örneğin bazıları pahalı tıbbi bakıma veya evlerinde tadilata ihtiyaç duyabilir. Diğerleri tasarım kıyafetleri veya bir aile düğünü için harcamayı seçebilir. Aynı şekilde bazıları kazançlarını çarçur edebilir. Sebep ne olursa olsun mühim olan eşit ücret değil ücretin nasıl değerlendirildiğidir.

TOPLUMSAL CİNSİYETE DAYALI ÜCRET FARKI

Ayrımcılığın ve adaletsizliğin bir işareti olarak görülen “cinsiyet farkı” erkekler ve kadınlara benzer işler için ödenen farklı ücretlerdir. Bu iddia rutin olarak ileri sürülmektedir. Eleştirmenler, bazı gelişmiş ülkelerde yüzde 40’a ulaşan erkekler ve kadınlar arasındaki ortalama ücret oranlarındaki farklılıklara işaret ediyor. Ek olarak, birçok ülkede, en çok kazananlardan çok azının kadın olduğunu görüyoruz. Buna karşılık, birkaç ülkenin politikacıları daha büyük firmaların erkekler ve kadınlar için ücret oranlarını yayınlamasını ve bunları eşitlemeye başlamasını talep ediyor.

Kapanan Fark. Özellikle gelişmiş ülkelerde şu anda önemli bir cinsiyet farkı olmadığına ve buna dayalı politikaların temelsiz olduğuna dair iyi kanıtlar var. Eğer cinsiyete dayalı bir ücret farkından söz edecek olursak bu kesinlikle yaşlı işçiler arasındadır. Bu durumun nedeni olarak da bu insanların birkaç on yıl önce ayrımcılığın ve cinsiyetler arasında büyük ücret farklarının olduğu bir dönemde çalışmaya başlamasıdır. Çalışanların ücretlerindeki artışın yıllık olarak arttığı düşünüldüğünde cinsiyete dayalı ücret farklılıklarının devam ettiğini söylemek mümkündür. Ancak bugün iş piyasalarına giren işgücü açısından daha eşit ücretlerin ödenmesi daha olasıdır. Otuz yaşın altındakiler için bu farkın bugün özellikle ABD gibi bazı ülkelerde Pew Araştırma

Merkezi'nin 2013 yılında yayımlanan raporunda belirtildiği gibi tamamen ortadan kalktığını söylemek mümkündür.

Ücret Farkının Asıl Nedenleri. Hâlâ bir ücret farkının olmasının temel nedenini cinsiyet ayrımından ziyade *bakım* uçurumunda aramak gereklidir. Bakım uçurumu ise kadınların toplumsal hayatta çocuk yetiştirmede ve akrabalara bakmada erkeklere oranla daha fazla bu işleri üstlenmesinden kaynaklanır. (Örneğin, IZA Çalışma Ekonomisi Enstitüsü'ne göre Birleşik Krallık'ta bakıcıların yaklaşık üçte ikisi kadındır ve OECD ve diğerlerinin tahminleri bir dizi ülkede kadınlar açısından verilerde benzer bir baskınlık olduğunu göstermektedir.) Bu nedenle, kadınların esnek veya yarı zamanlı çalışma arayışında olma olasılığı daha yüksektir. Ancak yarı zamanlı ve esnek çalışanlar, yönetmeleri daha maliyetli olduğundan ve gerektiğinde hazır bir işgücü olarak bulunmayabileceklerinden işverenler için ekonomik açıdan daha az değerlidir. Sonuç olarak, bakım sorumluluklarını üstlenen birçok kadın esnek saatlerin işverenlere daha az sorun çıkardığı daha düşük ücretli veya daha düşük dereceli işlere razı olmaktadır.

Kadınlar, erkeklerle aynı ücret ve işte yükselmenin mümkün olduğu çalışmaya başlayabilirler. Ancak yirmili ve otuzlu yaşlarında olan ve çocuklarını büyütme için çalışma saatlerini azaltmak zorunda kalan kadınlar işlerinde ilerlemenin gerisinde kalacaklardır. İşe devam ettiklerinde ücretleri genellikle tekrar yükselir, ancak ücretler deneyim ve hizmet yıllarıyla paralel arttığı için tam zamanlı çalışanların o zamana kadar ulaşmış olduklarından daha düşük bir ücretle karşı karşıya kalabilirler.

Diğer Açıklamalar. Yüksek marjinal vergi oranları ve dolgun sosyal yardımlar bakım sorumlulukları olan kadınları işten daha uzun süre uzak kalmaya teşvik edebilir. İş

seçiminde ve dolayısıyla ücretlerdeki farklılıklarda kadın ve erkeklerin mizaç farklılıkları da etkili olabilir. ABD'de Pew Center araştırması kadınların keyif aldıkları, onlara güvenlik sunan ve bakım sorumluluklarına zaman ayırmalarına izin veren işleri tercih ettiğini, erkeklerin ise terfi için çok daha zorlu işlere istekli olduğunu göstermektedir.

Kadınlar ayrıca ücret pazarlığında daha az agresif olabilirler. Bazı kültürlerde, kadınların kendilerinden daha yaşlı ve bu nedenle ücretleri daha iyi olan partnerlerle kurdukları ilişkiler onların daha düşük ücret artışlarına razı olmalarının bir sebebi olabilir. Ek olarak kadınlar daha sık olarak küçük şirketlerde veya kâr amacı gütmeyen kuruluşlarda ve haliyle daha az ücret sunan, daha keyifli ve daha az riskli işlere girme eğiliminde olabilirler.

İstatistiksel Hatalar. Ham verilere dayanan istatistikler de yanıltıcı olabilir. Örneğin, gelir dağılımı çok çarpık olduğu için ortalama ücretleri karşılaştırmak yanıltır. Ücretler konusunda bir alt sınır (yasal asgari ücret gibi) olsa da herhangi bir üst sınır yoktur. Ayrıca bahsettiğimiz gibi kadınların daha çok esnek veya yarı zamanlı (ancak daha düşük ücretli) işleri seçtiği göz önüne alındığında bir veya iki erkek milyarderin ücret *ortalamalarını* ne derece etkileyeceği aşıkardır. Çoğu sıradan insanın durumunu anlamak için, bunun yerine, *medyan* ücrete bakmalıyız. Medyan değer, o değer altında ve üstünde kalan değer tam orta noktası olduğundan, ücret farkı bu şekilde ele alındığında ortalama ücret farklarının çok daha az olduğu görülecektir.

Doğal Farklılıklar. Tüm bunlar göz önüne alındığında, çoğu zaman varsayılan cinsiyetler arası ücret farkının ayrımcılık veya adaletsizlikten değil, kadın ve erkeklerin doğal yaşam tarzı seçimlerinden kaynaklandığı görülüyor. Hükümetler, ücretsiz çocuk bakımı veya çocuklara bakmak

için izin alan kadınlar için yeniden eğitim programları veya diğer önlemler gibi politikalarla bu farklılıkları dengelemeye çalışabilir. Ancak işe ve bakım sorumluluklarına karşı cinsiyet tutumlarında bir sosyal devrim olmadıkça bu farkın devam etmesi muhtemel görünmektedir.

CEO'LAR ÜCRETLERİNİN KARŞILIĞINI VERİYOR MU?

Ocak ayı başlarında, FTSE veya Dow Jones şirketlerindeki CEO'ların çalışanlarının bir yılda kazandığından daha fazlasını kazandığına dair yıllık şikayetler artmaya başladı. Bunun son derece adaletsiz olduğu iddia ediliyor. Adaletsizliğin temel nedeni olarak ise CEO'ların gerçekten uzun saatler çalıştığı ancak sıradan işçilere kıyasla çalışma saatlerinin daha az olduğu öne sürülüyor. Dolayısıyla tıpkı asgari ücrette olduğu gibi CEO'ların ücretlerine bir "azami ücret" uygulayarak bu adaletsizliği önlemeye yönelik teklifler sunuluyor.

Eşit Olmayan Davranışlar. Buna karşılık, çok az insan önde gelen sanatçıların, aktörlerin, yarış pilotlarının veya futbolcuların çok yüksek maaşlar almasını adaletsiz olarak görür. Bu meslek sahipleri zevk için onlara gönüllü olarak para ödeyen milyonlarca insanın hayatında büyük bir fark yaratırlar. Hikâyeyi CEO'lar tarafından okuduğumuzda ise karşımıza aslında aynı tablo çıkıyor. CEO'lar, yarattıkları servet için onlara gönüllü olarak ödeme yapan hissedarları için büyük bir fark yaratıyor. İyi bir CEO, bir şirketin değerini büyük ölçüde artırabileceği gibi kötü bir CEO şirketi ve yatırımcılarını iflasa sürükleyebilir. Yine de şirket hissedarlarının başarılı bir CEO'ya kendileri için ne kadar değerli olduğuyula paralel olarak yüksek ödeme yapmalarının yasaklanması da önerilmektedir.

Katma Değer. CEO maaşı kesinlikle çok yüksek ve son yıllarda oldukça arttı. Ancak küreselleşmeyle birlikte önde

gelen borsalardaki en iyi şirketler de büyüklük, karmaşıklık ve uluslararası etkinlik açısından büyüdü. Bu kadar büyük ve karmaşık uluslararası işletmeleri yönetme becerisine sahip gerçekten de çok az insan var. Dolayısıyla, CEO yetenekleri için artan rekabetin onların ücretlerinde de artış getirmesi kaçınılmaz bir sonuçtur.

Kim Karar Veriyor? Eleştirmenler, üst düzey yönetici maaşının çok yüksek olduğunu iddia ediyorlar. Ancak sorulması gereken soru şu: bu ücretlerin yüksek olduğuna karar verme hakkı kimde? CEO'ların değerini değerlendirmenin tek nesnel yolu onların işe girmelerinden sonra ya da işten ayrıldıktan sonra şirketin hisse fiyatlarının nasıl etkilendiğini incelemektir. Politika analisti Sam Bowman'ın 2016'da belirttiği gibi bu yöntem gerçekten çok önemli olabilir. Örneğin Apple, kurucusu ve CEO'su Steve Jobs öldüğünde şirket değerinin yüzde 5'ini (yaklaşık 17.5 milyar dolar) kaybetti. Microsoft'un değeri, Steve Balmer'ın 2013'teki istifasının ardından yüzde 8 (20 milyar dolar) arttı. Aynı yıl, Angela Ahrendt'in Burberry'den ayrılması firmanın değerini 500 milyon sterlinden fazla düşürdü. Bunlar gerçekten de bir insanın etkileyebileceği çok yüksek sayılar.

CEO'ların İşine Fiyat Bıçmek Çok Zor. CEO'ların işi ücretin üretilen malların sayısını yansıttığı parça başı iş gibi değildir. Bundan çok daha kapsamlı olarak, vizyon, mevcudiyet ve yetenek gerektirir. Hissedarlar, yatırımlarından düşük getiri elde ettiklerini düşünürlerse CEO'ları kovabilir veya maaşlarını kesebilir. Ancak çoğunlukla CEO'larının ücretlerini onaylamayı tercih ederler. Kim onların yanlış olduğunu söyleyebilir? Ancak eşitsizlik eleştirmenleri yasama gücünü de arkalarına alarak argümanlarına meşruiyet kazandırmaktan geri durmayacaklardır.

EŞİTLİKÇİ POLİTİKANIN KÖKENLERİ

AHLAKTAN POLİTİKAYA

Şüpheli istatistiklerle desteklenen ahlaki fikirler siyasi programlara dönüştüğünde başka sorunlar da ortaya çıkmaktadır. Ahlaki fikirler, insanların nasıl olmasını *istediğimizle* ilgilidir; politikalar ise insanları bir şey olmaya zorlar. Bu çok büyük bir farka işaret eder.

Hatalı Varsayımlar. Adalete yönelik doğal, kültürel ve dini duygularımız birçok insanı eşitliğin tek ahlaki durum olduğunu varsaymaya yönlendirir. Çoğu zaman da bu varsayımı güçlendirmek için şüpheli istatistiklere güveniriz. Eşitliğe değil de yoksulluğa odaklanan hayırseverlik ise eşitleyici politikaların kapsamında sayılmadığından eşitliğin hükümet tarafından zorla sağlanması gerektiği düşünülür.

Bunun temelinde bireylerin ekonomik statülerinden sorumlu olmadıkları varsayımı yatmaktadır. Daha da açmak gerekirse, eşitsizliğin toplum tarafından yaratıldığını ve fakirlerin bu durumun kurbanları olduğu ve zenginlerin refahlarını hak etmeyen manipülatörler olduğu düşüncesi yatmaktadır. Ancak bu anlatı, insanların gelir ve zenginlik

açısından hangi konumda olacağını belirlemede çalışkanlık, hırs, beceri edinme, irade ve dayanıklılık gibi faktörlerin önemini göz ardı etmektedir.

Yeniden Dağıtım Meşrulaştırmak. Bazı akademisyenlere göre eşitlik anlatısı, etik düşünceden politik eyleme geçişin gerekçesini sağlar. Hükümetlere göre ise insanların kıskançlığını gidermenin bir yolunu önerir ve siyasi müdahale için zemin sağlar.

Bu nedenle, kolektif iyiliği desteklemeyen farklılıkların elimine edilmesine yönelik siyasi programa yönelik talepler oldukça yaygındır. Fakat bu anlatı, insanlara politikacılar tarafından seçilen bir sosyal amaca hizmet etmelerini salık verir. Bu durum hayatlarımızı nasıl yaşadığımızla ilgili etik fikirlerin başkalarına nasıl hizmet etmemiz gerektiğiyle ilgili politik fikirlerin buyruğu altına girmesine yol açar. Ancak burada problemleri bir nokta vardır. Ahlak siyaseti yönlendirmelidir, tam tersi değil.

EŞİT SONUÇ ELDE ETMENİN İMKANSIZLIĞI ÜZERİNE

Maddi Olmayan Farklılıklar. Ahlaki ekonomik eşitlik fikrini politik bir ajandaya dönüştürmek için acele ederken, insanların sadece şeylere *sahip olmadığını* unutuyoruz: İnsanlar birçok *finansal olmayan* hırslara da haizdirler ve bunları yaratmak için çaba gösterirler. Bu hırslar sayısız şekilde çeşitlilik gösterirler. Bu hırslar çoğunlukla zararsız olduğu gibi faydalı da olabilirler. Belki de biyolojik çeşitliliğin faydaları gibi toplumumuz da çeşitliliğimiz tarafından daha güvenli hale getirilir.

Yetenek ya da yetiştirilme tarzı gibi diğer birçok farklılığı değiştirmedığımız gibi bunlara sahip olmayanları da tazmin edemeyiz. Harika geçmiş bir çocukluğun finansal değerini veya aşırı utangaçlığın maliyetini ekonomik açı-

dan nasıl değerlendirebiliriz? Sevinci ve hüznü nasıl ölçeriz? Ancak insan memnuniyeti yalnızca dış dünyaya ilişkin finansal hırslarımızın tatmin olmasından değil kendi iç hedeflerimize ulaşmaktan gelir.

Tüm bu beşerî duygu ve durumları onlara ekonomik olarak fiyatlayamadığımız için eşitleyemeyiz. Tam da bu nedenle, eşitlik anlatısı savunucuları ölçebileceğimiz ve manipüle edebileceğimiz gelir ve servet gibi ekonomik olgulara odaklanır. Bu en iyi ihtimalle, çarpık bir yaklaşımdır. Öyle ki, serveti ve gelirleri eşitlemeyi umabiliriz. Fakat, bu insanların sonunda eşit faydaya sahip olacağının garantisi değildir.

Rock Yıldızı Problemi. Bir de rock yıldızı sorununuz var. Herkes tam bir eşitlik konumundan başlasa bile hayranlar en sevdikleri rock yıldızını konserde görmek için seve seve para ödeyeceklerdir. Bu durumda her fan akşam sonunda biraz daha fakirleşirken rock yıldızı günü çok daha zengin bir şekilde bitiriyor. Eşitliği sürdürmek, gelirlerin sürekli olarak yeniden değerlendirilmesini ve yeniden dağıtılmasını gerektirecektir. Ancak işlemler tamamen gönüllülük esasına dayalı olduğu için kimseye bir zarar veya haksızlık yapılmamıştır. Öyleyse, bazı gücü elinde bulunduranların politik vizyonu dışında, bu gönüllü değişimi neden ve hangi gerekçelerle tersine çevirmemiz gerekir?

Dahası, bizler gibi yeteneksiz gitaristler ne yeteneğimiz ne de kazanç gücümüz açısından herhangi bir rock yıldızına eşit değilizdir. Bu durumu, belki de en iyi gitaristlerin parmaklarından bir veya ikisini keserek mi eşitleyebiliriz? Elbette bu, kendimizi bazı harika müzik performanslarından mahrum bırakmanın yanı sıra onlara karşı bir şiddet eylemi olacaktır. İster gitaristler ister para kazananlar olsun, tüm bu zora dayalı eşitleme, bazı insanlara karşı kaçınılmaz olarak şiddet tehdidini gerektirir.

Aynı zamanda, amaçlanan eşitliği sağlamak için insanlara eşitsiz muamele edilmesi gibi çelişkili bir durum ortaya çıkarmaktadır. Eşitlik anlatısı, eşitleyici politikalar adına bu tür zorla uygulanan eşitsiz muamelenin adalet, medeni haklar, özgürlük, aile, refah ve yoksulluğun ortadan kaldırılması gibi yaşamın diğer değerleriyle çelişmediğini varsayar. Ama, ne yazık ki, öyle.

KÖTÜ ŞANSI TAZMİN ETMEK

Eşit sonuçlara ulaşmanın imkansızlığı göz önüne alındığında yaygın bir öneri en azından insanları kötü şans için tazmin etmemiz gerektiğidir. Bu, ilgisiz bir ailede doğmak, kör olmak, soyulmak gibi kurbanın kontrolü dışında gerçekleşen “kaba” şanssızlık için tazminat anlamına da gelebilir.

Ancak, bu kötü şansın yükünün nasıl ölçüleceği ve hangi tazminatın uygun olduğuna karar verilmesi dışında, tazmin edici bir politika insan yaşamını farklı şekillerde etkileyen birçok farklı şans türüne karşı oldukça hassastır. Bu sorunu nasıl çözeceğimiz ve neyi, ne ölçüde telafi etmemiz gerektiğine karar vermemiz oldukça karmaşık bir konudur.

Kaba Şans ve Tercih Şansı. Bireyin kontrolü dışında gerçekleşen “kaba şans”ın yanı sıra “tercih şans” da vardır. Tercih şans, insanların kasıtlı ve farkında olarak işledikleri eylemlerin nasıl sonuçlandığıyla ilgilidir. Tercih şansına ilişkin örnekler, kazanan bir piyango bileti satın almayı veya iflas eden bir işletmeye yatırım yapmayı içerebilir. Bir dereceye kadar kaba şansın telafi edilmesine yönelik uzlaşma vardır. Ancak yine de liberaller, eğer mümkünse, insanların vergi mükelleflerinin onları kurtarmasını beklemek yerine buna karşı kişisel olarak sigorta yapttırmaları gerektiğini söylerler. Ancak tercih şans konusunda ne yapılacağı konusunda herhangi bir uzlaşma yoktur.

Tercih şansına yönelik bir argüman da onu hiç telafi etmememiz gerektiğidir. Çünkü bunu yapmak kişisel sorumluluğu ortadan kaldıracak ve insanları saçma riskler almaya teşvik edecektir. Eğer telafi edileceğini bilseler, insanlar son derece belirsiz ticari girişimlere girişebilir ya da evlerini bir kâğıt oyununda riske edebilir ya da uyuşturucu kullanarak sağlıklarına zarar verebilirlerdi. Ancak bu politika sert ve tutarsız sonuçlar doğurur. Kumar oynayan insanları tazmin etme konusunda temkinli olabiliriz ancak kask takmadığı için kafasından yaralanan bir motosikletçiye yardım etmemiz evrensel insani bir değer olarak görülür. Çizgiyi nerede çizdiğimiz elbette öznel bir seçimdir. Liberaller, tercih şanssızlığına yönelik gönüllü yardımın iyi olduğunu söyleyebilirler. Ancak başkalarını daha yüksek vergiler ödeyerek yardım etmeye zorlamak liberal görüşle bağdaşmaz.

Hayatın sonuçlarının çoğu, farklı şans, durum, yargı, çaba, uygulama ve daha fazlasının bir karışımıdır. Her şeyi kaba şans ve tercih şansıyla sınırlasak bile hangi sonuçtan hangisinin sorumlu olduğu belli değildir. Örneğin birçok insan sigara içer ancak yalnızca bazıları akciğer kanserine yakalanır. Pek çok insan, eğitim ve iş dünyasına sıçrama tahtası sağlayan varlıklı, ilgili ve teşvik edici ailelerde doğar ancak yalnızca çok azı milyarder olur. Birinin başarısının ne kadarının rahat ve konforlu yetiştirilme tarzına bağlı olduğunu ve ne kadarının sıkı çalışmaya, çalışkanlığa ve kontrollerindeki diğer şeylerden kaynaklandığını nasıl belirleyebiliriz? Gerçekten de insanların başarıları tamamen kendi kontrollerinde mi yoksa esas olarak yetiştirilmelerinin bir sonucu mudur? Bir kez daha, başlangıçta mutlak bir üstün değer olarak görünen bir eşitleme politikasının öyle olmadığı ortaya çıkıyor.

11

EŞİTLİĞE YÖNELİK SİYASAL YAKLAŞIMLAR

EŞİTLİKTE HAKKANİYETE

Tam bir eşitleme mümkün değilse ve insanların kötü şansını telafi etmek problemliyse eşitliği nasıl ve ne kadar sağlayabiliriz? Bu soruya ilişkin birçok cevap olmasına rağmen cevapların her biri mutlak eşitliği sağlamaktan uzak bir şekilde hiyerarşik ve eşitsiz sonuçlar doğurmaktadır.

Teorik stratejiler. Örneğin klasik bir liberal, eşit siyasi ve yasal hakları savunur ve bunlar dışında insanların eşit olduğu bir durum tasavvur etmez. Ancak bu yine de öznel olarak bu hakların eşitlenmesini gelir, zenginlik veya sosyal statü gibi diğer şeylerin eşitlenmesinin üzerinde tutar. İkinci bir liberal seçenek, insanlara eşit ilgi ve saygı göstermektir ama bu tam olarak ne anlama gelmektedir? Başkalarından daha fazla saygı ve statü talep eden insanlar hakkında ne yapmalıyız? Üçüncü bir olasılık, insanlar arasında birçok farklılık olduğunu kabul etmek ancak benzer vakaları benzer şekilde ele almaktır –örneğin erdemi ödüllendirmek ve

suçu cezalandırmak gibi. Ama bu yine de bizi telafisi mümkün olmayan sayısız eşitsizlikle baş başa bırakıyor.

Nobelli ekonomist Amartya Sen tarafından önerilen dördüncü bir strateji, herkesin tatmin edici bir yaşam sürdürmek için ihtiyaç duyduğu temel kaynaklara (örneğin yemek, barınma ve eğitim) erişimi olacak şekilde *yetenekleri eşitlemeye* çalışmaktır. Ancak “yetenekleri” ölçmenin veya onları eşitleyip eşitlemediğimizi bilmenin net bir yolu yoktur. Ayrıca “temel” kaynaklar olarak sayılan şeyler kişiden kişiye değişebilir. Sen’in yaklaşımı yararlı bir şekilde diğer insanlara asgari düzeyde muamele etmemize odaklanmamızı sağlasa da bunun üzerine inşa edilen belirli politikalar tartışmalı olmaya mahkumdur.

İNSANLARIN İHTİYAÇLARINI GİDERMEK

Farklı İhtiyaçlar. Başka bir strateji de Karl Marx’ın ünlü “herkesten yeteneğine göre, herkese ihtiyacına göre” sözü doğrultusunda, insanları ihtiyaca göre eşitlemeye çalışmaktır. Fakat, “ihtiyaç” olarak sayılan şey yine öznelidir. Örneğin, insanların daha büyük bir eve mi yoksa daha iyi giysilere mi “ihtiyaç duyduğunu” nasıl bilebiliriz? Bazı insanlar intikam, uyuşturucu veya sosyal statü için yakıcı bir “ihtiyaç” hissedebilir. Bu şüpheli “ihtiyaçları” tatmin etmeli miyiz?

Maddi ihtiyaçları sağlamak. İhtiyaçlar yaklaşımı, bizi gerçekleşmesi imkânsız olan gelirleri eşitlemeye çalışmak yerine, insanlara aynı maddi ihtiyaç sepetini –eşit okullar, sağlık, barınma, yiyecek, ulaşım vb.– sağlamamız gerektiği fikrine çekiyor. Yine de bu tür “evrensel temel hizmetler”, insanların yararlandığı faydaları eşitlemeyecektir. Parasız eğitimin yararlanacak çocuğu olmayanlar için hiçbir değeri yoktur; hasta insanlar daha fazla sağlık hizmetine ihtiyaç duyar; birbirinin aynısı özdeş konutlar

geniş ailelere uygun değildir; kol işçileri ofis çalışanlarından daha fazla kalorili gıdaya ihtiyaç duyar ve evden çalışanlar, iş yerlerine ulaşım sağlamak zorunda olanlara göre daha az ulaşım ihtiyacı duyar. İhtiyaçlar argümanını destekleyenler, evrensel temel hizmetlerin sağlanmasının adil olduğunu insanların bu hizmetlerden kendi ihtiyaçlarına göre faydalandığı temelinde savunurlar. Ancak bireysel farklılıkları görmezden gelmek adaletsizlik tartışmalarını da beraber getirmektedir.

İhtiyaçlar argümanının tehlikeleri. “İhtiyaçlar” ve “evrensel temel hizmetler” argümanları üretim ve dağıtım üzerinde büyük bir devlet kontrolü anlamına gelir. Bu tür politikalar, geniş bir devlet aygıtına ve bunu finanse etmek için şu anda var olandan çok daha fazla vergiye ihtiyaç duyar. Böylece, politikaçıların ve yöneticilerin eline muazzam bir güç, takdir yetkisi ve himaye verirler ki bu pek “eşitlik” sayılmaz. Ayrıca, bu kadar çok temel malın devlet tekeli tarafından sağlanması, yeniliği, ilerlemeyi ve ekonomik büyümeyi baskılayacaktır. İnsanlara elbette bu mallara özel olarak üretirerek eşit erişim sağlayabiliriz. Bunu yaparken de insanların hangi erzağa ve temel ihtiyacı belirli karneler dağıtarak da sağlayabiliriz. Ancak, kimin hangi erzaklara erişeceğine karar vermek hala diğerleri üzerinde önemli bir güç kaynağıdır.

Topluma katkı. Bu iki yaklaşımın bir başka sorunu da bilinçli olarak işten ve emekten kaçan kişilerin bile aynı temel mal ve ihtiyaçlara erişime eşit derecede haklarının olmasıdır. Dolayısıyla başka bir öneri de insanların yalnızca topluma katkılarıyla orantılı olarak ödüllendirilmelidir. Aslında bu piyasa ekonomisinin olağan işleyişinin bir sonucudur. Piyasa ekonomilerinde insanlara başkalarına sundukları hizmetin değerine göre ödeme yapılır. Böyle bir durumda, ürünleri milyonlarca insanın hayatını iyileştiren bilgi tek-

nolojileri girişimcileri ile küçük bir kafede yarı zamanlı bir temizlikçi arasında farklar olması olağandır. Dolayısıyla insanların “topluma katkıları” ölçmenin tek yolu piyasanın fiyatlama mekanizmasıdır. Bir hemşirenin, hâkimin, dalgıcın, vergi müfettişinin veya hayat kurtaran ilaçların mucidinin topluma katkısı eşit midir? Fiyat mekanizması olmadan farklı grupların topluma diğerlerinden daha fazla katkıda olduklarını anlamamızın başka bir yolu yoktur.

FARKLILIKLARI AZALTMAK

Bütün bu problemler göz önüne alındığında, entelektüel tartışma kaçınılmaz olarak daha fazla servet ve gelir eşitliğinden ziyade daha fazla hakkaniyete, dolayısıyla, servet ve gelirlerdeki farklılıkların ne derece *hakkaniyetli* olduğuna odaklanıyor. Hakkaniyet göz önüne alındığında asıl amaç servet ve geliri bütün bir toplum boyunca eşitlemek değil servet, gelir veya diğer özelliklerdeki keskin farklılıkları sona erdirmektir.

Hakkaniyet yaklaşımındaki sorunlar. Ancak bu pragmatik yaklaşım dahi sağlam temellere dayanmamaktadır. Eğer eşitsizliği kötü olarak kabul edersek hafifletilmiş eşitsizlik yine de kendi içinde iyi olarak görülemez. Bu yaklaşım ayrıca istikrarlı da değildir. Eşitsizliği ‘adil’ sınırlar içinde tutmayı hedeflese de dahi ne kadar eşitsizliğin kabul edilebilir olduğu son kertede öznel bir fikir olarak kalacaktır. Büyük olasılıkla, *daha eşit* gelir veya servet durumunda dahi insanlar hala daha iyi durumda olanları kıskanır ve kendi özel ihtiyaçlarının veya topluma katkılarının yeterince tanınmadığından şikâyet eder.

Tüm bu sorunlar göz önüne alındığında, tartışmanın farklılıkları eşitlemek veya azaltmak yerine herkesin faydalanabileceği fırsatları eşitleyip eşitleyemeyeceğimiz sorusuna odaklanması daha yerindedir.

12

FIRSAT EŞİTLİĞİ

FIRSAT EŞİTLİĞİ, HERKESİN SERVETİ, YETİŞTİRİLME tarzı veya ırk, din, cinsiyet veya yaş gibi diğer özellikleri ne olursa olsun, işler, devlet memurlukları veya diğer fırsatlar için eşit şartlarda rekabet etmesi gerektiği fikridir. Burada önemli olan bir işi yapabilmekle ilgili o işle ilgili yeteneklere sahip olunmasıdır.

İnsanların avantajlı işlere ve fırsatlara erişimini engelleyebilecek en büyük etkenlerden biri de elbette yetiştirilme tarzıdır. İstikrarlı, sevgi dolu, teşvik edici ailelerde yetişen çocuklar, okulda başarılı olmak, koleje gitmek veya iyi ücretli bir meslek için eğitim almak için daha iyi bir konumdadır. Bu nedenle, fırsat eşitliği tartışmasının çoğu bu gibi farklılıkları nasıl eşitleyebileceğimiz veya en azından bu farklılıkları nasıl azaltacağımız ile ilgilidir.

Fakat fırsat eşitliği konusu da mutlak eşitlik konusunda bize yeterince yardımcı olamıyor. Örneğin, avantajlı işler ve ofisler için fırsat eşitliğine odaklanıldığında dahi gelir ve statü eşitsizlikleri hala devam eder. Yaklaşım, mutlak eşit bir toplumu değil meritokratik bir toplum fikrini kabul

ediyor gibi görünüyor.

FIRSAT EŞİTLİĞİNİN ANLAMI

Eşit Yetiştirmenin İmkansızlığı. Açıkçası, aile kurumu eşitsizliği hem üretir hem de pekiştirir. Yetiştirilmenin insanların gelecekteki yaşamlarını ciddi şekilde etkileyebileceği gerçeğinden hareketle herkesin yeteneklerine göre hak ettiği statülere ulaşabilmesi fırsat eşitliği açısından önemli bir sorun olarak karşımızda duruyor.

Özellikle eğitim herhangi bir toplumsal ya da ekonomik statüye ulaşmada büyük bir rol oynasa da en iyi okullara erişim ve eğitimin kalitesi de yetiştirilme koşullarına bağlı olabilir. Eğitimde eşitliği sağlamak için devlet tekelinde sağlanan evrensel bir erişim hakkı elbette sağlanabilir. Ancak böyle bir tek tip sistem içinde bile bazı öğretmenler diğerlerinden daha ilham verici olabilir. Bu durumda dahi mutlak bir eşitlikten bahsetmek güç olacaktır. Aynı şekilde, aile değerleri yalnızca çocukların yetiştirilmesinde değil eğitim ve istihdam hayatının her safhasında insanları etkilemeye devam edecektir.

Belki de tüm bunları eşitlemenin tek yolu çocukları doğdukları andan itibaren devlet kreşlerinin himayesi altına almak ve olası bir insan temasını en aza indirmek olacaktır. Bu, elbette, fırsat eşitliğinin imkansızlığını vurgulamak üzere radikal bir örnektir. Ancak, fırsat eşitliğine yönelik politikaların da kimi zaman akıl dışı ve adil olmayabileceğine ilişkin güzel bir örnektir.

Çalışanlar ve İşverenler. İş adaylarının fırsat eşitliği hakkı işverenlerin seçimlerini geçersiz kılar mı? Birinin bir İskoç aşçı için reklam verdiğini varsayalım (1970'lerden gerçek bir yasal dava). İlan verenin belki İskoçları çok sevdiğini ya da onların tutumlu ve dürüst olduklarını düşün-

düğünü ya da İskoç yemeklerini tercih ettiğini ya da İskoç aksanına hayran olduğunu da ekleyelim. Yasa, ilan verenin belki de daha az sevdiği ve daha az güvendiği tüm Fransız veya İtalyan başvuru sahiplerini reddetmelerini engellemeli mi? Eğer ilan verenin tercihleri rasyonel bir temele dayanmıyor olsa bile tercihini yok saymalı mıyız?

Burada asıl sorun, fırsat eşitliğini sağlayacak yasal garantiler olmadan işverenlerin belirli gruplara (belki de dini veya etnik gruplara veya göçmenlere) karşı ayrımcılık yaparak onları kalıcı olarak dışlanmış ve dezavantajlı bırakabilecek olmasıdır. Ancak, yukarıdaki örneği ele alacak olursak, örneğin göçmenler daha düşük ücretleri kabul ederek işe girdiklerinde bu tür önyargıların dağılmasına neden olabilirler.

Açıkçası, işverenler, işi yapamayacakları takdirde adayları reddedebilme özgürlüğüne sahip olabilmelidir. Ne yazık ki bu, vasıfsız işçilerin, okuma yazma, matematik ve dil akıcılığı zayıf olanların daha sık dışlanacakları anlamına gelmektedir. Aynı şekilde, azınlık grupları da iş bulma ve iş başvurusunda daha fazla zorluk çekebilirler. Bu grupların genel olarak yoksul olma eğilimi göz önüne alındığında, fırsat eşitliğinin bu gruplara ne ölçüde fayda sağlayacağı ise şüphelidir.

Hangi Nitelikler Fırsat Eşitliği Açısından Geçerlidir? “İşi yapabilme yeteneği” ile ne kastedildiğine kim karar veriyor? Geçmişteki cezai mahkumiyetler bir adayın reddedilmesini haklı çıkarır mı yoksa sadece ilgili görünen cezai mahkumiyetleri mi (örneğin, banka işleri için başvuran kişilerin durumunda dolandırıcılık mahkumiyetleri gibi)? Birini dışlamak için suç ne kadar ciddi olmalı? İşi yapmak için yeterli ve gerekli teknik becerilere sahip olan ancak iş için çok az motivasyon ve bağlılık gösteren adaylara nasıl davranmalıyız? Bu tür nüanslı durumlar da fırsat eşitliği politikasının kapsamında mıdır?

Bu sorulara verilecek cevaplar, nihayetinde, kişisel yargılara dayanır ve doğası gereği öznelidir. Dolayısıyla, bu noktada yapılacak en iyi iş bu tür kişisel yargılamaları işverenlerin takdirine bırakmaktır. Gerçi bu durum bazen bir adayın yetersizlik nedeniyle mi yoksa ayrımcılık nedeniyle mi reddedildiği konusunda şüphe uyandırır dahi işverenlerin takdiri esas ilke olmalıdır.

MİRAS HAKKINDA ENDİŞELENMELİ MİYİZ?

Yukarıda da bahsettiğimiz gibi farklı aileler çocuklarına birçok yönden farklı başlangıçlar sağlar. Fırsat eşitliği konusunda da politikanın odak noktası yine manipüle edilebilir olan gelir ve servettir. Fakat servetin mirası fırsat eşitliğini ne ölçüde zedeler ve nasıl telafi edebilir?

Servetin Miktarı Hususu. Miras yoluyla servet elbette bir avantajdır. Ancak miras genel olarak kişisel servetin sadece mütevazı bir bölümünü oluşturur. Bu durumda bile intikal eden miras var olan eşitsizliği artırmayabilir. Çünkü bu mirası elde edenlerin mirası nasıl değerlendirdiğiyle ilgilidir. Birçok vakada gördüğümüz gibi, aile serveti kısa sürede dağılır. Bir aile işletmesini devralanlar onu iyi yönetemeyebilirler ve finansal varlıkları devralanlar akılsızca yatırım yapabilirler.

Her halükârda, çoğu finansal başarı mirastan değil insanların kendi seçimlerinden, motivasyonlarından ve eylemlerinden kaynaklanır. Dünyanın en zengin insanların üçte ikisi, kişisel servetlerini miras olarak değil kendi çabalarıyla kazanmışlardır. 2021'de Ramsey Solutions, 10.000 Amerikalı milyonerin yalnızca beşte birinin herhangi bir miras devraldığını ve yalnızca yüzde 3'ünün 1 milyon dolar veya daha fazlasını miras olarak aldığını ortaya koydu.

Şans Adil Değil midir? Her koşulda, neden insanla-

rı sadece onlara maddi veya başka bir şekilde yardım eden ailelere doğdukları için cezalandırılmı? Burada yanlış olan nedir? Eğer yoksa, neden bu insanları basitçe şanslı oldukları için cezalandırılmı? Hayat, esasında bir şans meselesidir. Doğru zamanda doğru yerde olmak, faydalı arkadaşlarla tanışmak, işe yarayan fırsatları değerlendirmek iyi bir şansa sahip olmanın örnekleridir. Vaka odur ki, insanların başına kötü şeyler de gelir. Örneğin, insanlar işlerini değiştiren teknolojiyle kaybedebilirler. Ancak bunların hiçbiri cezalandırılması veya tazmin edilmesi gereken *adaletsiz* durumlar değildir. Bunlar, basitçe, birer tesadüftür.

Bir piyango ödülünü kazanmak gibi miras da bir şans meselesidir. İnsanların piyango ödülüne hakları olduğunu kabul ediyorken mirasa hakları olduğunu neden kabul etmeyelim?

Mirasçılarının mirasçılarına intikal eden serveti elbette şans eseri olarak oluşmamıştır. Servetin ya da mirasın yaratılması da yatırım ve tasarruf gerektirir. Yine de bugün bizim miras olarak tartıştığımız konu süper zenginlerin geniş mülkleri değil sıradan ailelerin kişisel küçük servetleridir. Dolayısıyla, bu tür miras mirasçılara bir miktar finansal güvenlik sağladığı gibi bu insanların devlete ve vergi mükelleflerine olan bağımlılıklarını da azaltır.

Kurallar Esastır. Mirasla ilgili kurallar fırsat eşitliği ve genel olarak ekonomik eşitsizlik tartışmasında büyük farklar yaratır. Örneğin, İngiliz *primogeniture* geleneği büyük kırsal mülklerin korunmasında etkilidir. Fransa'nın toprakları hayatta kalan çocuklar arasında bölüştüren *egalité* geleneği ise, tam tersine, mikro ölçekte küçük çiftlikler yaratmıştır. Eğer eşitliği artırmak istiyorsak, yeniden dağıtımcı politikalar yerine mirası düzenleyen kurallar da reforma gitmek daha akılcıdır.

Miras vergisi ekonomiye zarar verir. Servet sahiplerini tasarruf ve yatırım yapmak yerine harcamaya teşvik ederek ülkenin üretken sermayesini ve dolayısıyla üretkenliğini ve büyümesini azaltır. Miras vergisi ayrıca, insanların sahip oldukları serveti daha üretken olanlardan ziyade verginin en kötüsünden kaçabilecek varlıklarda tutmaya teşvik eder.

Yükselen Fırsat Eşitliği. Zenginlik, aile geçmişi veya iyi bir eğitim şansı ile ilişkili olsa da *tamamen* buna bağlı değildir. Bir rock yıldızının gelirleri, eğitim veya aileden çok doğal yeteneğe bağlıdır. Mütevazı bir geçmişe sahip yetenekli insanların rock yıldızları, avukatlar, doktorlar, CEO'lar ve başbakanlar haline gelmesi fırsatların hali hazırda oldukça eşit olduğunu ve muhtemelen daha da arttığını göstermektedir.

13

YENİDEN DAĞITIMCI POLİTİKALAR

HANGİ POLİTİKALARIN EKONOMİK EŞİTLİĞİ EN İYİ şekilde teşvik edebileceği konusunda teoride olduğundan daha az uzlaşa olduğunu söylemek mümkün. Artan oranlı vergiler, varlık vergileri, yüksek kamu harcamaları, asgari ücretler, negatif gelir vergileri ve dezavantajlı grupları teşvik etmek için pozitif ayrımcılık politikaları her biri kendi içerisinde tartışmalı olmak üzere ekonomik eşitsizlik konusunda gündeme gelen politika önerileridir. Ancak tüm bu tartışmalarda gözden kaçan farklı bir politika ise ekonomik büyümeyi teşvik edici politikalar.

ARTAN ORANLI VERGİLER

Artan oranlı vergilendirme, daha yüksek kazanç elde edenlerin daha düşük kazanç elde edenlere göre gelirlerinin daha büyük bir yüzdesini vergi olarak ödemeleri gerektiği fikridir. Bu daha önce de sözünü ettiğimiz eşitliği sağlamak adına insanlara eşitsiz davranılmasını salık veren çelişkili bir durumdur. Ancak bu vergi türünü savunanlar bunu *aza-*

lan marjinal fayda ilkesi temelinde haklı çıkarmaktadırlar. Basitçe söylemek gerekirse, fayda sağlanan bir mal ve hizmetten onun kullanımını artıka alınan faydanın düşmesidir. Örneğin, sıcak bir günde bir şişe suya sahip olmak bir nimet olabilir; ikincisi de yeterince fayda sağlamak için makuldür. Ancak elli şişe suyu tüketmenin faydayla bir ilgisi yoktur.

Aynı argüman gelir için de geçerlidir. Düşük gelirlili biri için tek bir pound, dolar veya euro hayati önem taşıır; orta gelirliler için önemli, ama çok kazanan biri için bu durumun fayda sağladığı şüphelidir. Bu vergi türünü savunanlara göre, dolayısıyla, yüksek maaşlılardan daha fazla vergi alınması bu kişiler kaybı o kadar keskin hissetmeyeceği için adildir. Elde edilen bu ekstra gelire, düşük gelirlileri desteklememiz ve böylece gelirleri daha sağlam bir şekilde eşitlememiz sağlanacaktır. Aynı şekilde, bu süreçte kaynak aktarımı zenginden fakire sağlandığından topluluğun yararlandığı toplam fayda artacaktır.

Öznellik Sorunu. Bunların hepsi tabii ki öznel yargılara ve değerlendirmelere bağlıdır. Bir sterlin, dolar veya eurodan elde edilen fayda veya keyif, herkesin ona verdiği kişisel değerle ilgilidir. Nasıl ki insanların zevkini veya acısını, mutluluğunu veya kederini, endişesini veya sakinliğini ölçemediğimiz gibi insanların hissettikleri faydayı da ölçemeyiz. Dolayısıyla, bazı insanlardan para alıp başkalarına vermenin toplumun sahip olduğu toplam değeri artıracağından emin olamayız.

Bireyler çeşitlidir ve herkesin gelire yalnızca satın aldıkları için değer verdiğini söylemek fazlaca genelleme yapmak olur. Birçok insan geliri başarının, kabulün, başarının ve statünün bir işareti olarak görebilir. Diğerleri gelirlerini mirasçılara devredebilir. Bazıları tasarruf edip bir iş kurmaya hevesli olabilir. Yine de diğerleri, hayırsever neden-

lere tüm gelirlerini bağışlayabilir. Bu nedenle, bu yüksek gelirliler, gelir kaybını neredeyse düşük gelirliler kadar keskin bir şekilde hissedebilirler.

Çoğunluk Politikasının Sınırları. Artan vergilerin toplumdaki toplam değeri artıracığına inansak bile siyasi bir çoğunluğun yüksek kazançlı bir azınlığa böyle bir yeniden dağıtımı dayatma hakkı gerçekten var mı? Yeniden dağıtımcı politikaların en büyük sorunu geliri sabit bir kaynak olarak ele almak ve bazı insanların gelirlerinin diğerlerinin gelirini azalttığına yönelik iddihadır. Değer sabit değildir. Aksine, inovasyon, yatırım ve üretkenlik yoluyla yaratılır. Bu nedenle özgür, gelişmiş ülkelerin nüfusu 1800'dekinden yüz kat daha iyi durumdadır. Zenginlerin ya da yüksek gelirlilerin servetinin kaynağı binlerce ya da milyonlarca hayata değer kattıkları içindir. Tüm bu tartışmalara ek olarak, halihazırda, yüksek gelirlilerin artan oranlı vergilere maruz kaldığı da bir gerçektir.

İddiamıza göre, sonuçları, onları yaratan süreçten ayıramayız. Artan oranlı vergiler kaçınılmaz olarak girişimciliği ve yatırımı caydırır. Bu nedenle ilerlemeyi ve ekonomik büyümeyi azaltır. Bu da bize toplumu daha eşit kılmak adına ekonomik olarak çok daha kötü bir hale getirmenin ne derece akıllıca olduğunu sorgulatmaktadır.

SERVET VERGİLERİ

Bir başka olası eşitlikçi politika, zengin insanların serveti üzerinden yıllık olarak vergi toplamaktır. Örneğin, Oxfam, servet üzerinden nispeten mütevazı görünen yüzde 0,5'lik bir vergi önermektedir. Ancak yatırımların reel olarak yüzde 1 kadar getiri getirebileceği düşük faiz döneminde, bu yatırım getirileri üzerinden yüzde 50'lik bir vergiye teka-bül ediyor. Olası bir enflasyon krizi senaryosunda bu ge-

tilerinin daha da azalacağını ve gerçekleşmekte olan vergi oranının nominal değerden daha da yukarı çıkarak yatırımlardan elde edilen getirinin ciddi bir biçimde düşeceğini belirtmemiz gerekir. Daha kötü bir senaryoda ise bu getirilerin negatife döndüğünü yani insanların *azalan* servetleri üzerinden çok daha yüksek oranlarla vergilendirilmesinin mümkün olduğunu söylemeliyiz.

Bu tür vergiler açıkça insanların davranış kalıplarını değiştirecektir. İnsanlar servetlerini vergiler yoluyla kaybetmektense harcaabilirler. Bu da büyüme için gerekli olan yatırım ekonomisinin ciddi bir biçimde zarar görmesiyle sonuçlanır. Paralarını yurt dışına ya da vergilendirilmemiş ancak daha az verimli yatırımlara aktararak vergiden kaçınmaya çalışabilirler. Serveti ölçmek zor olduğu için basitçe yalan söyleyebilir ve sahip oldukları varlıkları olduğundan daha düşük gösterebilirler. Şimdi tüm bunların üzerine Thomas Piketty'nin yüzde 80 veya daha fazla bir servet vergisi önerisini ele alalım. Sonuç, felaket olurdu.

Varlıkların Değişken Değeri. Servetin ölçümünün sorunlu olduğundan bahsetmiştik. Bir kişinin serveti, sahip olduğu varlıkların piyasa fiyatından borçlarının çıkarılmasıyla elde edilen değerdir. Piyasa fiyatları ise sürekli yükselir ve düşer. Bir milyarderin serveti, oldukça başarılı bir ürün geliştiren bir şirketten gelebilir. Ancak herhangi bir zamanda teknoloji, moda veya kaynak mevcudiyetindeki değişiklikler o işletmeyi batırabilir ve sahibini iflas ettirebilir. O halde, ödenecek vergi miktarı vergilendirmenin ne zaman yapıldığına bağlı olacaktır. Radikal bir örnek vermek gerekirse borsa çöküşünden bir gün önce vergilendirme yapılmış olsaydı bir gün sonra artık zengin olmayan insanları vergilendiriyor olurduk. Bu durum hem keyfi hem de adaletsizdir.

Gelirlerin Limitleri. İnsanlar ayrıca servet vergilerinin faydalarını abartıyor. Booth ve Southwood (2017), dünyanın en zengin insanların tüm servetini alıp dünya nüfusunun yaşamları boyunca eşit olarak dağıtırsanız, herkese yılda sadece 1,35 dolarlık bir maaş artışı verebileceğinizi hesaplıyor. 1,35 dolarlık maaş artışı karşılığında yok edilen teşvikleri bir düşünün.

Oxfam'ın vergisi, dünya hükümetlerinin çoğu refah, emeklilik ve diğer eşitlikçi politikalar için harcadığı 22.000 milyar doların küçük bir kısmı olan yaklaşık 200 milyar dolar kadar vergi getirisi sağlayabilir. Kuşkusuz, dünyanın en yoksullarına sunulan fırsatları genişletmeye yönelik 200 milyar dolar çok şeyler başarabilir. Ancak hükümetlerin odaklanmaları gereken kendi iç sorunları ve politikacıların kendi şahsi ajandaları olduğu hesaba katılırsa bu paranın yoksullar için harcanmasının olasılığı yok denecek kadar azdır.

Offshore Servet. Eşitlik anlatısının ortak bir teması, zengin insanların servetlerini düşük vergi cennetleri olarak nitelendirilen açık deniz ülkelerinde “park etmeleri” ve bu yolla vergiden kaçmalarıdır. Vergi kaçırmanın doğal bir sonucu da okullara, sosyal yardımlara ve diğer devlet hizmetlerine aktarılacak olan kaynağın azalmasıdır. Ancak gerçekte bu tür zenginlik yalnızca deniz aşırı ülkelerde “park edilmiş” değildir. Servet buralarda onu konsolide eden, yöneten ve bulunabilecek en verimli kullanımlara yönlendiren özel finans merkezlerine gider. Bu nedenle, bu sermaye, onun çoğunu cari harcamalara harcayan ve ülkenin üretken geleceğine yatırım için daha az bırakan ve böylece tüm gelir düzeylerindeki kişileri daha kötü duruma sürükleyen devlete vergi olarak gitmesinden daha iyi kullanılır.

İnsanların paralarını –veya kendilerini– vergi cennetlerine taşıması gerçeği servet vergisinin etkili olması için

küresel ölçekte uygulanması gerektiğini gösteriyor. Bunu başarmak çok zor olacaktır. Birçok vergi cenneti küçük ada milletleridir ve onları ayakta tutacak sermaye yönetimi dışında çok az ekonomik aktiviteye sahiptirler. Daha büyük ülkeler bile daha düşük vergilerden veya daha yumuşak yaptırımlardan kazanç elde edebileceklerini düşünürlerse, vergilere ilişkin uluslararası anlaşmaları engelleyebilirler. Şurası bir gerçek ki, vergi ne kadar yüksek olursa, o kadar çok insan ondan kurtulmanın yollarını bulmaya çalışacaktır. Bu nedenle, özellikle Piketty'nin savunduğu ölçekte bir servet vergisinin uygulanabilirliği imkansızdır ve bunu tartışmak dahi anlamsızdır.

ASGARI ÜCRETLER

İşverenlerin insanlara belirli bir saatlik ücretin altında ödeme yapmasını yasaklayan yasalar, vergileri artırmadan en yoksul işçilerin gelirlerini artırmanın bir yolu olarak görülüyor. Bunun, çalışanların motivasyonunu artıracığı, üretkenliği artıracığı ve sosyal yardımlardan ayrılma ve işe başlama teşvikini artıracığı iddia ediliyor.

Ancak asgari ücret en yoksullara yardım etmiyor. Yaygın olan bir gerçek şu ki, en yoksullar hiç çalışmıyorlar ve hatta asgari ücret politikası tarafından işsiz bırakılıyorlar. İşçiler, bir işletme için onları çalıştırmanın tüm maliyetlerinden (ücretler, vergiler, emekli maaşları, yönetim süresi vb.) daha fazla değer yaratmadıkça asgari ücret politikasının da bir geçerliliği bulunmamaktadır. Asgari ücretler bu nedenle daha düşük katma değerli işlerin aşamalı olarak kullanımından kaldırıldığı veya insanlar yerine robotlar tarafından yapıldığı bir dönemde geçerliliğini büyük ölçüde kaybetmektedir. Bu, deneyimsiz gençler, vasıfsız işçiler veya dili zayıf bir şekilde kavrayan göçmenler gibi, en çok yardım et-

mek istediğimiz ancak bir işletme için daha az değerli olan kişiler için bir iş bulmayı zorlaştırıyor. Aslında, gençler için genellikle daha düşük bir asgari ücret oranı olduğu gerçeği, aksi takdirde piyasa ekonomisinde bir iş bulamayacaklarının bir göstergesidir. 'Başlangıç işlerinin 'de (sinemada yer gösterenler, süpermarket poşet paketleyicileri, benzin istasyonu pompa görevlileri vb.) kaybı, bazı gençleri hiç iş bulamaz ve sosyal haklara bağlı hale getirebilir.

Asgari ücret savunucuları, bu iş kayıplarının teknolojik değişim gibi farklı nedenlerle ortaya çıktığını ve asgari ücretin gerçekten istihdamı olumsuz yönde etkilediğine dair net bir kanıt bulunmadığını savunuyorlar. Ancak bu doğru olsa bile, asgari ücretler gerçekten istediği hedefe ulaşıyor mu? Asgari ücretin geçerli olduğu pek çok ülkede, asgari ücretlilerin çoğunluğu yoksul hanelerden dahi gelmiyor: Bunlar, ebeveynleri ile yaşayan öğrenciler, aktif kalmak isteyen emekliler ya da bir iş yerinde çalışmaktan zevk alanlardır. Yoksullara gerçekten yardım etmek istiyorsak, işverenlerin işin gereklerine göre ücret belirlemesine olanak sağlayan özgürlük alanına geçmeliyiz. Aynı şekilde, ancak gerçekten en yoksulların gelirlerini, vergi indirimi veya negatif gelir vergisi sistemi ile çok daha kabul edilebilir bir seviyeye çıkarabiliriz.

FARKLI GRUPLAR İÇİN FARKLI STANDARTLAR

Yoksul insanlara yardım etmenin bir başka yolu, ayrımcılığı yasaklamanın ötesinde, atamalarda yeterince temsil edilmeyen grupları farklı standartlar uygulayarak tazmin etmektir. Bu, bir okuldaki pozisyonların veya bir işletme, üniversite veya devlet dairesindeki işlerin belirli bir bölümünün belirli bir cinsiyet, ırk veya dinden kişilere ayrılmasını sağlayan kota sistemlerini içerebilir.

Bu politikayla ilgili en temel sorun, bireylere değil gruplara odaklanmasıdır. Belirli bir grubun avantajlarını artırmak hem varlıklı üyelerine hem de yoksullarına yardımcı olabilir. Ancak amaçlanan elbette bu değildir. Daha sonra ise hangi grupların özel muameleyi hak ettiği, buna kimin ve hangi gerekçelerle karar verdiği de üzerinde anlaşılacak bir konu olarak karşımıza çıkıyor.

Tutarsız Muamele. Fırsatları bazı gruplar lehine, ne kadar hak ederse etsin, çarpıtmak topluma maliyetler yükler. İşverenler, yeterli niteliklere sahip olsalar bile kotalarını seçilen gruplardan doldurmak zorunda kalırlarsa mesleki standartlar düşebilir. Ayrıca, bu gruplara dahil olmayan, ancak bireysel olarak hak eden kişiler de aynı fırsatlardan mahrum kalabilirler. Daha da vahimi, teknik ve profesyonel seçim gerektiren durumlarda konu ile alakasız değerler yüklemeye riskini alıyoruz: Örneğin mühendislik projelerimizin güvenli ve işin ehli kişiler tarafından yapılmasını istiyorsak, sosyal adalet adına atanmış kişilere değil mühendislik profesörlerine ihtiyacımız vardır.

Seçim Problemleri. Diğer bir sorun ise, iş başvurusunda bulunanların her zaman nüfusu tam olarak temsil etmeyebilecekleridir. Çok az kadın ordu subayı olmak için başvuruyor ve çok az erkek sosyal bakımda çalışmayı seçiyor. Bu durumda, işverenler belirtilen gruplardan kotalarını doldurmak için yetersiz aday olabileceği sorunuyla karşı karşıya kalıyor ve bu da standartların daha da düşmesine neden oluyor. Ve bu gruplardan nitelikli adaylar atandıklarında, gerçekten yeteneklerine göre mi yoksa sadece bir kotayı doldurmak için mi seçildiklerine dair şüpheler ortaya çıkıyor.

EKONOMİK BÜYÜME

Dünya Bankası verileri, eşitsizliğe karşı en iyi panzehirin

yeniden dağıtım değil gelişen bir ekonomi olduğunu gösteriyor. Kuzey Amerika, Avrupa ve Okyanusya'nın zengin sanayileşmiş ülkeleri, standart Gini ölçümlerine göre en eşit ülkelerdir. Bu ülkeler, Güney Asya, Doğu Asya, Orta Doğu ve Kuzey Afrika'nın genel olarak daha fakir ülkelerinden daha eşittirler ve kişi başına düşen GSYİH açısından dünya ortalamasının yaklaşık beşte birine sahip Sahra altı ülkelerinden çok daha eşitler. (Latin Amerika, kişi başına düşen GSYİH'nin dünya ortalamasının yalnızca yüzde 20 altında olmasına rağmen, bu ülkelerin herhangi birinden çok daha az eşittir, ancak bunun bir kısmı, Avrupa ve yerel kökenli nüfus arasındaki büyük tarihsel eşitsizlikler gibi bölgesel özelliklerden kaynaklanıyor olabilir.)

Müreffeh bir ekonomi, en yoksullara sunulan fırsatları herkese sunulandan daha fazla sunar. Zengin bir ekonomideki zenginler daha büyük süper yatlar satın alabilir hale gelebilir, ancak yoksullar daha iyi barınma, ulaşım, iletişim, yiyecek ve giyecek gibi temel ihtiyaçlara daha kolay ulaşabilir ve daha fazla boş zamanın tadını çıkarabilir.

Dinamik bir ekonomide yüksek gelir elde etme beklentisi insanları yatırım yapmaya, yenilik yapmaya ve daha fazla üretmeye teşvik ettiğinden, tüm toplum daha ucuz, daha iyi ve daha bol ürünlere erişim yoluyla fayda sağlar. Ancak yeniden dağıtım ekonomik faaliyeti baskılırsa, en yoksullar da dahil olmak üzere toplum bugün olduğundan daha da fazla zarara uğrayabilir.

Gelir eşitlemesinin ekonomik büyümeyi nasıl etkilediğini veya ekonomik büyümenin eşitliği ne kadar desteklediğini tam olarak ölçemeyiz. Kuşkusuz, özgür bir toplum ekonomik olarak eşitsiz bir toplum olacaktır. Ancak özgür toplumlar, aynı zamanda, en yoksulları desteklemek için refah önlemleri alabilen ve genellikle onları yoksul toplum-

ların ortalama gelirlerinin oldukça üzerine çıkaran, müreffeh ve demokratik toplumlar olma eğilimindedir. Örneğin, ABD nüfusunun en alttaki *beşte birinin* hükümetin transfer yardımlarından elde ettikleri yüzde 68’lik artıştan önce bile Kongre Bütçe Ofisi’nin yılda 22.500 dolar olarak belirlediği ortalama geliri, (sosyalist) Cezayir’deki herkesin ortalama gelirinden altı kat daha yüksek;(komünist) Küba’daki ortalamanın [ise] otuz beş katından fazladır. Amerikalı filozof Harry Frankfurt’un (2015) belirttiği gibi, herkesi eşit derecede fakir yapmak için “söylenecek çok az şey var... gelir eşitsizliğini ortadan kaldırmak bu nedenle en temel hedefimiz olamaz”.

Ancak son yıllardaki liberalleşme ve ticaret sayesinde dünya daha da zenginleşiyor ve bu nedenle en kötü yoksulluk daha da azalıyor. Eşitlikle ilgili tüm bu tartışmadaki temel amacımız, en yoksulları daha iyi duruma getirmek değil mi? Ahlaki açıdan bakıldığında, Frankfurt (2015) diyor ki, “herkesin *aynı şeye* sahip olması önemli değil. Ahlaki açıdan önemli olan, her birinin *yeterince* sahip olması gerektiğidir”.

14

DEMOKRASİ VE EŞİTLİK

KAMU POLİTİKALARI SADECE İYİ NİYETLE OLUŞTURULMAZ. Aynı zamanda iyi sonuçlar vermeleri için tasarlanır. Ancak yeniden dağıtımçı politikalar genellikle bunun tersi sonuç yaratır. Yeniden dağıtım adına yapılan harcamaların çoğu en yoksullara gitmemekte ve devlet hizmetleri insanların farklı ihtiyaçlarını yansıtmamaktadır. Belirtmeliyiz ki, yeniden dağıtım politikalarının kapsamı ne kadar genişse yaşam da o kadar siyasallaşmaktadır.

KOALİSYON POLİTİKASI

Yeniden bölüşümden yana olanlar demokrasinin daha yoksul insanların yararına çalışabileceğinden eminlerdir. Sayıca zenginlerden daha fazla olduklarından yeniden dağıtım politikalarını uygulamak açısından zenginlerden daha fazla siyasi ağırlığa ve güce sahip oldukları düşünülür.

Ancak bu sadece bir varsayımdır ve hatalıdır. Oldukça farklı çıkar grupları ya da koalisyonları kendi siyasi ajandalarını dikte etmek için ihtiyaç duydukları seçim çoğunluğunu sağlayabilirler. Örneğin, daha yüksek gelirli, yok-

sulluğu ortadan kaldırmak için vergi transferlerinde yeterli miktarda ödeme yapmayı kabul ederek en yoksullarla bir ittifak oluşturabilirler. Bu durum kaynak transferinde orta sınıfın daha çok yararlanacağı bir sistem yaratabilir. Ancak nihayetinde galip gelen koalisyon daha az hayırsever de olabilir. Aslında, seçim politikasında toplumun en yoksul kesimleri değil orta gelirli ve orta gelirin biraz daha üzerinde bulunan gruplar hakimdir. Gelir dağılımı çan şeklinde olduğundan geliri eğrinin altında ve üstünde çok az sayıda gelir sahibi varken eğrinin ortasında çok daha fazla gelir sahibi vardır. Nüfusun en düşük ücretli yarısında bile orta sınıfın hakimliği çan eğrisinin kaçınılmaz bir sonucudur.

Siyasette orta sınıf ağırlığı. Bu durumda, orta gelirli ve bu grubun biraz daha üzerindeki seçim politikasına ve sürecine hâkim olacaklardır. Sayıları daha fazla olduğundan vergilerin büyük kısmını ödemekte ve şaşırtıcı olmayan bir şekilde (ülkeye bağlı olarak) vergilerinin karşılığını emekli maaşı, ücretsiz eğitim ve sübvansiyonlu konut, sağlık ve ulaşım gibi evrensel devlet yardımlarıyla geri almaktadırlar.

Bu faydalar ve hizmetler, yoksullara yardım etmenin yolları olarak siyasal propaganda malzemesi olarak kullanılabilir. Ancak, gerçekte olan orta sınıfın bu hizmetlerden daha çok yararlandığıdır. Örneğin, daha iyi durumda olan ailelerin çocuklarının devlet üniversitelerine gitme olasılığı yoksul ailelerden daha fazladır. Orta sınıfların, devlet yardımlarını ve hizmetlerini genişletmek için tasarrufları aslında kendilerine pek bir maliyet yüklenmediğinden seçim sürecinde kolaylıkla manipüle edilen bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hükümet bütçesi, yoksullar arasında eşit bölündüğü takdirde yoksullar aslında çok daha iyi durumda olacaktır. Yine

de hükümet harcamalarının çoğunun şu anda çiftçiler, öğrenciler, yaşlılar, sanatçılar ve entelektüellerden oluşan orta sınıflara gittiği de bir gerçektir. Bu arada, bütçenin önemli bir kısmı bu programlarda çalışan personel ve yöneticilere ve bunları tasarlayan ve uygulayan yetkililere gitmektedir. Bu grupların sistemin korunmasında ortak ve tutarlı bir çıkarları olduğundan orta sınıf refahının kendi kendini sürdürmesine pek şaşırılmamalıdır. Nitekim, yoksullar çok daha az uyumlu ve çıkarları daha çeşitli olan bir çıkar grubudur ve bu nedenle politika üzerinde çok daha az etkilidir.

Yoksulluk siyaseti. Liberal demokrasilerde refah devletinin yükselişine ve genişlemesine rağmen yoksulluğun sürmesinin nedeni yukarıda açıkladığımız gibi orta sınıfın siyaset üzerindeki etkisidir. Yoksulluğun devam etmesi, yoksulluğu gidermek veya eşitliği teşvik etmek için herhangi bir rasyonel stratejiden ziyade dönemin siyasi baskılarına ve koalisyonlarına dayanır. Bu durum, akademisyenlerin sıklıkla görmezden geldiği bir şeydir. Aslında, demokratik ve adil gibi görünen yeniden dağıtımçı politikalar büyük ölçüde çıkar grupları tarafından yönlendirilir. Orta sınıfın siyasi egemenliği eşitsizliği azaltmak şöyle dursun siyasi sistemin eşitsizlik yarattığı anlamına gelir.

YENİDEN DAĞITIMCI POLİTİKALARIN SINIRLARI

Uygulamada, daha yüksek gelirli vergilendirilerek ne kadar yeniden dağıtım elde edilebileceğinin sınırları vardır. Milyarderlerin serveti, çoğu hükümeti yıllarca değil yalnızca birkaç gün idare edebilecek güce sahiptir. Burada bahsettiğimiz elbette milyarderlerin servetinin hükümet tarafından ele geçirilebilmesi değildir. Bu, pratik anlamda imkansızdır. Öyle ki, bu servetler çoğunlukla finansal varlıklara yatırıldığından hükümetler tarafından kolayca likidite edilemezler.

Ayrıca, artan oranlı vergi oranları, bu servet sahiplerini paralarını müsadere eden ya da kamulaştırmadan korumak için pahalı danışmanları işe almaya sevk eder. Daha önce de bahsettiğimiz gibi, zenginlerin hem kendileri hem servetleri yüksek mobilizasyona sahiptir. Zengin insanlar servetlerini yüksek vergilere maruz bırakmak yerine vergi cennetlerine aktarabilirler. Dolayısıyla, insanlar ne kadar kolay göç edebilir veya paralarını taşıyabilirse, onlardan alınabilecek vergi o kadar az olur. 1970’lerde İngiltere’de olduğu gibi, en yüksek gelir vergisi oranının yüzde 83 olduğu ve yatırımlardan elde edilen gelire ek yüzde 15 vergi konulduğu durumda ülkeden büyük oranda beşerî, fizikî ve mali sermaye kaçmıştır.

Politikacılar yüksek gelirli için şaşırtıcı derecede yüksek vergi oranları belirleyebilir ancak bu yük çeşitli kesimler ve muafiyetlerle katlanılabilir hale getirilebilir. Tüm olan biten aslında yine insanlara eşitsiz muamele etmeyi zorunlu kılan siyasal bir aldatmaya dönüşür. Sonuç ise hepimizin bildiği gibi zenginlere karşı kamuoyunda oluşan kızgınlıktır. Halbuki, herkes için daha düşük bir vergi oranı, vergi kanunlarında yasal boşlukların çok az olması veya hiç olmaması (“sabit vergi” kavramı gibi), daha az vergiden kaçınmayı teşvik edebileceği gibi hükümetin vergiler dolaşımıyla gelirlerini de artırabilir.

Zorla yeniden dağıtım ne kadar adildir? Birçok zengin, gelirlerini adil bir şekilde kazanmış, vergilerini ödemiş ve nasıl yatırım yapacaklarına dair akıllıca kararlar almışken, tabir yerindeyse “zenginlerin suyunu çıkarmak” ne kadar adildir?

Elbette, bazı zenginler servetlerini miras yoluyla edinmiş olabilir. Bazıları politikacılarla olan iyi dostluklarıyla rekabeti baltalayarak ve hükümet ihalelerini kendi çıkarla-

rı doğrultusunda yönlendirerek bir servet oluşturmuş olabilir. Ancak bu tür ahbap çavuş ilişkilerinin yaygınlaşmasına olanak veren yine de devletin ekonomi üzerinde artan hakimiyetidir. Tekeller, kurtarma paketleri, sübvansiyonlar, krediler ve ihaleler gibi devletin ekonomik müdahale ve hakimiyetinin genişlemesiyle bazı zenginlerin ellerinden geldiğince bunlardan fayda sağlaması şaşırtıcı değildir. Bu tür bir kronizm, siyasal sistem tarafından yaratılan bir başka eşitsizlik örneğidir.

Finans Sektörü. Finans sektörü genellikle zenginlerin daha da zenginleşmesi için bir fırsat olarak tasvir edilir. Dolayısıyla, son yıllarda finans sektörünün hızla genişlemesi ise ekonomik eşitsizlikle ilişkilendirilir. Ancak finans sektörü, ekonomik büyümeye katkıda bulunan son derece üretken bir sektördür. Tüm işletmelerin faaliyetleri ve ticareti için finansmana, yatırımlar için kredilere, sigortaya, döviz alışverişine ve riskten korunmaya ihtiyacı vardır. Uluslararası ticaretin küresel sınırlarının genişlemesiyle birçok şirketin faaliyet gösterdikleri pazarlar çeşitlendiği için bu tür finansal hizmetler daha da önemli hale geldi.

Hükümetler, rekabeti canlı tutmak adına finans sektörünü olabildiğince serbest bırakmalıdır. Ancak, günümüzde olduğu gibi hükümetler ayrıcalıklı vergi uygulamaları ve “batamayacak kadar büyük” şirketlere yönelik kurtarma paketleriyle bu rekabeti azaltmaya devam ediyor.

Zenginlerin Siyasal Başarısızlığı. “Zenginlerin” finansal güçlerini siyasal karar alma sürecini lehlerine çevirmek ve sömürmek için kullandıkları yaygın bir anlayıştır. Ancak birçok başka çıkar grubu ve çıkar grubu koalisyonu bunda çok daha başarılıdır. “Zenginlerin” –en azından, siyasal kayırmacılıktan ziyade başarılı ticari girişimler yoluyla zenginleşenlerin– çıkarları ve siyasal ajandası eko-

nomi üzerinde *daha az* hükümet ve *daha düşük* vergilerdir. Ancak, tarihsel süreçlere de baktığımızda bu iddianın böyle gerçekleşmediğini görüyoruz. Eşitlik anlatısı savunucuları, “zenginlerin”, “daha küçük bir devlet” fikirlerini destekleyen Ronald Reagan ve Margaret Thatcher gibi politikacıları teşvik ederek kendi çıkarlarını güvence altına aldıklarını öne sürüyor. Ancak, bu politikacıların yönettiği devletlerde dahi daha küçük devlet hiçbir zaman gerçekleşmedi. Hükümetler ekonomik açıdan genişlemeye devam ederken vergiler giderek yükseldi. Beklenildiği gibi, en çok kazananlar orantısız bir şekilde en çok vergi ödeyenler oldu.

Elbette bazı insanlar, zenginlerin genellikle gelirlerden daha düşük oranlarda vergilendirilen sermaye kazançlarından kar elde etmesinden şikâyet ediyorlar. Ancak gözden kaçan nokta sermaye kazançlarına konu olan yatırımın gelirlerden yapıldığı ve bu gelirlerin zaten vergilendirilmiş olduğudur. Bunu göz önüne aldığımızda, sermaye kazancı vergilerinin reel oranı gelir vergisi oranlarından çok daha yüksektir.

Zenginler homojen siyasal bir sınıf değildir. “Zenginler”den bahsetmek, onları benzer çıkarlara sahip homojen bir ekonomik sınıf olarak tasvir ediyor. Zenginler de tıpkı diğer ekonomik sınıflar gibi farklı iş veya mesleklerden veya spor, kültür veya sanattaki özel yeteneklerinden, çeşitli gelir ve zenginlik elde eden çeşitli bireylerdir. Farklı değerlere, güdülere, taahhütlere, yükümlülüklerle ve hatta siyasal bağlantılara sahiptirler. Hükümet programlarını kendi çıkarları doğrultusunda şekillendirebilen orta sınıflardan çok daha az uyumlu bir ekonomik sınıftırlar. Ne yazık ki, eşitsizliğin en büyük kaynağı siyaset olduğu için onu azaltmak için siyasete güvenemeyiz.

EŞİTLİKÇİ POLİTİKAYI KİM EŞİTLEYECEK?

Ekonomik eşitlik savunucuları, eşitliğin yasalarca dayatılması gerektiğine inanırlar. Bu görüşe göre, hayırseverlik tek başına yeterli değildir. Gönüllü eylemlerinin yaygınlaşması yerine siyasal otoriteye odaklanılır. Liberaller için elbette bu rahatsız edicidir. Siyasal otorite zora ve güce dayanır, gönüllü eylemlere set çeker.

Eşitlik savunucularına göre, devlet ve piyasa iş birliği-ne dayalı karma ekonomi sisteminin herhangi bir devrimci değişimi yerine ücret düzenlemeleri ve servet vergileri gibi birkaç ekstra yasal önlemlerle ekonomik eşitlik sağlanabilir. Bununla birlikte, bu politikaları oluşturmak ve uygulamak için siyasal güce ihtiyaç vardır. Bu politikaların her birinin hangi düzeyde ve kime uygulanacağını belirlemek için siyasal takdir yetkisine ihtiyaç vardır. İnsanları gelirleri açısından eşitlemeye dönük politikalar, aslında bu tür politikaları oluşturan, uygulayan ve elinde güç bulduran siyasal elit *seçkinin* oluşmasına hizmet etmektedir.

Siyasal seçkinler, en zengin bireylerin dahi iddia edemeyecekleri yetkilere sahiptirler. Örneğin kanun yapma ve bunlara uymadıkları takdirde insanları para cezasına çarptırıp hapse atma gibi. Siyasal karar vermede temel sorun, politikacılarımızı ve yöneticilerimizi nasıl seçeceğimiz değil, onları nasıl sınırlayacağımızdır. Siyasal seçkinlerin bazı insanlardan para alıp başkalarına vermek kadar basit bir görevde bile farkında olmadan gücü kötüye kullanması sık rastlanan bir durumdur.

EŞİTLİK ÖNÜNDEKİ ENGELLER

EŞİTSİZLİĞİ AZALTMAK İÇİN DEVLETİN GÜCÜNÜ KULLANMAK istiyorsak, öncelikle eşitliği koruyan kurumlara ve hükümetlerin bazen kendilerinin yarattığı engellere odaklanmalıyız.

YASAL VE SİVİL EŞİTLİK

Adil bir toplum yaratmanın ilk adımı kanun önünde eşitliktir. Bu, tüm suçlulara aynı şekilde davranmak değil benzer olaylara aynı şekilde davranmak anlamına gelir. Bu aynı zamanda, insanların sadece aynı yasalara tabi olduğu anlamına gelmez. Çünkü yasalar adaletsiz olabilir. Daha ziyade, eşit erişim, yargı tarafsızlığı ve hukuka uygun olarak eşit ve adil bir şekilde uygulanan aynı tarafsız yasalar anlamına gelir. Bazı istisnalar elbette olabilir. Örneğin, yasa polise şüphelileri yakalamak için güç kullanma yetkisi verebilir; ancak bu tür istisnaların önemli, rasyonel ve makul gerekçelere ihtiyacı vardır.

Aynı sivil veya siyasi eşitlik için de geçerlidir. Sivil eşitlik, seçme ve seçilme hakkını ifade eder. Ancak bunun öte-

sinde, adil bir siyasi sistem aynı zamanda özgür konuşma ve tartışmaya katılım hakkının yanı sıra medyanın siyasi kontrol altında olmaması, muhalefet adaylarının haksız yere tutuklanmaması, siyasi partilerin yasaklanmaması veya adayların çeşitli yollarla korkutulmaması gibi kısıtlamaları da varsayar. Devlet aygıtı ve devlet gücü ne kadar büyükse, bu kısıtlamalara o kadar çok ihtiyaç duyulur.

EŞİTLİK VE MOBİLİZASYON

Ekonomik eşitlik savunucuları, sosyal hareketliliğin azaldığını savunuyorlar. Bunu eşitsizliğin bir belirtisi olarak görüyorlar ve hükümetten bunu tersine çevirmesini talep ediyorlar.

İstatistiksel problemler. Mobilizasyon, liyakate göre bir konumdan diğerine geçmeyi ifade eder. Genellikle insanların daha az avantajlı konumdan daha avantajlı bir konuma, onları önleyen ayrımcı engeller olmadan rahat bir şekilde yükselebilecekleri anlamına gelir. Bununla birlikte, mobilizasyon istatistikleri, insanların bir konumdan diğer konuma *nasıl* yükseldiğini ölçmez, sadece *kaçının* yükseldiğini ölçer. Mobilizasyon istatistikleri, fırsat eşitliği için elimizdeki en iyi temsil aracı olabilir. Fakat, mobilizasyon ve fırsat aynı şeyler değildir. İstatistikler, hırsları, çalışma etiği ve kararlığı olduğu için yükselenlerle *yükselebilecek* olan ancak gerekli tüm motivasyonlardan yoksun olanları bir arada ele alıyor. Bu nedenle, mobilizasyon olanaklarını arayan insanlar arasında onun yaygınlığını hafife alıyorlar.

Mobilizasyon ve Eşitsizlik. Buna rağmen, istatistikler eşitsizliğin mobilizasyonu engellediğini öne sürmez. 19. Yüzyıl'ın sonlarında ve 20. Yüzyıl'ın başlarında eşitsizlik çok yüksekti. Ancak buna rağmen, Andrew Carnegie ve Henry Ford gibi, deyim yerindeyse, paçavradan zenginliğe

uzanan hikayelerde gördüğümüz gibi eşitsizliğe rağmen muazzam bir mobilizasyon vardı. Eşitsizlikten ziyade, kilit faktör daha çok rekabet ve hızlanan ticaretti. Bu, hızlı büyüyen ekonomilerde, hırslı insanlar fırsatları kullandıkça mobilizasyonun arttığının en açık örneğidir.

İşverenler yükselen ekonomik canlılığa ayak uyduracaklarsa mobilizasyona karşı geleneksel engelleri devam ettirmeyi göze alamazlar. Örneğin, Hindistan'ın 1990'lardaki reformlarından sonra Haydarabad'daki bilişim teknolojileri endüstrisinin hızlı genişlemesi, en düşük sosyal kastların üyelerinin iyi ücretli işlere girdiğine şahit oldu.

İstatistikler, artan eşitsizliğe rağmen mobilizasyonun 1970'lerden beri azalmadığını gösteriyor. ABD eşit olmadığı için eleştirilse de mobilizasyonun belki hiçbir ülkede olmadığı kadar yüksek olması herkes tarafından kabul edilen bir gerçektir. Eşit olmayan bir ülkenin herhangi bir yetenekli kişinin başarısını takdir etmesi bu kadar kötü bir şey midir?

MOBİLİZASYONUN ÖNÜNDEKİ ENGELLER

Birçoğu hükümetleri mobilizasyonu geliştirmek için gereken bir güç olarak görse de gerçek şu ki devlet hizmetleri, vergiler, düzenlemeler ve kontroller çoğu zaman bunun önüne geçiyor. Asgari ücret yasaları, giriş seviyesi bir iş bulmanın ve gelir düzeylerinde yükseltmenin önünde bir engeldir. Mesleki lisans da aynı şekilde pahalı eğitimlerde uzun süreler geçirmeye gücü yetmeyenlere olanakları kapatan bir engeldir. Genellikle kamu güvenliği adına teşvik edilen düzenlemeler, yerleşik işletmelerin sektöre yeni girecek olanları dışarıda tutmasını sağlayabilir. Planlama mevzuatı, konut maliyetlerini artırabilir. Aynı şekilde, azalan oranlı vergiler, tüketim vergileri ve kullanıcı ücretleri en ciddi şekilde yoksulların omuzlarına maliyet yüküyor.

Girişimciler de hükümet müdahaleleriyle ekonomik hayatın içerisine giremiyorlar. Tekel karşıtı mevzuat, en başarılı şirketlerin büyümesini engelliyor ve üretken sermaye birikimini durduruyor. Üniversite eğitimindeki devlet tekeli, çeşitli ve yenilikçi öğrenme ve araştırma türlerini dışlıyor. Bürokrasi, küçük ve yenilikçi şirketlerin üretken çabalarını ehemmiyetsiz evrak işlerine kanalize ederek ilerlemeyi engelliyor.

Bu arada, yeniden dağıtımcı vergiler ve hizmetler, bazı bireylerin üretken zenginliğini ortadan kaldırırken, diğerlerini görece yoksulluk içinde hapsediyor. Yoksulluğun çoğu, insanların çalışmamasından kaynaklanırken sosyal yardımların doğası insanları çalışmamaya teşvik ediyor. Ekonomik mobilizasyonun önündeki engelleri kaldırmak istiyorsak kesinlikle ayrımcılıklarla mücadele etmeliyiz. Ancak bunu yaparken, hükümetlerin eylemlerinin de ortaya çıkardığı engelleri de hatırlamalıyız.

EŞİTSİZLİĞİN ROLÜ ÜZERİNE

İNSANLAR EŞİTLİK İSTİYOR MU?

İnsanlar, gerçekte sonuç eşitliğini umursuyor ve bunu başarmak istiyor mu? Verilere göre, öyle görünmüyor. İnsanlar, kamuoyu yoklamalarında sağlık, refah, barış ve güvenlik gibi diğer şeyleri rutin olarak eşitlikten daha önemli görüyorlar. Ayrıca, eşitliği sağlamak için daha yüksek vergiler ödemeye de gönüllü değiller.

Halkın, akademisyenlerin eşit, tek tip, rekabetten uzak bir toplum idealini paylaştığına dair çok az gösterge var. Bunun yerine, yükselmeyi arzulayabilecekleri çeşitlilik içeren bir toplumu tercih ediyor gibi görünüyorlar. Kumar oynamaya olan muazzam talep belki de bunu kanıtlayan en iyi örnek. Dünyadaki hemen hemen her ülkenin bir devlet tarafından yönetilen bir piyango sistemi var. Psikologlar Christina Starmans, Mark Sheskin ve Paul Bloom (2017), insanların adil olduğunu düşündükleri sürece eşit olmayan bir gelir dağılımını tercih ettiklerini gösteriyorlar.

İnsanlar toplumlarının ne kadar eşit veya eşitsiz oldu-

ğundan bile emin değiller. Oliver Hauser ve Michael Norton (2017) tarafından yürütelen bir deneye göre, deneklerden bir dizi olası temsilden –örneğin, birkaç zengin insanı en tepede ve çok sayıda insanı en altta ya da çok sayıda zengin ve az sayıda yoksulun en tepede ve en altta– kendi toplumlarını seçmeleri istendiğinde denekler ya istedikleri toplumu seçemediler ya da konuyu hiç anlamadılar. Bunun nedeni ise, deneklerin toplumlarındaki ölçülen eşitsizliği küçümseme eğiliminde olmasıdır. Vurgulamak istediğimiz konu, aslında halkın toplumda var olan eşitsizliği o kadar da büyük bir sorun olarak görmemesi fakat eşitlik idealine sıkı sıkıya bağlı olan akademisyenlerin halkın beklentilerinin farkında olmamasıdır.

EŞİT VE EŞİTSİZ TOPLUMLAR

Eşitlik savunucuları, eşitliği değişmez bir kaide ve en yüksek fayda olarak gördüklerinden bunu ispat külfetini eşitliği sorgulayanlara yüklemektedirler. Tüm toplumlarda, zenginlik, gelir, güç ve sosyal statü hiyerarşilerine dayalı eşitsizlikler vardır. Sosyalist toplumlarda sanatçılar için miras, burs, onur, ödül ve onlara bahşedilen (kırsal) mülkler var. Olağandışı olan ise eşitsiz bir toplum değil eşit bir toplumdur. Dolayısıyla, ispat yükü daha açık bir şekilde böyle bir toplum idealini savunanlara aittir.

Eşitsizliğin Yararı. Toplumların pek çok yönden eşitsiz olma eğiliminde olmasının ve öyle kalmasının ve hatta eşitlenmeye çalışılmasının hemen ardından eşitsizliğe geri dönmesinin sağlam nedenleri vardır. Eşitsizlikler ve ayrımlar toplum hayatına ilişkin temel bir olguyu yansıtırlar: Eşitsiz toplumlar, hayatta kalırlar. Örneğin Sovyetler Birliği'nin veya Mao'nun Çin'inin veya Pol Pot'un Kamboçyası'nın veya Asya, Afrika ve Latin Amerika'daki

sayısız diğer sosyalist devletin sözde eşitleyici toplumları hep kısa ömürlü olmuştur.

Soru, eşit olmayan toplumların *neden* başarılı olduğudur. Bunun bir cevabı, eşitsizliğin insanları eğitime, beceriler kazanmaya ve üretkenliklerini artırmaya motive etmesi ya da risk almaya ve yeniliğe teşvik etmesi olabilir. Eşitsizliğin neden toplum hayatının en işler kaidesi olduğuna dair Edmund Burke'ün dediği gibi yüzyıllar boyunca inşa edilmiş ve devam eden kurallarda, geleneklerde ve hiyerarşilerde bir “bilgelik” vardır.

SERVET VE STATÜ

Zenginliğin kendisi, yalnızca üretken sermaye oluşturma bir yolu olarak değil, yararlı bir sosyal role sahip olabilir. Örneğin, F. A. Hayek (1976), zengin insanların, sanat, eğitim veya yeni fikirlerin teşviki gibi ideallerini maddi bir geri dönüş beklentisi olmadan dahi destekleyebileceğini belirtmektedir. Hatta, halkı adaletsiz yasalarla tehdit eden baskıcı hükümetlere karşı kampanyaları bile destekleyebilirler.

Zenginler ayrıca yenilikçi ürünlerin deneyimi ve onaylanması olarak da sosyal bir role sahiptir. Genellikle, yenilikçi bir ürün ilk ortaya çıktığında, yalnızca daha zengin insanlar bunu karşılayabilir. Hatta servetlerine ihtişam katmak için bu tür ürünleri satın alabilirler. Üründe neyin doğru neyin yanlış olduğunu çabucak keşfederek ve üreticinin ürünü geliştirmesini ve daha geniş bir pazar için daha ucuza seri üretmesini sağlarlar. Bugün milyonlarca insanın akıllı telefonlara, geniş ekran televizyonlara, buzdolaplarına veya uçak yolculuğuna gücü yetiyorsa, bunun nedeni birkaç yıl önce birkaç varlıklı kişinin bu ürünleri denemesi ve sahip olmaya değer bulmasıdır.

Hiyerarşilerin rolü. Toplumsal statülerdeki farklılıklar da eşitsizlikler gibi değerli bir sosyal role sahip olabilir. Aileden başlayarak hiyerarşiler, eşitsizliği ifade eder. Ancak bunlar, sosyal bağlarımızı korumaya yardımcı olurlar. Kıdem, onur veya saygın bir mesleğe üyelik, kimi ciddiye almamız gerektiğine dair yararlı bir gösterge olabilir. Milyarlarca insanın milyarlarca fikrinin olduğu bir dünyada, bu ayrımlar bizi neyi ne kadar ciddiye almamız konusunda sınırlar ve analiz gücümüze odaklanmamıza yardımcı olurlar.

“Pastayı bölüşmek” metaforu doğal olarak bize eşit hisselerin tek çözüm olduğunu düşündürür. Ancak, bu yanıltıcı metaforda bile, diğer eşitsiz tahsisler tamamen rasyonel olabilir. Örneğin, turtayı en çok kim ister ya da kaloriye en çok kimin ihtiyacı vardır? Eşit paylaşım varsayımı, sosyal ve ekonomik yaşamın herkes için eşit derecede aynı ve kolektif olduğunu varsayar. Ancak gerçekte bu, kişisel deneyimlerimize dayanan ve ancak birlikte yaşadığımızda ve başkalarıyla etkileşime girdiğimizde ortaya çıkan bir olgudur. İnsanlar toplumun diğer üyelerine farklı derecelerde değer verirler. Bu durumda, insanların farklı ihtiyaç ve istekleri olduğuna göre, neden liyakat, ihtiyaç veya arzu eşitlikten daha rasyonel ve işlevsel standartlar olmasın?

PASTAYI BÜYÜTMEK

“Eşit pata” metaforu, zenginlik yaratma sürecinin en kritik olgusunu, yani bu sürecin *dinamik* olduğunu, görmezden gelir. Her birimiz servetimizi başkalarına rağmen ve onlardan çalarak değil kendi çabalarımızla büyütmeyi amaçlıyoruz. Açık ve rekabetçi bir ekonomide kendi servetinizi büyütmenin tek yolu, başkalarına değer verdikleri mal veya hizmetleri sağlamaktır. En yoksullar dahil, her insan “bü-

üyün pastadan” farklı miktarda pay olsa da sonuç olarak herkes daha fazlasını elde eder. Bu pastadan daha fazlasına sahip olanlar, sosyal yardım, kamu hizmetleri ve hayırseverlik yoluyla en yoksulları destekleyebilirler.

Yoksulluğu sona erdirmek için üretkenlik.

Ekonomik eşitlik savunucuları, yoksulların özellikle 19. Yüzyıl’da ve 20. Yüzyıl’ın başlarında, ekonomilerin ve gelirlerin hızla arttığı bir dönemde durumlarının gayet iyi olduğunu kabul ediyorlar. Ancak o zamanlar sendikalara işveren karşısında ayrıcalık tanıyan yasalar, asgari ücret politikaları, nispeten düşük vergilendirme, kamu harcamaları ve eşitlik için önemli olduğunu öne sürdükleri diğer pek çok şey ortada yoktu. Aksine, gelirlerdeki artış, üretkenliği artıran, dünyaya ucuz giyim, imalat, iletişim, ulaşım, elektrik, temizlik ve daha pek çok şeyi getiren icatlar tarafından sağlandı. Artan üretkenlik, çalışma saatlerinin giderek kısalmasına ve boş zamanın artmasına neden olurken daha zengin bir toplum daha yoksul vatandaşlar için eğitim, barınma, refah ve diğer yardımlarla daha yüksek yaşam standartlarını karşılayabildi. Bu dönemde, tüm ekonomik sınıfların ortak bir biçimde artan üretkenlikten faydalandığını ve hatta 1910’larda sadece 50 yıl öncesine göre çok daha iyi durumda olduklarına tanık oluyoruz.

Yaşam standartlarını yükseltmek. Dünya savaşlarına ve diğer kesintilere rağmen, yaşam standartlarındaki bu büyük artış devam etti. Yaşam beklentisi, eğitim, okuryazarlık, güvenlik, beslenme, harcanabilir gelirler ve boş zamanların tümü iyileşirken bebek ölümleri, ölümcül kazalar, kıtlıklar ve daha pek çok şey düştü. Tüm bu üretkenliğin nihai kaynağı liberal değerler ve kurumlar tarafından desteklenen düşünce ve eylem özgürlüğü, mülkiyet hakları, serbest mübadeledir.

Bütün bunlar eşitliğin değil eşitsizliğin hüküm sürdüğü bir dünyada gerçekleşti. Eşitsizliği ortadan kaldırmaya çalışmak, Kuzey ve Güney Kore’nin ya da eski Doğu ve Batı Almanya’nın şaşkıncı bir şekilde gösterdiği gibi, girişim ve ilerleme kılıcını söndürür. Vietnam gibi eski sosyalist ve sözde eşit ülkelerde, yeni zenginlerin fakirlerden çok daha zengin olduğu doğrudur. Ancak bugün daha fakir işçiler bile televizyon ve motosiklet satın alabiliyor ve refahlarının artmaya devam edeceğinden eminler. Eşitsizlik, ilerlemenin itici gücü veya sonucu veya ikisinin bir kombinasyonu olabilir. Eşitsizliklerin ve çeşitliliğin derin sosyal ve ekonomik önemi olduğu açık bir biçimde ortadadır. Dolayısıyla, eşitsizliğe yönelik saldırgan bir tutum almadan önce eşitsizliğin olmaması durumuna ilişkin potansiyel sonuçlar hakkında daha fazla düşünmeye ihtiyacımız var.

SONUÇ

ÖYLEYSE EŞİTLİK, İLK GÖRÜNDÜĞÜNDEN ÇOK DAHA çetrefilli bir kavramdır. O kadar çok farklı anlama gelebilir ki, onu nasıl tanımlayacağımız gerçekten çok zor. İnsanlar birçok yönden eşit değildir: Farklı doğal yetenekleri vardır ama aynı zamanda farklı seçimler yaparlar, farklı riskler alırlar ve farklı şanslara sahiptirler. Tüm bunlar, insanların ekonomik başarılarında etkindir. Bunlar ve daha pek çok şey, eşitlik konusunda ne yapmamız gerektiğini hatta yapıp yapmamamız gerektiğini çok belirsiz kılıyor.

Hatalı ölçüm. Verilerin dağınıklığı, vergilerin, sosyal yardımların ve aynı devlet yardımlarının istatistiklere dahil edilmemesi ve istatistiklerin hayatlarının farklı aşamalarındaki insanları karşılaştırdığı gerçeği göz önüne alındığında eşitsizliğe ilişkin güvenilir bir ölçüm yönteminin olduğunu söylemek çok zor. Bu faktörler dahil edildiğinde, eşitsizliğin dramatik bir şekilde düştüğünü görüyoruz. Tüm bunların üzerine, farklı karakterlere sahip ülkeleri karşılaştırmak ölçümü daha sorunlu hale getiriyor.

Hatalı Meşrulaştırma. Daha fazla eşitlik için ortaya konan gerekçeler inandırıcı değil. Evrensel insanlığımıza yapılan çağrı, yoksulluğun giderilmesini haklı gösterebilir. Ancak bu eşitlikten oldukça farklıdır. Sözde rasyonel argümanlar, örneğin cehalet perdesinin arkasından yaptığımız seçimlerle hepimizin eşit bir toplumda yaşamayı isteyeceğimiz fikri, insanların farklı risk değerlendirmelerini ve kendini geliştirme beklentileri olduğunu düşündüğümüzde rasyonel olmaktan çıkmaktadır. Zenginlerin basitçe daha da zenginleştiği fikri, servetler fiyatlar yükselip düştüğü için gerçekler tarafından desteklenmez ve eşitsizliğin bir dizi toplumsal sorunla iddia edilen korelasyonu dahil ettiğiniz şeylere karşı oldukça hassas olduğundan çok zayıftır.

Hatalı Politikalar. Eşitlikçi politikalar görüldüğü kadar açık değildir. Örneğin eşit işe eşit ücret ilk bakışta mantıklı gözükse de farklı çalışma saatleri ve her ailenin kişi ve gelir kazanan fertleri açısından farklılıkları adaletsiz bir sonuca yol açmaktadır. Bu bakış açısı ayrıca bazı işlerin diğerlerinden daha keyifli olduğu gerçeğini de hesaba katmaz.

Farklı insanların çok çeşitli yetenekleri, tutumları, eylemleri ve değerleri göz önüne alındığında, tartışma fırsat eşitliği tartışmasına dönüşüyor. Ancak farklı ailelerin çocuklarına sunabileceği imkanlar doğal olarak değişkenlik gösterdiğinden fırsat eşitliği tartışması da zayıflıyor.

Çelişkiler. Yeniden dağıtım çelişkilidir. *Birinin* eşitlik olduğuna inandığı şeyi üretmek için insanlara eşitsiz davranmayı gerektirir. Böylesi bir yargı kaçınılmaz olarak özeldir. Herhangi bir politikacıya veya yetkiliye, bu yargıyı gerçeğe dönüştürmek için gereken güç ve takdir yetkisini emanet etmenin ciddi tehlikeleri vardır. Aslında hükümet, kaynakları yoksullardan ziyade orta sınıflara yönlendirerek sorunun temelinde yatmaktadır.

Kolektivist zihniyet. Eşitlik iddiaları özünde kolektivisttir ve bireyleri bu şüpheli toplumsal amaca boyun eğmeye zorlar. Ancak çoğu toplum eşit değildir ve onları eşitlemeye yönelik çabalar kısa ömürlü başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Zenginlik, statü veya hiyerarşi gibi eşitsizliklerin yeniliği, yatırımı, üretkenliği ve girişimi teşvik etme gibi önemli sosyal işlevleri olabileceği ihtimalini göz önünde bulundurmalıyız. Kendimize, servetin başkalarından çalınan bir şey olmadığını, kaldı ki bunun yalnızca hükümetler ve suçlular tarafından yapıldığını biliyoruz ve farklı bireyler arasındaki günlük ekonomik alışverişlerle yaratılan bir olgu olduğunu hatırlatmalıyız.

Daha iyi bir analiz. İddiamız, eşitliğe değil, en yoksulların durumunu iyileştirmeye ve başarısız devlet okulları, ekonomik kötü yönetim ve siyasi güç gibi gerçek sosyal sorunlarla uğraşmaya odaklanmanın daha isabetli olacağıdır. Eşitsizliği ortadan kaldırarak toplumsal sorunları sona erdirmeye çalışmak, hukuku ortadan kaldırarak suçu sona erdirmeye çalışmak gibidir. Eşitliğin onları düzeltereğini ummak yerine, toplumsal sorunlarımızı doğrudan ele almalıyız. Örneğin, başarısız okulları düzeltmek, mobilizasyonu ve eşitliği artırmak için herhangi bir yeniden dağıtım politikasından daha faydalı olacaktır.

Eşitliğe ve “pastanın paylarına” odaklanmak, serbest ekonominin dinamizmini yok sayar. Artan üretkenlik ve ekonomik büyüme, herkes için yaşam standartlarında büyük ilerlemeler sağlamıştır. Bugünün gelişmiş ülkelerinde yoksullar, dünün aristokratlarının hayal dahi edebileceğinden çok daha fazla kolaylıklara sahip olarak yaşıyorlar. 1836’da tüm zamanların en zengin ikinci adamı olan Nathan Mayer Rothschild dış apsesinden öldü: Bugün dış apselerini antibiyotiklerle tedavi ediyoruz; hatta hayvanla-

ra bile antibiyotik veriyoruz.

Ahlaki zorunluluk. Dünyanın en fakirini iki kat zengin ama bunun sonucunda dünyanın en zenginini üç kat daha zengin yapacak bir düğmeye basabilseydiniz ona basmaz mıydınız? Bu soru elbette gerçek bir seçimi yansıtmıyor. Çünkü gerçekte olan, ekonomik olarak en gelişmiş ekonomilerin fakir olanlardan çok daha eşit olduğudur. Fakat eşitsizliğe odaklanırsanız gerçekten önemli olan şeyi gözden kaçırsınız: herkesin eşit olması değil, herkesin iyi bir yaşam standardına erişimi olması çok daha önemlidir.

KAYNAKÇA

- Booth, P. and Southwood, B. (2017) Poor thinking from Oxfam. *Economic Affairs* 9: 30–32.
- Bowman, S. (2016) Seven reasons not to care about executive pay. *Medium*, 5 January 2016 (<https://tinyurl.com/4bxje7x>).
- Congressional Budget Office (2021) *The Distribution of Household Income, 2018*. August.
- Frankfurt, H. G. (2015) *On Inequality*. Princeton University Press.
- Galbraith, J. K. (1958) *The Affluent Society*. Boston MA: Houghton Mifflin.
- Hasell, J. ve Roser, M. (2019) How do we know the history of extreme poverty? (<https://ourworldindata.org/extreme-history-methods>). Our World In Data.
- Hauser, O. P. and Norton, M. I. (2017) (Mis)perceptions of inequality. *Current Opinion in Psychology* 18: 21–25. (Yazarların anketi, insanların toplumlarına ilişkin algılarının ölçülen eşitlik ve eşitsizliği doğru bir şekilde yansıtmadığını gösteriyor.)
- Hayek, F. A. (1976) *The Mirage of Social Justice*. University of Chicago Press. (Hayek, "sosyal adalet" in gerçek adaletle bağdaşmadığını ve kamu politikası için asla sağlam bir temel olamayacağı kadar muğlak ve tartışmalı bir terim olduğunu öne sürer.)

- International Monetary Fund (2018) Shadow economies around the world: what did we learn over the last 20 years? Working Paper WP 18/17.
- International Monetary Fund (2020) *World Economic Outlook* (April), ch. 4.
- Jacobs, L., Llanes, E., Moore, K., Thompson, J. and Volz, A. H. (2021) Wealth concentration in the United States using an expanded measure of net worth. Research Department Working Paper 21-6. Federal Reserve Bank of Boston.
- Kelley, J. ve Evans, M. D. R. (2017) Societal income inequality and individual subjective well-being: results from 68 societies and over 200,000 individuals, 1981–2008. *Social Science Research* 62(1): 1–23. (Yazarların dünya çapındaki çok kapsamlı anketi, gelişmekte olan ülkelerde eşitsizliğin zararlı olmadığını, ancak muhtemelen insanların refahı için faydalı olduğunu gösteriyor.)
- Milanovic, B. L., Van Der Weide, R., Milanovic, B. L. and Van Der Weide, R. (2014) Inequality is bad for growth of the poor (but not for that of the rich). Policy Research Working Paper Series 6963, The World Bank.
- Morgan, M. and Neef, T. (2020) What's new about income inequality in Europe (1980–2019)? Issue Brief 20/24, World Inequality Lab.
- National Bureau of Economic Research (2017) The gender pay gap widens with age. *The Digest*, no. 7.
- Norberg, J. (2016) *Progress: Ten Reasons to Look Forward to the Future*. Londra: Oneworld Publications.
- Office for National Statistics (2021) *Effects of Taxes and Benefits on UK Household Income: Financial Year Ending 2020*.
- Pew Research Center (2013) What men, women value in a job. In *On Pay Gap, Millennial Women Near Parity – For Now* (<https://tinyurl.com/2p8w2cz9>).
- Ramsey Solutions (2021) How many millionaires actually inherited their wealth? (<https://tinyurl.com/2p8wfu7t>).
- Ravallion, M. (2016) Are the world's poorest being left behind? *Journal of Economic Growth* 21, 139–164 (<https://doi.org/10.1007/s10887-016-9126-7>).
- Rawls, J. (1971) *A Theory of Justice*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

- Roser, M. ve Ortiz-Ospina, E. (2013) Global extreme poverty (<https://ourworldindata.org/extreme-poverty>). Our World In Data.
- Starmans, C., Sheskin, M. and Bloom, P. (2017) Why people prefer unequal societies. *Nature Human Behaviour* 1, Article 0082. (Yazarların anketi, ülkelerindeki ideal servet dağılımı sorulduğunda, insanların adil oldukları sürece eşit olmayan toplumlara tercih ettiğini gösteriyor.)
- World Bank (2016) *Poverty and Shared Prosperity 2016: Taking on Inequality* (<https://doi.org/10.1596/978-1-4648-0958-3>).
- World Bank (2019) PovcalNet (<http://iresearch.worldbank.org/PovcalNet/data.aspx>).
- World Population Review. Wealth inequality by country 2022 (<https://tinyurl.com/2p9xkbww>).
- Worstell, T. (2019) Oxfam's inequality claims aren't just misleading. They're untrue. *CapX*, 21 January (<https://capx.co/oxfams-inequality-claims-arent-just-misleading-theyre-untrue/>).

İLAVE OKUMALAR

Eşitsizlik Anlatısı

- Pickett, K. ve Wilkinson, R. (2010) *The Spirit Level: Why Equality Is Better for Everyone*. Londra: Penguin. (Akıl hastalığından şiddete ve cehalete kadar hemen hemen her toplumsal sorunun, bir toplumun ne kadar zengin olduğunun değil, ne kadar eşitsiz olduğunun bir ürünü olduğunu ileri sürer.)
- Piketty, T. (2017) *Capital in the Twenty-First Century*. Cambridge, MA: Harvard University Press. (Sermaye getirisinin her zaman genel olarak ekonomik büyümeden daha yüksek olduğunu, yani zenginlerin kaçınılmaz olarak daha da zenginleştiğini öne sürer.)
- Stiglitz, J. (2013) *The Price of Inequality*. Londra: Penguin. (Piyasa istikrarsızlığını ve siyasi başarısızlığı eleştiriyor ve sonuçların temelde haksız olduğunu savunuyor.)

Anlatıyı Çürüten Okumalar

- Arnott, R., Bernstein, W. ve Wu, L. (2015) The myth of dynastic wealth: the rich get poorer. *Cato Journal* 35(3). (Piketty'nin zenginlerin daha da zenginleştiği iddiasındaki kusurları gösterir)

ve zenginliğin nasıl ve neden dağıldığını gösterir.)

Delsol, J-P., Lecaussin, N. ve Martin, E. (ed) (2017) *Anti-Piketty: Capital for the 21st Century*. Washington, DC: Cato Institute Press. (Yirmi iktisatçı, tarihçi ve vergi uzmanı eşitsizliği, büyümeyi, zenginliği ve sermayeyi inceliyor, Thomas Piketty'nin analiz ve çözümlerini eleştiriyor.)

Snowdon, C. (2010) *The Spirit Level Delusion: Fact-Checking the Left's New Theory of Everything*. Londra: Democracy Institute. (Söz konusu kitabın ampirik kanıttan yoksun olduğunu ve yanlış bir şekilde sosyal sorunları daha geniş nedenlerden ziyade eşitsizliğe atfettiğini savunuyor.)

Genel Eleştiriler

Bourne, R. ve Edward, C. (2019) *Exploring Wealth Inequality*. Washington, DC: Cato Institute Press. (Servet eşitsizliğinin ılımlı bir şekilde arttığını, ancak esas olarak daha geniş bir kamuoyu için oldukça faydalı olan ekonomik ilerlemeden kaynaklandığını savunuyor.)

Bourne, R. ve Snowdon, C. (2016) Never mind the gap: why we shouldn't worry about inequality. IEA Discussion Paper 70. Londra: Institute of Economic Affairs. (Gelir ve servet dağılımının sıfır toplamlı bir oyun olduğu ve kolayca kontrol edilebileceği yönündeki fikirleri eleştiriyor, bu da odak noktamızı en yoksulların yaşam standartlarını iyileştirme hedefinden uzaklaştırıyor.)

Cavenagh, M. (2002) *Against Equality of Opportunity*. Oxford: Clarendon Press. (Fırsat eşitliğinin muğlak ve her şeyi kapsayan bir ifade olduğunu ve bir politika kılavuzu olarak yetersiz olduğunu savunur.)

Conrad, E. (2016) *The Upside of Inequality: How Good Intentions Undermine the Middle Class*. New York: Portfolio. (Eşitsizlik saplantısının yanlış olduğunu, teşvikleri körelttiğini ve günümüzün bilgiye dayalı ekonomisi için ihtiyaç duyduğumuz eğitilmiş yetenek eksikliğini yarattığını savunuyor.)

Letwin, W. (ed.) (1983) *Against Equality: Readings on Economic and Social Policy*. Londra: Palgrave. (Önde gelen filozoflar, ekonomistler ve sosyal bilimciler tarafından hazırlanan, ortodoks eşitsizlik ve yeniden dağıtım anlayışını sorgulayan bir dizi makaleden oluşuyor.)

Sowell, T. (2016) *Wealth, Poverty, and Politics*. New York: Basic Books. (Ülkeler arasındaki ve ülkeler arasındaki gelir ve servet eşitsizliklerinin nedenlerini araştırır. Farklı coğrafi, kültürel, politik ve diğer faktörlerin farklı kombinasyonlarının ekonomik büyüme üzerindeki etkisini inceler.)

Sowell, T. (2018) *Discrimination and Disparities*. New York: Basic Books (revised and enlarged edition, 2019). (Ayrımcılık veya sömürü gibi ekonomik farklılıkların tek değişkenli açıklamalarına meydan okur ve bunlar üzerine inşa edilen bazı politikaların neden bu kadar verimsiz olduğunu açıklar.)

Watkins, D. ve Brook, Y. (2016) *Equal Is Unfair: America's Misguided Fight against Income Inequalities*. New York: St. Martin's Press. (CEO maaş tavanları ve asgari ücretler gibi eşitsizlik anlatısını ve yeniden dağıtım politikalarını eleştiriyor ve anlatının ekonomik hareketliliğe zarar verdiğini savunuyor.)

Tartışmalar

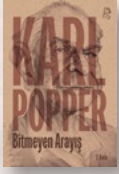
Furchtgott-Roth, D. (ed.) (2020) *United States Income, Wealth, Consumption, and Inequality*. Oxford University Press. (ABD gelir eşitsizliğini araştıran, bunun kolayca ölçülemeyeceğini savunan, farklı açıklamalara ve politika tepkilerine yol açan makalelerden oluşuyor.)

Narveson, J. ve Sterba, J. P. (2010) *Are Liberty and Equality Compatible? (For and Against)*. Cambridge University Press. (İki filozof, "negatif" özgürlük siyasi ilkesinin eşitlikle uyumlu olup olmadığını tartışır.)

Institute of Economic Affairs (IEA), kamu yararı için ekonomi eğitiminin yaygınlaştırılmasıyla ilgilenen bir sivil toplum kuruluşudur. Sivil toplum kuruluşu numarası CC/235 351'dir. IEA'nın misyonu, "ekonomik ve sosyal sorunların çözümünde serbest piyasanın rolünü analiz ederek ve açıklayarak, özgür bir toplumun temel kurumlarının anlaşılmasını sağlamaktır.

Özgürlük Araştırmaları Derneği (ÖAD), 2014 yılında bir grup akademisyen, iş adamı, gazeteci ve hukukçu tarafından, özgürlükçü ve bilimsel bir yaklaşımla kamu politikaları araştırmaları yapmak üzere, 2014 yılının Ağustos ayında kuruldu. Özgür ve müreffeh bir Türkiye vizyonuna sahip bir düşünce kuruluşu olan ÖAD'nin misyonu, Türkiye'de karar alıcılar arasında kanıta ve olguya dayalı politika yapımını, kamuoyunda da kanıta ve olguya dayalı politika tartışmalarını teşvik etmektir. Özgürlük Araştırmaları Derneği, çalışmalarını yaparken dayandığı liberal değerlerden güç alır. Evrensel insan hakları ve bireysel özgürlüklerin güvence altına alındığı, hukukun ve kuralların herkesin üstünde olduğu, ahlak-çavuş kapitalizmine dayanmayan rekabetçi bir serbest piyasa ekonomisinin tesis edildiği bir Türkiye'nin, özgür ve müreffeh bir ülke olacağı inancıyla çalışmalarını yürütmektedir. Bu bağlamda, hâlihazırda Türkiye'nin en önemli meselelerinden birisi olduğuna inandığı "Kurumsal Reform" konusu ÖAD çalışmaları içerisinde önemli yer tutar. Bu alanda projeler yaparak, Türkiye'nin kurumlarının evrensel standartlarda çalışmalarını temin edecek zeminin araştırılması, uluslararası iyi örneklerin incelenerek süreç ve yapılarda yapılması gereken değişikliklerin teklif edilmesi ÖAD projelerinin temel hedefleri arasındadır.

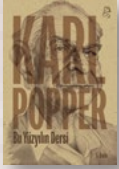
BİTMEYEN ARAYIŞ

Entelektüel Bir Otobiyografi

Karl R. Popper

Çeviren: Prof. Dr. Mustafa Acar

3. Baskı, Haziran 2020, 13x19 cm, 357 sayfa

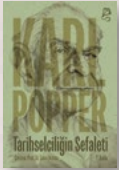
BU YÜZYILIN DERSİ

Özgürlük ve Demokratik Devlet Üzerine İki Konuşmayla Birlikte

Karl R. Popper

Çeviren: Ceyhan Aksoy

5. Baskı, Haziran 2020, 13x19 cm, 140 sayfa

TARİHSELÇİLİĞİN SEFALETİ

Karl R. Popper

Çeviren: Prof. Dr. Sabri Orman

7. Baskı, Temmuz 2021, 13x19 cm, 194 sayfa

İNSAN ANLIĞI ÜZERİNE BİR DENEME

John Locke

Çeviren: Vehbi Hacıkadiroğlu

11. Baskı, Şubat 2023, 13x19 cm, 542 sayfa

YÖNETİM ÜZERİNE İKİNCİ İNCELEME

Sivil Yönetimin Gerçek Kökeni Boyutu ve Amacı Üzerine Bir Deneme

John Locke

Çeviren: Doç. Dr. Fahri Bakırcı

6. Baskı, Mart 2021, 13x19 cm, 249 sayfa

KAPİTALİZM, SOSYALİZM VE DEMOKRASİ

Joseph A. Schumpeter

Çeviren: Prof. Dr. Mustafa Acar

1. Baskı, Kasım 2022, 16x24 cm, 452 sayfa

KAPİTALİZM VE ÖZGÜRLÜK

Milton Friedman

Çevirenler: Doğan Erberk ve Nilgün Himmetoğlu

6. Baskı, Mart 2021, 13x19 cm, 749 sayfa

TERCİH ÖZGÜRLÜĞÜ

Kişisel Bir İzah

Milton Friedman ve Rose Friedman

Çeviren: Prof. Dr. Mustafa Acar

1. Baskı, Mart 2021, 13x19 cm, 506 sayfa,

ÇİN NASIL KAPİTALİST OLDU?

Ronald H. Coase ve Ning Wang

Çeviren: Doç. Dr. İlkey Yılmaz

1. Baskı, Eylül 2015, 13x19 cm, 460 sayfa

ÖZGÜRLÜĞÜN ANAYASASI

Friedrich August von Hayek

Çeviren: Yusuf Ziya Çelikkaya

1. Baskı, Haziran 2013, 14,5x19,5 cm, 783 sayfa

GÖRÜNMEZ KALP

Bir İktisadiyat Romanı

Russell D. Roberts

Çeviren: Prof. Dr. Mustafa Acar

9. Baskı, Ekim 2021, 13x19 cm, 300 sayfa

TEMEL HAKLARI KORUMAK

Özgürlük Hakkı mı, Güvenlik Paranoyası mı?

Gerhart Baum

Çeviren: Dilman Muradoğlu

1. Baskı, Eylül 2021, 13x19 cm, 198 sayfa

ANTI-KAPİTALİST SAFSATALAR

Kapitalizm Hakkında Doğru Sanılan Yanlışlar

Rainer Zitelmann

Çeviren: Prof. Dr. Mustafa Acar

1. Baskı, Şubat 2023, 16x24 cm, 329 sayfa

GÜÇ VE TERCİH

Siyaset Bilimine Giriş

Phillips W. Shively

Çeviren: Prof. Dr. Haluk Özdemir

1. Baskı, Ekim 2021, 16x24 cm, 538 sayfa

FELSEFEYE GİRİŞ

Ahmet Arslan

33. Baskı, Aralık 2022, 15x23 cm, 365 sayfa

SİYASET PSİKOLOJİSİNE GİRİŞ

**Martha L. Cottam, Elena Mastors,
Thomas Preston ve Beth Dietz**

Çeviren: Mesut Şenol

2. Baskı, Temmuz 2021, 16x24 cm, 633 sayfa

BİR ÖMÜR DÜŞÜNMEK

Ahmet Arslan'la Nehir Söyleşi

**Söyleşi: Devrim Özkan ve
Buğra Kalkan**

6. Baskı, Aralık 2022, 15x23 cm, 428 sayfa

SİYASİ DÜŞÜNCE TARİHİ

Filozoflar ve Fikirleri

Donald G. Tannenbaum

Çeviren: Doç. Dr. Özgüç Orhan

13. Baskı, Ekim 2021, 16x24 cm, 394 sayfa

POLİTİKA BİLİMİNE GİRİŞ

Münci Kapani

60. Baskı, Ekim 2021, 13x19 cm, 253 sayfa

YENİ TÜRKİYE CUMHURİYETİ

*Müslüman Dünyada Kilit Bir Aktör Olarak
Türkiye*

Graham E. Fuller

Çeviren: Prof. Dr. Mustafa Acar

15. Baskı, Şubat 2023, 13x19 cm, 347 sayfa

TÜRKİYE VE ARAP BAHARI

Orta Doğu'da Liderlik

Graham E. Fuller

Çeviren: Prof. Dr. Mustafa Acar

5. Baskı, Şubat 2023, 15x23 cm, 480 sayfa

TÜRK DIŞ POLİTİKASI

1774'ten Günümüze

William Hale

Çeviren: Prof. Dr. Nasuh Uslu

2. Baskı, Ekim 2021, 16x24 cm, 392 sayfa

ULUSLARARASI İLİŞKİLER

Joshua S. Goldstein ve Jon C. Pevehouse

Çeviren: Prof. Dr. Haluk Özdemir

3. Baskı, Ekim 2021, 19x23 cm, 660 sayfa

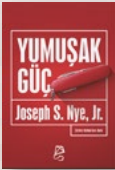
ULUSLARARASI ÖRGÜTLER

İlkeler ve Meseleler

A. LeRoy Bennett ve James K. Oliver

Çeviren: Prof. Dr. Nasuh Uslu

2. Baskı, Temmuz 2021, 15x23 cm, 609 sayfa

YUMUŞAK GÜÇ

Dünya Siyasetinde Başarının Araçları

Joseph S. Nye, Jr.

Çeviren: Rayhan İnan-Aydın

4. Baskı, Şubat 2023, 13x19 cm, 231 sayfa